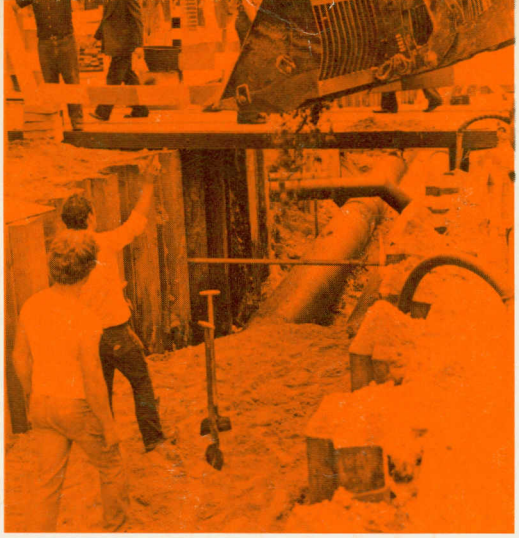

VVD

volkspartij
voor
vrijheid en
democratie

verkiezings programma

1981-1985

Samen aan 't werk

Inhoud

1. Naar 1985 en verder / 1
2. Hoofdpunten van het programma / 2
3. Rechtsstaat – staat – recht / 5
4. Economie en werkgelegenheid / 10
5. Thuis in de toekomst / 18
6. Mens en werk in regio en sector / 22
7. De mens en zijn omgeving / 27
8. Ontplooiing en welzijn / 34
9. Nederland en de wereld / 47
10. Samen aan 't werk / 54

Bijlage:

I Globale kwantificering verkiezingsprogramma 1981 / 1985 / 55

Colofon

Uitgave: Hoofdbestuur van de VVD (vastgesteld door de 59e algemene vergadering op 20 en 21 maart 1981)
Druk: ten Brink Meppel b.v.
Foto's: Fotostudio Cees Bolier b.v., 's-Gravenhage
Produktie: Algemeen secretariaat VVD Koninginnegracht 57, 2514 AE 's-Gravenhage, tel. 070 - 614121

1. Naar 1985 en verder

De welvaart is sinds de oorlog sterk toegenomen. De welvaartsgroei maakte een grote uitbreiding van de maatschappelijke voorzieningen mogelijk, maar vroeg ook om beschermende maatregelen voor de ruimte en de leefomgeving. De welvaartsstijging heeft daardoor geleid tot een toeneming van de taken van de overheid. De VVD heeft aan deze ontwikkelingen van harte meegewerkt. Zo ontstond de huidige verzorgingsstaat, waarin de overheid met kracht optreedt om vele deelbelangen te beschermen.

Door aanhoudende olieprijsstijgingen is het kostenpeil sterk gestegen. De groei stokt. Het stelsel van indexerings- en koppelingsmechanismen is dolgedraaid. Dit stelsel staat de noodzakelijke aanpassing en de eerlijke verdeling van de welvaartsvermindering in de weg. Het gelag wordt betaald door werklozen en woningzoekenden, door ouderen die voortijdig hun baan kwijtraken en jongeren zonder vooruitzichten.

Toenemende werkloosheid, onmacht de woningnood afdoende aan te pakken, de werving van werknemers uit het buitenland terwijl hier grote werkloosheid heerst – het zijn allemaal verschijnselen die erop wijzen dat aan de verdere uitbreiding van de welvaartverdelende verzorgingsstaat een einde is gekomen. Ook op het niet-materiële vlak heerst grote onvrede: angst en verzet tegen nieuwe ontwikkelingen. Als vanzelfsprekend aanvaarden velen dat zij zelf onmachtig zijn oplossingen te vinden. Op het ogenblik dat een nieuw probleem wordt onderkend, verwijt men de overheid al dat zij de oplossingen nog niet heeft aangedragen.

Een bewuste koersverandering is nodig. Gericht op het vinden van maatschappelijk en economisch nieuwe evenwichten, met behoud van onze sociale verworvenheden. Een koersverandering ook, die tot nieuwe bezieling leidt en nieuwe perspectieven opent. Zonder zo'n bewuste koersverandering dreigen steeds meer mensen hun baan te verliezen. De overheid blijft dan ondanks bezuinigingen met ongekende tekorten kampen. Het arbeidsverzuim blijft dan een stijgende, de wil om te werken een dalende lijn vertonen. De ouderen voelen zich dan steeds meer ter zijde gesteld, de jongeren zien geen levensdoel meer. Zonder bewuste koersverandering zal niet het roer maar de wal het schip keren en wordt het gebouw van onze sociale zekerheid steeds verder ondermijnd.

Ook onze samenleving, waarin mensen met verschillende culturen en leefgewoonten dicht bijeen wonen, vraagt om een nieuwe aanpak.

De vrijheid en eigen verantwoordelijkheid van burger en samenleving moeten worden versterkt. Het vertrouwen in eigen daadkracht en vindingrijkheid, het vermogen de problemen van deze tijd het hoofd te bieden, moeten een nieuwe injectie krijgen. De overheidsbevoogding, die de zelfstandigheid van de maatschappelijke groepen en de individuele mens heeft ondermijnd, moet worden verminderd. Zowel in economisch als in maatschappelijk opzicht. Het evenwicht tussen zelfstandige kracht en eigen verantwoordelijkheid en gemeenschapszorg moet worden hervonden. Dat is altijd een liberaal beginsel geweest. Het geldt nu sterker dan ooit.

Toen het kabinet-Van Agt-Wiegel optrad heeft Rietkerk het opgeroepen de tijdgeest te verstaan door de vrijheid en eigen verantwoordelijkheid van de burger te versterken en de overheidsbevoogding te verminderen. Het kabinet heeft die boodschap verstaan. Op verschillende terreinen heeft het de bestaande regelingen en verhoudingen aan een herwaardering onderworpen.

Het heeft de strijd aangebonden met een mentaliteit die als vanzelfsprekend van de overheid directe inwilliging verwacht van alle mogelijke groepsverlangens. Het heeft de moed gehad met zijn Bestek-beleid het mes te zetten in de overdrachtsuitgaven en van de hogere inkomens extra offers te vragen. Subsidies aan bedrijven zonder levensvatbaarheid zijn stopgezet. Een milieubeleid waarin ook met economische belangen rekening wordt gehouden, heeft gestalte gekregen. Het consumentenbeleid is verder ontwikkeld. In het onderwijsbeleid zijn de structuren meer naar de achtergrond verwezen en de leerlingen naar de voorgrond gehaald. Het emancipatiebeleid is in gang gezet. Het minderhedenbeleid komt steeds beter uit de verf. Het bezuinigings- en loonbeleid dat zoveel weerstand opriep, wordt nu in brede kring erkend als noodzakelijk in de strijd tegen inflatie en werkloosheid.

Die koers zal in de komende jaren moeten worden voortgezet: verscherpt en meer bewust. De werkloosheid kan alleen worden teruggedrukt als zowel in de collectieve als in de particuliere sector offers worden gebracht. Dat is ook redelijk: wij moeten allen delen in de vermindering van de welvaart.

De druk van de collectieve lasten moet omlaag door verlaging van de overdrachtsuitgaven. Op de investeringen van de overheid valt weinig te bezuinigen als wij het voorzieningenpakket niet onaanvaardbaar willen aantasten of noodzakelijke uitbreidingen achterwege willen laten. In die sector ligt de oorzaak van de problemen niet.

Het arbeidsmarktbeleid moet de koppeling tussen werklozen en open plaatsen weer tot stand brengen en ervoor zorgen dat steeds minder mensen op sociale uitkeringen aangewezen zijn en steeds meer mensen een passende betrekking vinden. En daarmee hun zelfvertrouwen herwinnen.

De overheid zal alles moeten doen aan het herstel van de economische groei. Want groei is nodig voor vergroting van onze welvaart. En ons welzijn. Door de ondernemingen, het midden- en kleinbedrijf, de landbouw weer ruimte en perspectief te geven, initiatief en vindingrijkheid aan te moedigen, aan te moedigen tot technologische vernieuwingen, het concurrentievermogen te versterken, exportmogelijkheden te vergroten, investeringen in ondernemingen weer aantrekkelijk te maken, wordt de groei bevorderd. Door de werknemer in zijn werk meer tot zijn recht te laten komen, zijn mobiliteit te vergroten, deeltijdarbeid te stimuleren, worden groei en arbeidsvreugde bevorderd. Door bevordering van de bezitsvorming, van de woningproduktie en van het eigen woningbezit worden welvaart en welzijn gestimuleerd.

Als wij daarentegen doorgaan op het collectieve spoor, zullen ook in de maatschappelijke verhoudingen de spanningen alleen maar toenemen en zullen de structuren de mensen steeds meer gaan overheersen.

Een bewuste koerswending is nodig, gericht op een nieuw evenwicht tussen overheid en particuliere sector, tussen staatsverzorging en eigen verantwoordelijkheid, tussen bureaucratie en vrijheid.

Dat is de weg naar 1985 en verder, de weg die de VVD in dit programma kiest.

2. Hoofdpunten van het programma

De belangrijkste punten waarop de VVD het beleid in de komende jaren extra wil richten zijn:

- herstel van de economische groei en bevordering van de werkgelegenheid;
- goede, betaalbare en meer passende woningen;
- voortzetting van een krachtig en verantwoord milieubeleid;
- aandacht voor minderheden;
- minder centralisatie en bureaucratie;
- bevordering van vrijheid en de veiligheid;
- verzekering van de energievoorziening in de toekomst;
- handhaving van de inspanning inzake ontwikkelingssamenwerking op het huidige peil.

Om deze doeleinden te bereiken zullen ongezonde ontwikkelingen moeten worden omgebogen, verstarringen moeten worden doorbroken en nieuwe initiatieven moeten worden ontwikkeld.

2.1. Economie en werkgelegenheid

Economisch herstel verdient volstrekte voorrang. Blijft herstel achterwege, dan zullen wij een groot tekort aan werkgelegenheid houden. Garanties voor groei en werkgelegenheid kunnen in politieke programma's niet worden gegeven, omdat de groei in sterke mate afhankelijk is van de internationale bedrijvigheid en de waarde van de gulden in de internationale handel. Wèl zal Nederland van zijn kant alles moeten doen wat mogelijk is om de economie en de werkgelegenheid zoveel mogelijk te verbeteren. De VVD acht een uitbreiding van de werkgelegenheid met 50 à 75.000 arbeidsplaatsen per jaar (het noodzakelijke minimum) uitgesloten zonder een duidelijke verlaging van het aandeel van de collectieve sector in het nationale inkomen. [1])

Het volgende pakket van maatregelen zal nodig zijn om betere kansen op groei en nieuwe arbeidsplaatsen te krijgen:

1.
Een hernieuwd industriebeleid, waarvan de hoofdlijnen in gezamenlijk overleg tussen de overheid en het bedrijfsleven worden vastgesteld, en dat vooral gericht moet zijn op produktvernieuwing en nieuwe produktie door middel van technische vernieuwingen en investeringen die leiden tot verhoging van de produktie;

2.
Op het ministerie van Economische Zaken een bewindsman voor Technologie en Informatie, die in het bijzonder belast zal zijn met het bevorderen van de industriële vernieuwing (innovatie);

[1]) Die verhouding is nader uitgewerkt in de bijlage op blz. 55 samen met enkele andere belangrijke economische grootheden.

3.
Het drastisch stroomlijnen van het vergunningenstelsel en de versnelling van toestemmingsprocedures;

4.
Versterking van landbouw, midden- en kleinbedrijf, vervoer en visserij;

5.
Exportbevordering, ook door hulp aan ontwikkelingslanden waarin Nederlandse produkten en kennis een rol spelen, en het bevorderen van investeringen door het Nederlandse bedrijfsleven in de Derde Wereld;

6.
Een energiebeleid gericht op besparing, met ontwikkeling van beschikbare andere bronnen van energie, waarbij de kernenergie niet wordt uitgesloten;

7.
Geleidelijke vermindering van het financieringstekort van de overheid tot 4 procent van het nationale inkomen;

8.
Vermindering van de collectieve uitgaven met 0 tot 1 procent per jaar, onder andere door:

a. herwaardering van taken en grotere zuinigheid bij de overheid;

b. toepassing van het profijtbeginsel op grotere schaal;

c. begrenzing van de uitbreiding van het overheidspersoneel;

d. opheffing van niet gerechtvaardigde verschillen in arbeidsvoorwaarden van ambtenaren en niet-ambtenaren, onder handhaving van het trendbeleid;

e. verbetering van de verhouding tussen werkenden en niet-werkenden door een onderwijsbeleid, een arbeidsmarktbeleid en een omscholingsbeleid dat meer plaatsingskansen biedt, met name voor jongeren;

f. vermindering van de overdrachtsuitgaven door middel an een grondige herwaardering en aanscherping van de voorwaarden die gelden voor sociale uitkeringen, bestrijding van fraude en misbruik van sociale uitkeringen, onder meer door een betere controle; tegengaan van oneigenlijk gebruik door verbeterde wetgeving;

9.
Algemene tariefsverlaging van de inkomstenbelasting onder gelijktijdige vermindering van aftrekposten alsmede een hardere aanpak van de zwart-geldomloop en van hen die belasting ontduiken;

10.
Regelmatig overleg tussen overheid, werkgevers en werknemers om te komen tot een zodanige matiging van de collectieve uitgaven en de loon- en inkomensontwikkeling, dat de arbeidskostenstijging niet groter is dan de stijging van de produktiviteit.

2.2. Woningen

De woningbouw stagneert. De woningnood is nog steeds groot. Dat komt omdat de overheid de werking van vraag en aanbod heeft uitgeschakeld en er niet in is geslaagd een goed stelsel van verdeling tot stand te brengen. Dit kan niet van vandaag op morgen worden veranderd. Wel zal een nieuwe aanzet moeten worden gegeven om tot een oplossing te komen die tot een betere verdeling leidt.

Wij willen een nieuwe stoot geven aan de oplossing van de woningnood, de uitbreiding van de werkgelegenheid in de bouw en het betaalbaar maken van eigen woningbezit voor mensen met een smalle beurs, door onder meer de volgende maatregelen:

1.
Het moet pensioenfondsen, verzekeringsmaatschappijen en andere soortgelijke beleggers weer aantrekkelijk gemaakt worden jaarlijks 10.000 tot 15.000 huurwoningen te bouwen;

2.
Er moet een speciaal huisvestingsprogramma komen voor een- en tweepersoonshuishoudens en voor gehandicapten;

3.
De bouwkosten moeten worden beperkt door vereenvoudiging van de bouwvoorschriften en een verantwoorde verlaging van het uitvoeringspeil;

4.
Betere afstemming van de huren op het huurgenot en op de plaatselijke omstandigheden (huurharmonisatie), ook om de doorstroming te bevorderen;

5.
Verhoging van het inkomensdeel dat men gemiddeld voor het gebruik van zijn woning moet betalen (de woonlastenquote);

6.
De verhuur van kamers moet weer aantrekkelijk worden gemaakt;

7.
Een nationale actie voor stadsvernieuwing waardoor onze steden weer een volwaardige functie krijgen voor eigen bewoners en omgeving.

2.3. Milieubeleid

Het milieubeleid blijft gericht op het waarborgen van de kwaliteit van onze leefomgeving, door de gevolgen van het menselijk handelen zoveel mogelijk in te passen in het stelsel van natuurlijke kringlopen. Een op de praktijk gerichte, uitvoerbare en controleerbare wetgeving moet berusten op een duidelijke normstelling. De financiële en economische gevolgen van deze normstelling zullen duidelijk zichtbaar gemaakt moeten worden voor overheid en bedrijfsleven, opdat bij de bepaling van de norm niet alleen met milieutechnische eisen rekening wordt gehouden maar ook met de gevolgen voor de internationale concurrentieverhoudingen en dus voor de werkgelegenheid.

2.4. Minderheden

Aan het vraagstuk van de culturele en etnische minderheden zal ook in de komende kabinetsperiode extra aandacht moeten worden gegeven, als wij willen voorkomen dat op langere termijn onoplosbare problemen ontstaan. Het uitgangspunt van dit beleid is, dat wij de leden van die minderheden op voet van gelijkheid in onze gemeenschap moeten opnemen. Met name op onderwijs- en huisvestingsgebied zijn hiertoe de nodige voorzieningen nodig. Nederland zal overigens een strikt toelatingsbeleid moeten voeren.

2.5. Mensen zijn belangrijker dan structuren

De sterk toegenomen overheidsbemoeienis vraagt om een grondige herbezinning op tal van terreinen. In toenemende mate worden allerlei projecten door de overheid in gang gezet, die eindeloos doorlopen zonder dat zij aan een behoorlijke beoordeling worden onderworpen. De VVD is dan ook voorstander van het zgn. SUNSET-beginsel. Dit houdt in, dat overheidsprogramma's na een bepaald aantal jaren verdwijnen, indien de doelmatigheidstoetsing negatief uitvalt. In beginsel behoort het beschikbaar stellen van middelen en mankracht projectgebonden en tijdelijk te zijn. Voortzetting van deze beschikbaarstelling is slechts mogelijk op grond van een nieuw besluit daartoe, tot stand gekomen na nieuwe belangenafweging.

Voorts bepleiten wij:

1.
Bestrijding van de bureaucratie;

2.
Bevordering van verantwoorde decentralisatie en democratisering in het openbare en semi-openbare bestuur;

3.
Een voortdurende herwaardering van overheidstaken in het licht van het feit dat aan de maatschappij zo veel mogelijk moet worden overgelaten wat zij zelf aankan;

4.
Versterking van de positie van de individuele burger, door grotere openheid van bestuur, meer informatie, verbetering van de rechtshulp en rechtsbescherming en verbetering van de patiëntenrechten;

5.
Eerbiediging van de eigen wensen van de burgers in het onderwijs en in het maatschappelijk werk;

6.
Bevordering van het vrijwilligerswerk om zo de eigen verantwoordelijkheid van de burger te versterken en te voorkomen dat de hand van de bevoogdende overheid zich naar alle levensgebieden uitstrekt.

2.6. Vrijheid en veiligheid: nationaal en internationaal

Wij willen ons inzetten voor een doelmatige reorganisatie van de politie in één landelijke organisatie, die voldoende toegerust moet zijn met moderne hulpmiddelen voor haar belangrijke taak; de burgers veiligheid te verschaffen en het recht te handhaven, ook bij collectief verzet tegen de openbare orde.

De VVD wil een buitenlands beleid gericht op een doelmatige, niet discriminerende versterking van de mensenrechten. Daartoe wil zij onder meer de totstandkoming bevorderen van internationaal afdwingbare rechtsregels op dat gebied. In het beleid voor vrede en veiligheid zal de hoogste voorrang moeten worden gegeven aan het bevorderen van wederzijdse wapenbeheersing en wapenbeperking en het verminderen van de afhankelijkheid van atoombewapening.

Gelet op het feit dat dit streven alleen kans op succes zal hebben als het Westen eensgezind bereid blijft een geloofwaardige defensie-inspanning te leveren, zal Nederland zijn NAVO-taken onverkort dienen uit te voeren en in december 1981 zijn aandeel in de vorm van de plaatsing van een aantal kruis-raketten dienen te leveren, tenzij overleg met de Sovjet-Unie voordien tot voldoende vermindering van de Sovjet-kernwapens heeft geleid.

2.7. Energiebeleid

De voornaamste doelstellingen van een liberaal energiebeleid zijn: het veiligstellen van de energievoorziening in de toekomst en het verminderen van de afhankelijkheid van ons land van olieleveranciers. In de komende kabinetsperiode dient daarom het beleid te zijn gericht op energiebesparing, de bevordering van de verscheidenheid van energiebronnen op middellange en lange termijn, en het zoveel mogelijk bewaren van het aardgasveld te Slochteren als strategische reserve.
Na zorgvuldige afweging van alle ter zake doende feiten, waartoe onder andere behoren het resultaat van de brede maatschappelijke discussie, de situatie met betrekking tot de voortdurende en onafgebroken energievoorziening en de gevolgen van mogelijke andere vormen van elektriciteitsopwekking, moet in de komende kabinetsperiode een beslissing genomen worden over de uitbreiding van het aantal kerncentrales.

2.8. Ontwikkelingssamenwerking

Op grond van hun betrokkenheid met mensen in de Derde Wereld en hun verantwoordelijkheidsbesef achten liberalen ontwikkelingssamenwerking ter bestrijding van armoede, honger, onderdrukking en ellende een belang van de hoogste orde. Van het begin af moet deze samenwerking zijn gericht op de ontwikkeling van de zelfstandige kracht van de betrokken landen en van de mensen, die daar wonen.
Ontwikkelingssamenwerking zal in de toekomst, ondanks de huidige inspanning, steeds noodzakelijker zijn nu de verwachting is, dat de kloof tussen arme en rijke landen alleen nog maar zal toenemen en naar schatting 90 procent van de groei van de wereldbevolking zich in de arme landen zal voordoen.

Ondanks de teruglopende economische ontwikkeling in ons land zelf moet tenminste de huidige inspanning, uitgedrukt in een percentage van het nationaal inkomen, gehandhaafd worden: het Nederlandse ontwikkelingsbeleid mag geen barometer zijn van de economische ontwikkeling in Nederland zelf.

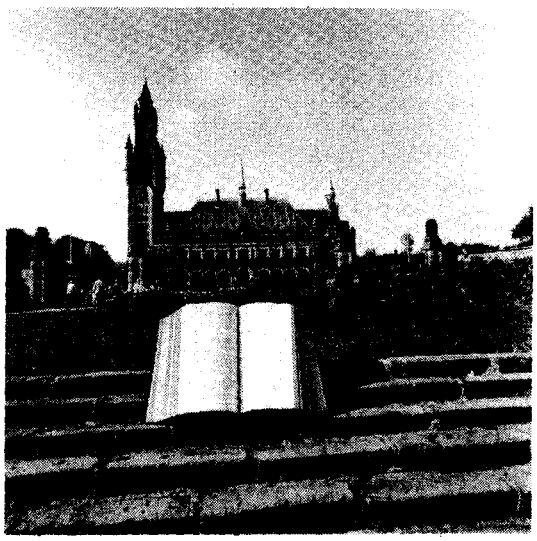

3. Rechtsstaat – staat – recht

Rechtsstaat

Een belangrijk doel van de liberale politiek is dat iedereen naar zijn eigen aard en aanleg en volgens zijn eigen levensovertuiging tot een zo groot mogelijke ontplooiing komt. De waarborg voor die ontplooiingsmogelijkheid ligt in een zo groot mogelijke vrijheid. Vrijheid, geen ongebondenheid: ieder dient rechten en vrijheid van anderen te eerbiedigen. De overheid ziet daarop toe. Daarnaast verlangen liberalen dat geen discriminatie van mensen plaatsvindt op grond van hun geestelijke overtuiging, huidskleur, ras, nationaliteit, sexuele geaardheid, geslacht of maatschappelijke positie. Ook daarop ziet de overheid toe.
De inrichting van de staat en de rechtshandhaving zijn naar liberale opvatting overheidstaken bij uitstek, die de overheid namens de gemeenschap voor die gemeenschap en de individuele burgers uitoefent. Het overheidsgezag behoort te zijn ontleend aan het vertrouwen van de vertegenwoordigende lichamen. In een democratie mag van iedereen worden verlangd dat hij zich aan de spelregels houdt. Wel zal de overheid erop moeten toezien dat wetten en regelingen die verouderd zijn, worden aangepast of ingetrokken. Van wetten die niet meer leven in het rechtsbewustzijn mag de overheid geen nakoming verlangen.
De zogenaamde burgerlijke ongehoorzaamheid kan in bepaalde gevallen een signaal zijn dat wetten en regelingen niet meer in het rechtsbewustzijn leven. De overheid dient telkens na te gaan of sprake is van verzet tegen een verouderde of niet meer passende regeling en in het bevestigende geval door een aan die omstandigheid aangepast beleid spanningen en burgerlijke ongehoorzaamheid te voorkomen. Wanneer dit laatste desondanks niet lukt of sprake is van verzet tegen een door de meerderheid wel onderschreven regeling, zal de overheid in evenredigheid met de betrokken belangen en met tact, moeten ingrijpen ter handhaving van de rechtsorde, die berust op democratisch tot stand gekomen regels. Deze rechtshandhaving geschiedt zo nodig met de sterke arm.
Het recht zich vrij en onbedreigd te bewegen is een democratisch grondrecht. Het wordt door toenemend geweld en groeiende misdadigheid bedreigd. De handhaving van de rechtsorde is een onderdeel van de zorg voor individuele vrijheid en veiligheid. De organisatie van de politie, een vraagstuk dat nu al tientallen jaren sleept, dient nu zo spoedig mogelijk door een moderne aanpak te worden opgelost. Er moet een regeling komen die de doeltreffendheid van het politie-apparaat en de veiligheid van de politiemensen ten doel heeft en die de verantwoordingsplicht van het desbetreffende overheidsgezag zo goed mogelijk aan zijn doel laat beantwoorden. Dit wordt bereikt door een nieuwe organisatiestructuur, en handhaving van de functie van de burgemeester als hoofd van de politie.

De beslissingsbevoegdheid met betrekking tot de toelating van vreemdelingen behoort bij uitsluiting aan de rijksoverheid. De maatschappelijke gevolgen van het toelatingsbeleid zijn groot, niet het minst met het oog op de

3.1. Rechtsstaat

301.
De overheid dient voorwaarden te scheppen waaronder iedereen zich naar eigen aard en aanleg kan ontplooien en maatregelen te treffen ter voorkoming van discriminatie van mensen op grond van hun geestelijke overtuiging, huidskleur, ras, nationaliteit, taal, sexuele geaardheid of maatschappelijke positie.

302.
De burger moet beschikken over voldoende doeltreffende rechtsbescherming.

303.
Overheidsvoorschriften moeten begrijpelijker en toegankelijker worden gemaakt.

304.
Er dient een wet houdende algemene bepalingen van administratieve rechtsbescherming te komen.

305.
De burger dient door de overheid in kennis gesteld te worden van zijn mogelijkheden om in beroep te gaan in alle gevallen waarin de overheid een handeling verricht die voor beroep vatbaar is, zoals thans reeds het geval is indien AROB-beroep mogelijk is. Versnelling van beroepsprocedures is noodzakelijk.

306.
De ombudsman dient zo snel mogelijk te kunnen gaan optreden.

307.
De overheid dient voortdurend erop toe te zien dat verouderde wetten en regelingen worden aangepast of afgeschaft. Burgerlijke ongehoorzaamheid kan een signaalwerking hebben en de overheid dient daarop terdege acht te slaan en zonodig daarnaar te handelen. De overheid heeft tot taak de rechtsorde te handhaven, zonodig met de sterke arm.

308.
Voor het beleid inzake de openbare orde dienen de grenzen van het toelaatbare ruim, maar volstrekt duidelijk te worden getrokken.

309.
Rijks- en gemeentepolitie worden samengevoegd tot één organisatie. De politiezorg dient zoveel mogelijk opgedragen te zijn aan de gemeenten. De taak van de landelijke politiediensten dient beperkt te zijn: Zo min mogelijk uitvoerende taken, vooral ondersteunende taken.

310.
De zeggenschap van de burgemeester ten aanzien van de openbare orde wordt gehandhaafd.

311.
De burgemeester moet over het plaatselijke politiebeleid goed overleg met de gemeenteraad bevorderen en het gevoerde beleid aan de gemeenteraad verantwoorden.

gezinshereniging. De bevolkingsdichtheid van Nederland en de uitbreiding van de EG - met inbegrip van het recht van vrije vestiging van EG-onderdanen - maken een terughoudend toelatingsbeleid onvermijdelijk. Vluchtelingen en asielzoekers worden, binnen de mogelijkheden van uitvoerbaarheid van de opvang, zo ruimhartig mogelijk toegelaten. Toegelaten vreemdelingen worden zoveel mogelijk op dezelfde manier als Nederlanders behandeld. Bij verkiezingen blijft het kiesrecht gebonden aan het Nederlanderschap. Nederlanders in het buitenland krijgen kiesrecht.

312.
De afstand tussen politie en burgers moet worden verkleind, onder andere door versterking van de organisatie van wijkteams en wijkagenten. Het proces van vermaatschappelijking van de politie wordt met kracht gesteund.

313.
Op lokaal niveau dienen voorzieningen te worden getroffen met betrekking tot de behandeling van klachten over het optreden van de politie.

314.
De wettelijke regelingen ten aanzien van particuliere bewakings- en beveiligingsdiensten worden herzien.

315.
De rijksoverheid beslist over de toelating van vreemdelingen. Een terughoudend toelatingsbeleid is onvermijdelijk.

316.
Illegaal verblijf houdende vreemdelingen moeten het land verlaten. Tegen werkgevers van illegaal verblijf houdende vreemdelingen dient een streng vervolgingsbeleid te worden gevoerd.

317.
Aan in het buitenland wonende Nederlanders wordt het actief kiesrecht toegekend voor verkiezingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en het Europese Parlement.

318.
Het actief en passief kiesrecht blijft voorbehouden aan Nederlanders.

319.
Er wordt een staatscommissie ingesteld die de invoering van het instituut van het consultatief referendum bestudeert.

Staat

De bestuurlijke organisatie moet dienstbaar zijn aan het behoud en de versterking van de democratische rechtsstaat. Die bestaat bij de gratie van de mensen. De bestuurlijke organisatie moet het bestuur dichter bij de burger brengen. Daarom zijn liberalen voor decentralisatie en moet het voortsluipen van het bestuurlijke centralisme worden tegengegaan.

De VVD blijft voorstandster van drie bestuurslagen. De plannen tot provinciale herindeling, die onder vorige kabinetten met te grote ambitie waren opgezet, zijn door het kabinet-Van Agt-Wiegel eerst tot veel kleinere afmetingen teruggebracht en vervolgens aan een uitgebreide inspraakprocedure onderworpen. De uitkomst daarvan lijkt te worden, dat het aantal nieuwe provincies tot het uiterste wordt beperkt. De VVD is vóór die beperking, maar wenst bovendien dat eerst klaarheid is

3.2. Staat

320.
Onderzocht zal worden of een samenbundeling van verschillende departementen (daarmee vermindering van het aantal ministers, maar mogelijk uitbreiding van het aantal staatssecretarissen) kan leiden tot betere coördinatie op de verschillende beleidsterreinen en daarmee tot grotere doelmatigheid.

321.
Er blijven drie bestuurslagen.

322.
Centralisatie wordt tegengegaan. Het ministerie van Binnenlandse Zaken dient een stimulerende rol te spelen in de decentralisatie door overdracht van rijkstaken o.a. op het gebied van milieu-, welzijns-, onderwijs- en volkshuisvestingsbeleid naar provincies en gemeenten. De taakoverdracht van het rijk naar lagere bestuursorganen

verkregen over de overdracht van taken van het rijk naar de provincies vóór over de gewenste grootte en de herindeling wordt gesproken. Wel moet onderzocht worden of voor de grote stedelijke agglomeraties niet een een apart statuut moet worden opgesteld zodat die agglomeraties aparte bestuurslagen kunnen vormen, zoals de provincies. Zo zouden onder het rijk provincies en los daarnaast staande stadsgewesten, als tweede bestuurslaag, kunnen ontstaan. Zowel provincies als stadsagglomeraties zijn onderverdeeld in gemeenten die de derde bestuurslaag, die het dichtst bij de burger blijft liggen, vormen.

Gemeenten moeten voldoende gewicht hebben om bestuurskracht, deskundigheid en doeltreffend beheer te waarborgen en als één bestuurslaag vlak bij de burgers te functioneren. Voor zover niet aan deze doelstellingen wordt voldaan, is herindeling van gemeenten nodig. Daartoe kunnen duidelijke maatstaven niet worden gemist, maar die moeten meer het karakter van aandachtspunten dan van bindende regels hebben. Het inwonertal is niet de enige maatstaf. Evenmin behoeven de maatstaven in elke provincie gelijk te zijn. Het toepassen van zulke maatstaven en het nemen van initiatieven tot herindeling, zijn taken van de betrokken provincie, die ook voor de inspraak voldoende ruimte moet bieden. De Staten-Generaal dienen zich te beperken tot de beoordeling van de vraag of de herindeling redelijk is.
De samenwerking tussen de ministeries is onvoldoende. Dit leidt tot verspilling van geld en arbeidsuren. Betere coördinatie van taken en diensten op rijksniveau is dringend geboden en met moderne middelen van telecommunicatie en informatieverwerking ook uitvoerbaar.

Het optreden van de overheid jegens burgers en samenleving mag niet tot gevolg hebben dat een ondoorzichtig samenstel van wetten en regels ontstaat waarin de burger verstrikt raakt. Dat geeft hem immers een gevoel van machteloosheid, waarbij hij niet meer weet wat zijn rechten en plichten zijn, waarin grenzen tussen wat wel mag en wat niet vervagen.

De burgers moeten voldoende mogelijkheden hebben om in beroep te gaan tegen overheidsbeslissingen die hen in hun vrijheid beperken. Bestaande regels moeten voortdurend worden getoetst aan zich veranderende behoeften: dood hout moet worden gekapt.

Rechtsontwikkeling

In een samenleving die zich snel ontwikkelt, moet de wetgever voortdurend alert blijven om de wetgeving tijdig te kunnen aanpassen en vernieuwen. De wetgeving hoort de spiegel van het maatschappelijk gebeuren te zijn. Het burgerlijk procesrecht is hard toe aan modernisering. Daarbij horen de volgende elementen voorop te staan: doeltreffendheid, kostenbesparing en het verschaffen van meer inzicht in wat er gebeurt.

gaat gepaard met terbeschikkingstelling van financiële middelen.

323.
Pas nadat duidelijkheid bestaat over de overdracht van taken van het rijk naar de provincie en gemeente, wordt over de gewenste grootte en de herindeling van provincies gesproken; het aantal nieuwe provincies wordt tot het uiterste beperkt.

324.
Geen negatieve lijst van taken, die niet door de gemeenten ter hand mogen worden genomen.

325.
Het beleid ten aanzien van de gemeenten is gericht op het vormen van bestuurskrachtige gemeenten en op het versterken van de plaatselijke democratie.

326.
Een aparte regeling voor grote stedelijke agglomeraties wordt in studie genomen. Daarnaast blijven gemeenschappelijke regelingen tussen gemeenten en provincies mogelijk, als dat de bestuurlijke doelmatigheid bevordert.

327.
De zorg voor de waterhuishouding blijft gedecentraliseerd bij de waterschappen als publiekrechtelijke doelcorporaties met beslissingsbevoegdheid door de belanghebbenden. Het samenvoegingsbeleid wordt mede gevoerd volgens de norm van doelmatigheid.

3.3. Rechtsontwikkeling

328.
Iedereen heeft recht alle gegevens in te zien die zijn persoon betreffen en verbetering daarvan te vragen. Eventuele uitzonderingen op het inzagerecht mogen alleen bij wet worden vastgesteld.

329.
De bij stakingen in acht te nemen procedures worden wettelijk geregeld. Doel daarbij is grotere rechtszekerheid

Samen aan 't werk

De persoonsregistraties die nu plaatsvinden, brengen het liberale beginsel van erkenning van de persoonlijke levenssfeer in het geding. Daarom zijn wettelijke maatregelen nodig.

Wij verwerpen elke vorm van discriminatie. Daarom verlangen wij een gelijkwaardige positie van de vrouw naast die van de man. Voor mensen die niet getrouwd zijn maar wel samenleven, is een stelsel van vermogensrecht nodig dat ervan uitgaat dat de overheid ieders vorm van samenleving moet eerbiedigen. Voor erkenning van een dergelijke samenlevingsvorm is registratie, bijvoorbeeld bij de notaris of een register bij rechtbank of kantongerecht, voldoende. Uitgangspunt voor de wetgeving op de terreinen van sociale zekerheid, successie- en schenkingsrecht, rechtspositie, vermogensrecht, pensioenwetgeving en woonruimteverdeling is individualisering: wel of niet samenlevenden worden, ongeacht de vorm van de samenleving, elk afzonderlijk en gelijk behandeld. De uitgangspunten die aan deze opvatting ten grondslag liggen leiden ook tot de opvatting dat de duur van een alimentatierecht na echtscheiding beperkt is: de tijd die nodig is om weer in eigen onderhoud te kunnen voorzien. Met de eventuele verzorging van kinderen wordt daarbij rekening gehouden.

Er moet recht worden gedaan aan het feit dat jongeren zich geleidelijk ontplooien, mondiger worden en dus ook meer verantwoordelijkheid moeten kunnen dragen. De meerderjarigheidsleeftijd wordt verlaagd tot 18 jaar. De ouderlijke macht, de voogdij en de adoptie moeten worden aangepast aan moderne opvattingen over mondigheid. Zo moeten rapporten van de Raad voor de Kinderbescherming ter inzage komen van de direct daarbij betrokkenen. Ook de rechtshulp dient doeltreffender te worden georganiseerd, met handhaving van het recht van de rechtzoekende zelf zijn raadsman te kiezen, zowel in burgerlijke en administratieve als in strafzaken.

In het kader van de aanpassing van het recht aan veranderende opvattingen dient in het strafrecht te worden gestreefd naar andere straffen dan nu gebruikelijk. De belangen van het slachtoffer krijgen meer aandacht.

In velerlei opzicht maakt tuchtrechtspraak - veelal door beroepsgenoten en vaak zonder wettelijke basis - een verouderde indruk. Een onderzoek naar een meer eigentijdse toetsing is nodig. Daarbij moet de klager, juist als deze niet zelf beroepsgenoot is, de zekerheid krijgen dat sprake is van objectieve beoordeling. Ook zal aan het bij gewone rechtsspraak erkende grondrecht van openbaarheid de nodige aandacht moeten worden besteed. Deze mag enerzijds niet een belemmering vormen voor het indienen van de klacht, anderzijds moet de nu bij sommige tuchtcolleges bestaande hang naar geheimhouding worden doorbroken.

bij de stakingsrechtspraak. Ook de positie van de werkwillige wordt wettelijk geregeld.

330.
Ook het stakingsrecht van ambtenaren wordt wettelijk geregeld.

331.
In het huwelijksvermogensrecht dient de vrouw een gelijkwaardige positie aan die van de man te verkrijgen.

332.
Individualisering is uitgangspunt voor de wetgeving op de terreinen van sociale zekerheid, belasting-, vermogens-, successie- en schenkingsrecht, voor rechtspositie- en pensioenregelingen en voor de woonruimteverdeling. Voor erkenning van niet-huwelijkse samenlevingsvormen van meerderjarige personen is schriftelijke vastlegging, bijvoorbeeld bij een notaris, voldoende.

333.
Het naamrecht wordt geliberaliseerd.

334.
Alimentatieverplichtingen dienen te worden beperkt tot de tijd die de alimentatiegerechtigde nodig heeft om in de mogelijkheid te komen weer voor zichzelf te zorgen, mede in aanmerking genomen de eventueel op hem of haar rustende taak tot verzorging van kinderen.

335.
De meerderjarigheidsgrens wordt vastgesteld op 18 jaar met alle rechten en verplichtingen van dien.

336.
Nagegaan dient te worden in hoeverre de positie van minderjarigen ten opzichte van ouders en derden kan worden verbeterd, met als uitgangspunten dat de minderjarigen naar de mate van de groei van hun persoonlijkheid zich meer naar eigen inzicht moeten kunnen ontplooien en daaruit voortvloeiende conflictsituaties in het uiterste geval door de kinderrechter worden beslecht.

337.
Bij de opvang van minderjarigen binnen de Kinderbescherming wordt zo veel mogelijk gestreefd naar opneming in gezinsverband en andere verbanden van vergelijkbare orde.

338.
Voor de daarbij direct betrokkenen komt een recht van inzage in de rapporten van de Raden voor de Kinderbescherming in zaken betreffende de ouderlijke macht, voogdij en dergelijke.

339.
Er wordt gestreefd naar een wettelijke regeling van klachtenprocedures binnen de kinderbescherming.

340.
Adoptieprocedures worden vereenvoudigd en verkort. Verruiming van de adoptiemogelijkheden door, uitgaande van de bestaande maatstaven van beoordeling, de mogelijkheid tot adoptie te openen voor hen die in andere samenlevingsvormen leven en alleenstaanden. Richtsnoer dient steeds het belang van het kind te zijn.

341.
De door de overheid gefinancierde rechtshulp moet gemakkelijk toegankelijk en doeltreffend zijn. De vrijheid van keuze van de raadsman moet daarbij gewaarborgd zijn.

342.
Het burgerlijk procesrecht dient te worden gemoderniseerd en voor de rechtzoekenden meer begrijpelijk te worden gemaakt. Procedures moeten worden verkort.

343.
In het strafrecht moeten met spoed alternatieve straffen worden ingevoerd om de gevangenisstraf terug te dringen. Voor slachtoffers van misdrijven moeten betere voorzieningen komen.

344.
De doodstraf wordt afgeschaft.

345.
Herziening van de bestaande tuchtrechtspraak op allerlei terreinen en ontwikkeling van een eigentijds stelsel van toetsing, waarbij de klager (consument, patiënt, cliënt) de zekerheid heeft van onafhankelijke beoordeling.

346.
Er wordt samenhang gebracht tussen de verschillende wetten op het gebied van de grondwaterhuishouding.

Antillen

Binnen de komende vier jaar zullen besprekingen gevoerd worden met de regering van de Nederlandse Antillen en vertegenwoordigers van de zes eilanden over de toekomst van de zes eilanden.

Daarbij moet Nederland open staan voor de op de Antillen levende wensen met betrekking tot een vorm van onafhankelijkheid.

Wij gaan daarbij ervan uit, dat ook in de toekomst banden met de Antillen blijven bestaan. Die banden kunnen per eiland of groep eilanden onderling verschillen al naar gelang van de verschillende wensen en mogelijkheden.

Als een wijziging van het Statuut voor het Koninkrijk voor een eventuele overgangsperiode noodzakelijk zou blijken, moeten wij daaraan meewerken.

3.4. Antillen

347.
Nederland moet openstaan voor de op de Nederlandse Antillen levende wensen met betrekking tot een vorm van onafhankelijkheid. Er kunnen daarbij banden met de Antillen blijven bestaan die per eiland of groep van eilanden onderling kunnen verschillen al naar gelang van de verschillende wensen en mogelijkheden.

4. Economie en werkgelegenheid

Economisch beleid

De individuele ontplooiing, die liberalen voor iedereen verlangen, heeft een ondergrond van welvaart nodig. Wij leven in een geïndustrialiseerde verzorgingsstaat. Daarin is een uiterst ingewikkeld samenstel van koppelings- en indexeringsmechanismen tussen de verschillende soorten inkomens opgebouwd om de welvaart, die door de werkenden wordt verdiend, over de gehele samenleving te verdelen. Die verdeling gebeurt indirect door bijna alles wat de overheid doet, en direct door uitkeringen bestemd voor hen, die niet kunnen of hoeven te werken.

Het smeermiddel van het verdelingsmechanisme was de economische groei. Door het teruglopen van die groei is het systeem op allerlei plaatsen vastgelopen en mankementen gaan vertonen. Er is ook misbruik dat het systeem ondermijnt: belastingen worden ontdoken, van mogelijkheden tot belastingaftrek wordt een overtrokken gebruik gemaakt, er is misbruik en oneigenlijk gebruik van sociale verzekeringen en naast de normale geldomloop is een enorm zwart-geldcircuit ontstaan. De economie is ontwricht. De werkloosheid is onaanvaardbaar groot. Door een bewuste koersverandering moet een nieuw evenwicht ontstaan. Het nieuwe evenwicht moet worden bereikt om meer arbeidsplaatsen te verkrijgen en minder uitkeringstrekkers.

Dit is nodig om de werkloosheid terug te dringen, de sociale zekerheid te behouden, onze economie te herstellen en de inflatie te bestrijden. Daarop is de sociaal-economische politiek van de VVD gericht.

De maatregelen die wij voorstellen om die doeleinden te bereiken, zijn vaak ingrijpend en niet populair. Zij zijn geen doel in zichzelf, zij zijn het middel waarmee wij onze centrale doelstellingen willen bereiken. Alle inspanning moet worden gericht op de bevordering van de economische groei. Die groei hebben wij als Nederlanders maar zeer ten dele in eigen hand. De internationale bedrijvigheid speelt voor onze economie, die zo sterk van uitvoer afhankelijk is, een grote rol. Dat mag ons er niet van weerhouden de groeiprikkels die wij wél kunnen beïnvloeden volledig te gebruiken. Een nieuw industriebeleid, verbetering van het ondernemingsklimaat en hogere winsten in de ondernemingen, moeten de investeringen mogelijk maken die in nieuwe werkgelegenheid voorzien.

De nationale schuldenlast dreigt ondraaglijk te worden. Daarom moet het tekort van de overheid worden teruggedrongen. Voor het bereiken van een nieuw evenwicht in onze economie is bovendien een matiging in de inkomensontwikkeling onontkoombaar. De overheidsuitgaven en de sociale uitkeringen nemen nu samen ongeveer twee derden van het nationale inkomen in beslag, te weten 65 procent. Die last moet bijna geheel door de werkenden worden opgebracht.

Dit percentage moet worden teruggedrongen. Dat is een uiterst zware, maar onvermijdelijke opgave. Alleen al voor

4.1. Economisch beleid

401.
Om weer voldoende werkgelegenheid te krijgen zijn uitbreiding van investeringen en verlaging van de arbeidsinkomensquote de belangrijkste voorwaarden.

402.
Daarvoor moet met een pakket van beleidsmaatregelen naar een zo groot mogelijke economische groei gestreefd worden. Bij de beleidsvoorbereiding voor de nabije toekomst is het niet realistisch met een groei van méér dan rond het nulpunt (van min ½ procent tot plus ½ tot ten hoogste 1 procent) rekening te houden.

403.
Een vermindering van de collectieve uitgaven van 0 tot 1 procent van het nationaal inkomen per jaar is daartoe onvermijdelijk.

404.
Beperking van het financieringstekort tot 4 procent van het nationaal inkomen.

405.
De inflatiebestrijding houdt een hoge prioriteit met het oog op het investeringsklimaat, de economische groei en de werkgelegenheid.

406.
Om de werkloosheid te bestrijden is tevens invoering van deeltijdarbeid en andere vormen van arbeidstijdverkorting nodig, onder de voorwaarde dat toepassing daarvan niet mag leiden tot verdere stijging van de arbeidskosten. Bovendien moet redelijke zekerheid bestaan dat de nieuwe arbeidsplaatsen ook zullen worden bezet.

407.
De extra opbrengst van het Nederlandse aardgas moet worden aangewend voor versterking van de Nederlandse industrie en voor algemene lastenverlichting van het bedrijfsleven.

de toeneming van de beroepsbevolking zijn jaarlijks investeringen voor 45.000 nieuwe arbeidsplaatsen nodig. Willen wij daarnaast ook de bestaande werkloosheid en arbeidsongeschiktheid terugdringen, dan zijn daarvoor 20 á 30.000 arbeidsplaatsen per jaar nodig. Verder moet de daling van de ruilvoet worden opgevangen, de betalingsbalans weer in evenwicht worden gebracht en dient het financieringstekort zonder drukverzwaring te worden verminderd. En laten wij eerlijk zijn: zelfs bij het meest terughoudende loon- en inkomensbeleid moet rekening worden gehouden met een zekere incidentele loonstijging, dat wil zeggen verhoging wegens bevordering, periodieken en dergelijke.

Dit alles vraagt meer dan 3 procent van de nationale bestedingen per jaar. Bij de beleidsvoorbereiding voor de nabije toekomst zou het niet van werkelijkheidszin getuigen indien met een groei van meer dan omstreeks het nulpunt - variërend tussen min ½ procent tot plus ½ procent tot ten hoogste één procent per jaar - rekening te houden. De maatregelen die in dit programma worden bepleit, hebben ten doel de economische groei zoveel mogelijk te stimuleren. Een vermindering van de collectieve uitgaven is onvermijdelijk. Gestreefd moet worden naar een vermindering met 1 procent per jaar. Zelfs dan is er nog sprake van koopkrachtvermindering voor allen. Naast het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen, zal de vermindering van de werkloosheid ook moeten worden bevorderd door deeltijdarbeid en andere vormen van arbeidstijdverkorting, zij het onder de voorwaarde dat daardoor de arbeidskosten niet verder mogen stijgen, terwijl de redelijke zekerheid moet bestaan dat de nieuwe arbeidsplaatsen ook zullen worden bezet.

Beperking rijksuitgaven

Onder de uitgaven van de overheid en de sociale verzekeringsinstellingen zijn in het bijzonder de overdrachtsuitgaven als een vuurpijl gestegen. Daarom moeten de noodzakelijke ombuigingen vooral in de sfeer van de overdrachtsuitgaven worden gezocht. Dat neemt natuurlijk niet weg, dat ook de materiële overheidsuitgaven zo doeltreffend en zuinig mogelijk moeten worden gedaan.

Wij bepleiten invoering van het zogenaamde SUNSET-beginsel. Dit betekent dat voor nieuwe projecten te voren wordt bepaald dat zij niet langer dan voor een bepaalde periode zullen gelden. Voortzetting van de uitgaven voor een dergelijk doel vindt niet plaats, tenzij daartoe opnieuw is besloten op basis van bewezen nut en afweging van prioriteiten. Daartoe moeten projecten op regelmatige tijden door de Kamers en de regering beoordeeld worden mede aan de hand van rapportering door de Algemene Rekenkamer.

Daarnaast zal zowel in de omvang als in de arbeidsvoorwaarden van het overheidspersoneel naar verantwoorde beperkingen moeten worden gezocht. Wij wensen het trendbeleid in beginsel te handhaven, maar

4.2. Beperking rijksuitgaven

408.
De vermindering van de collectieve uitgaven met 0 tot 1 procent van het nationaal inkomen per jaar dient vooral in de overdrachtsuitgaven te worden gevonden.

409.
De noodzaak van bezuinigen noopt tot het stellen van prioriteiten. De overheidsuitgaven moeten op doeltreffendheid worden beoordeeld. Een systematische heroverweging van overheidsuitgaven is noodzakelijk. Het toepassen van het profijtbeginsel wordt waar mogelijk bevorderd.

410.
De groei van het overheidspersoneel en het welzijnspersoneel dient ten hoogste gelijke tred te houden met de groei van de Nederlandse bevolking. Waar mogelijk dient de uitvoering van taken aan het particulier bedrijfsleven overgedragen te worden, indien dit die taken evengoed kan vervullen.

411.
De voorwaarden waaronder betrekkingen in overheidsdienst worden vervuld, dienen onderling en in

achten het aanvaardbaar en gewenst herzieningen aan te brengen daar waar de arbeidsvoorwaarden voor het overheidspersoneel duidelijk gunstiger zijn dan die voor niet-ambtenaren. Zo valt niet in te zien waarom de ambtenaar geen premie voor bepaalde vormen van sociale zekerheid zou behoeven te betalen wanneer alle andere burgers daartoe wel verplicht zijn, of hogere dan gebruikelijke pensioenaanspraken zou moeten hebben.

Sociale zekerheid

De sociale zekerheid geeft aan allen die door omstandigheden buiten hun wil niet in staat zijn om in hun eigen bestaan te voorzien, de garantie van een redelijk inkomen. De sociale zekerheid is daarom een van de belangrijkste verworvenheden van de verzorgingsstaat. Wij vinden dat, juist in een tijd van economische stilstand, alles moet worden gedaan om te voorkomen dat dit stelsel wordt uitgehold. Dat gevaar is niet denkbeeldig. Zo zijn de uitgaven voor de sociale verzekeringen in de periode van 1970-1980 van 16 tot 71 miljard gulden per jaar gestegen. In procenten van het nationaal inkomen is dit een stijging van 16 naar 24,7.

Het aantal niet-actieven is zo toegenomen, dat wij ernstig moeten betwijfelen of deze uitgaven nog wel betaalbaar zullen blijven. Bovendien bestaat de indruk, dat op te ruime schaal gebruik van deze voorzieningen wordt gemaakt. Een krachtig volumebeleid, gericht op een sterke vermindering van het aantal uitkeringstrekkers, samen met een doeltreffend arbeidsmarktbeleid, is dringend geboden. Daarnaast is een grotere afstand tussen netto-loon en netto-uitkering onvermijdelijk.

verhouding tot de niet-overheidssector gelijkwaardig te worden gemaakt.

412.
Het toezicht op de rijksuitgaven moet krachtiger ter hand worden genomen. De bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer dienen te worden versterkt. Ook een kritische beoordeling van de doelmatigheid van subsidies en stimuleringspremies dient onder deze bevoegdheid te vallen. De comptabiliteitswet moet in die zin worden gewijzigd.

4.3. Sociale zekerheid

413.
De Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO) en de Algemene arbeidsongeschiktheidswet (AAW) worden herzien door het werkloosheidsdeel uit deze verzekeringen te halen, onder gelijktijdige uitbreiding van de verplichting tot plaatsing van minder validen bij overheid en bedrijfsleven.

414.
In de ziekteverzekering wordt bepaald dat, behoudens nauwkeurig te omschrijven uitzonderingen, voor de eerste verzuimdag geen uitkering wordt verleend.

415.
Kinderbijslag dient naar leeftijd te worden gedifferentieerd.

416.
De werkloosheidswetten moeten tot één werkloosheidsvoorziening worden samengevoegd.

417.
Zowel de sociale verzekeringen als de gemeentelijke sociale uitkeringen moeten worden gezuiverd van bepalingen die aanleiding geven tot misbruik en oneigenlijk gebruik.

418.
Naast een kritische herwaardering van de manier waarop de toelatingseisen tot uitkeringsgerechtigheid worden gehanteerd, is een betere, meer stelselmatige controle en registratie dringend geboden.

419.
De uitvoeringsorganisatie moet doelmatig worden gereorganiseerd. Betere coördinatie tussen de uitvoeringsorganen van de sociale verzekeringen, de gemeentelijke sociale diensten en de arbeidsbureaus is geboden. Het bedrijfsleven dient binnen het kader van de door de overheid noodzakelijk aanwijzingen zijn plaats bij de uitvoering te hebben.

420.
Speciale aandacht moet worden besteed aan de controle op niet-bonafide koppelbazen en de daaruit voortvloeiende premieontduiking en 'zwarte' inkomsten.

421.
Aan een zekere koppeling op afstand van lonen en uitkeringen zal niet zijn te ontkomen. Huishoudens die uit meer dan een persoon bestaan en die van één

Arbeid

Arbeid is een middel tot het verkrijgen van individuele en collectieve welvaart. Arbeid bevordert het harmonisch functioneren van samenleving en individu. Daarom dient in beginsel iedere burger in de actieve leeftijd door arbeid een bijdrage te leveren aan de welvaart. Ieder die wil werken, heeft het recht geholpen te worden bij het vinden van passende arbeid. De mogelijkheden hiertoe worden geschapen door evenwichtsherstel op de arbeidsmarkt.

minimuminkomen moeten leven, dienen te worden ontzien.

422.
Een studie over de voor- en nadelen van de totstandkoming van een algemene loondervingswet op minimumbasis met de mogelijkheid tot aanvullende vrijwillige verzekering dient te worden bevorderd.

4.4. Arbeid

423.
Het beleid dient voortdurend gericht te blijven op verbetering van de arbeidsomstandigheden.

424.
De overheid en het bedrijfsleven dienen voldoende kansen te bieden op werk voor gehandicapten. De overheid zal hierbij het goede voorbeeld moeten geven.

425.
In de onderneming en ook in elke andere werksituatie wordt bij voortduring gestreefd naar het vergroten van de individuele verantwoordelijkheid, het betrekken van de werknemers bij het ondernemingsbeleid en het tot zijn recht doen komen van de werknemer in zijn werksituatie.

426.
Dit dient onder andere te geschieden door bevordering van het werkoverleg, het zo goed mogelijk laten werken van de nieuwe Wet op de Ondernemingsraden en door de invoering van vereenvoudigde ondernemingsraden in kleinere bedrijven met meer dan 35 werknemers.

427.
Maatregelen worden bevorderd die het vertrouwen van werknemers in de raden van commissarissen vergroten. Handhaving van de structuurwetgeving van 1971 verdient de voorkeur boven een directe benoeming van leden van de raden van commissarissen door werknemers en aandeelhouders, omdat de eenheid in dit belangrijke ondernemingsorgaan niet is gediend met directe belangenvertegenwoordiging in deze raad.

428.
Bij de overheid dient het actief en passief kiesrecht voor de dienstcommissies voor het hele personeel te worden verzekerd.

429.
Het begrip „passende arbeid" en de verplichting tot om-, her- en bijscholing dienen strikter te worden toegepast en op bepaalde punten te worden aangescherpt, in het bijzonder daar waar werkgelegenheid overeenkomstig de vooropleiding of het eerder uitgeoefende beroep onvoldoende beschikbaar is. Daarbij moet wel rekening worden gehouden met persoonlijke omstandigheden, zoals leeftijd en gezin. De scholingsmogelijkheden dienen te worden verbeterd.

Samen aan 't werk

430.
De gewestelijke arbeidsbureaus dienen met een moderne technische uitrusting en een aan de grote aantallen werkzoekenden aangepast personeelsbestand de vraag naar en het aanbod van arbeid doelmatiger bijeen te brengen.

431.
De mobiliteit van de werknemer en het overheidspersoneel – de bereidheid om van betrekking en/of woonplaats te veranderen – moet bevorderd worden onder meer door maatregelen ter voorkoming van pensioenverlies bij het wisselen van werkgever. Bij de uitvoering van een pensioenverplichting, die wij willen instellen, dienen de particuliere verzekeringsmaatschappijen betrokken te worden. De verantwoordelijkheid voor de pensioengevolgen van salariswijzigingen tijdens een dienstverband dient bij de desbetreffende werkgever te liggen en niet bij voormalige werkgevers.

432.
Maatregelen moeten bevorderd worden die als resultaat hebben dat beschikbaar komende banen sneller worden ingenomen door werkzoekenden.

433.
De herverdeling van arbeid dient bevorderd te worden door stimulering van deeltijdarbeid en systemen van arbeidstijdverkorting, vrijwillig vervroegd uittreden en het opnemen van al dan niet betaald studieverlof. Deze vormen van herverdeling zullen pas uitvoerbaar zijn als ze niet leiden tot produktieverlies en als ze gepaard gaan met evenredige inkomensvermindering.

434.
Er moet worden overgegaan tot een verplichte vacaturemelding.

435.
Het verschijnsel „Uitzendbureaus" mag niet beknot worden. Wel dient een deugdelijk toezicht gewaarborgd te zijn.

436.
Het bedrijfsleven dient gestimuleerd te worden gelegenheid te geven aan werknemers om in gekozen vertegenwoordigende lichamen zitting te nemen.

Jeugdwerkloosheid

Jonge mensen moeten een eerlijke kans krijgen een baan te vinden die zoveel mogelijk in overeenstemming is met hun opleiding en met hun gerechtvaardigde wensen. Wanneer nauwelijks of geen vooruitzicht bestaat op zo'n baan, dienen jongeren door om-, her- of bijscholing een herkansing te krijgen. Daaraan hechten wij meer waarde dan aan een langdurige uitkering die op zichzelf geen enkel uitzicht op werk biedt.

4.5. Jeugdwerkloosheid

437.
Goede startkansen zijn erg belangrijk. Die kunnen ertoe bijdragen dat werkloosheid op jonge leeftijd wordt voorkomen. Daarom moet voortdurend aandacht worden gegeven aan goed onderwijs, zinvolle vorming, gedegen beroepsopleidingen en vooral ook een goede vroegtijdige en objectieve beroepskeuzevoorlichting.

438.
Om-, her- en bijscholingsmogelijkheden dienen verbeterd en uitgebreid te worden, ook voor jongeren.

Loon- en inkomensbeleid

De loonvorming blijft in eerste instantie voor verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers. De overheid heeft tot taak in gezamenlijk overleg met de „sociale partners" tot afspraken te komen die voor alle partijen aanvaardbaar zijn. Alleen als de resultaten van het overleg in het bedrijfsleven voor onze nationale economie tot onaanvaardbare gevolgen dreigen te leiden, is de overheid verplicht regelend op te treden.
Wij zijn tegen een eenzijdige matiging in de loonsector die tot doel zou hebben dat daardoor de groei van de collectieve uitgaven onaangetast zou kunnen blijven. Eerst moet er evenwicht worden gebracht tussen de te sterk gestegen overdrachtsuitgaven en de particuliere bestedingen. Toeneming van de investeringen dient ter wille van de werkgelegenheid voorrang te krijgen boven loonsverhogingen. Daarom is zowel matiging in de collectieve sector als in de particuliere inkomens onvermijdelijk.

439.
De partiële leerplicht voor jonge werknemers moet worden vervangen door een wettelijk geregeld leerrecht.

440.
Goede informatie is nodig over vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, waartoe in goede banen geleide banenmarkten kunnen bijdragen.

441.
Onnodig wettelijke belemmeringen van het werken door jeugdigen moeten worden weggenomen.

442.
Plaatsingskansen voor hen die na hun lagere beroepsonderwijs willen gaan werken, moeten worden verbeterd.

443.
Projecten die de werkgelegenheid voor de jeugd bevorderen, dienen gestimuleerd te worden.

444.
Het besluit om de z.g. schoolverlaters-subsidie te bevriezen moet worden herzien en de subsidie dient verbeterd te worden om de jeugd een betere opleiding binnen het bedrijf te kunnen geven.

445.
Als de jeugdwerkloosheid onverminderd zou voortduren, dient ernstig overwogen te worden de jeugdlonen in stijging te doen achterblijven bij die van het algemene loonpeil.

4.6. Loon- en inkomensbeleid

446.
In de komende jaren zal verdere matiging van de inkomensontwikkeling onvermijdelijk zijn.

447.
Daarbij dient ernaar gestreeft te worden de arbeidskostenstijging in beginsel in gelijke tred te brengen met de ontwikkeling van de produktiviteit: (de waarde van de produktie per man-uur) en gedurende de eerste tijd daarbij zelfs te doen achterblijven.

448.
Door ingrijpen in de tarieven waarop de overheid invloed kan uitoefenen, wordt een stringent beleid gevoerd ten aanzien van de inkomens van beoefenaren van vrije beroepen, zodanig dat zij ten minste evenveel matigen als vergelijkbare loontrekkenden.

449.
Bij mogelijke loonsverbeteringen dient voorrang te worden gegeven aan een betere beloning van vuil en onaangenaam werk en dient gelet te worden op de verhouding tussen vraag en aanbod voor verschillende soorten van werk.

450.
Er worden mogelijkheden geschapen om tot meer

loondifferentiatie tussen de bedrijfstakken en de functies in het bedrijf te komen.

451.
Het trendbeleid wordt in beginsel gehandhaafd.

452.
De overheid mag slechts wijzigingen in de inkomensverhoudingen bevorderen, wanneer daaraan een in brede kringen aanvaard integraal inkomensbeleid ten grondslag ligt. Inkomensgelijktrekking ter wille van de nivellering wijst de VVD af, omdat inkomensverschillen waarin onderscheid tussen prestatie, verantwoordelijkheid en schaarste voldoende tot uitdrukking komen, in een gezonde maatschappij niet kunnen worden gemist.

Belastingen

De druk van belastingen en premies is in verhouding tot de huidige welvaart te hoog opgelopen. Dit werkt het zoeken naar buitensporige aftrekposten en belastingontduiking in de hand. Ontplooiing, groei en ontwikkeling, en de belastingmoraal zijn gediend met een belastingstelsel dat doorzichtig, redelijk en rechtvaardig is.

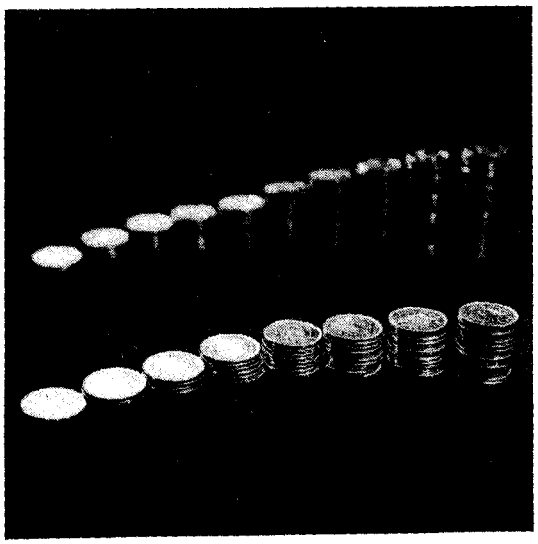

4.7. Belastingen

453.
De gezamenlijke druk van belastingen en premies dient zo mogelijk met 1 procent van het nationaal inkomen per jaar verlaagd te worden.

454.
Het tarief van de inkomstenbelasting moet beduidend worden verlaagd, onder gelijktijdige herziening van aftrekregelingen.

455.
Het bezit van aandelen, ook in kleinere ondernemingen, moet fiscaal worden gestimuleerd. De dubbele heffing van de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting op uitgedeelde winsten zou moeten worden afgeschaft.

456.
De heffing van inkomstenbelasting over de beloning van van de meewerkende echtgeno(o)t(e) moet gunstiger geregeld worden.

457.
Op de belastingschulden èn -vorderingen dient rente gevorderd en betaald te worden.

458.
Een hardere aanpak is nodig van de zwart-geldomloop en van degenen die de belastingwetten ontduiken.

459.
Tegen onnodige inmenging van de belastingdienst in de persoonlijke levenssfeer van de burger moet worden gewaakt.

460.
De bestaande inflatieneutrale elementen in de belastingheffing dienen te worden versterkt, zoals bij bestaande nominale bedragen en afschrijvingsmethoden.

461.
De inflatiecorrectie dient uit billijkheidsoverwegingen in beginsel voor 100 procent te worden doorgevoerd.

462.
Het fiscale winstbegrip wordt aangepast aan de bijzondere functie van het ondernemersinkomen.

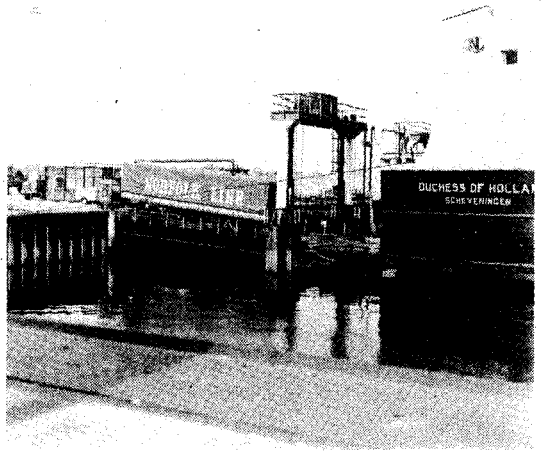

Export

Exporteren is voor Nederland een levensnoodzaak. De overheid bevordert de export op alle manieren die niet strijden met internationale normen en afspraken. Zij zorgt ervoor dat het Nederlandse bedrijfsleven de mogelijkheden die door de ontwikkelingssamenwerking worden geboden, volledig kan gebruiken. De Nederlandse industrie moet even aantrekkelijke financieringsvoorwaarden kunnen aanbieden als haar buitenlandse concurrenten. De overheid moedigt het bedrijfsleven aan te investeren in de Derde Wereld.

De bundeling van de particuliere exportbevordering wordt door de overheid bevorderd.

463.
In afwachting van een aanpassing van het fiscale winstbegrip wordt een rechtvaardige zelfstandigenaftrek in de inkomstenbelasting gehanteerd.

464.
Een fiscaal vrije investeringsreserve, die gevoed wordt uit de winst, wordt zo spoedig mogelijk ingevoerd.

465.
Er komt één landelijke norm voor de onroerendgoedbelasting in de vorm van een „puntenstelsel", welke objectieve norm ook de basis voor het huurwaardeforfait voor de inkomensbelasting en voor de vermogensbelasting zal zijn.

466.
De verschillende faciliteiten voor beëindiging van het bedrijf dienen behouden te blijven.

467.
De successiebelasting voor erfopvolger(s) van eigen bedrijven, met name van midden-, klein- en agrarische bedrijven, dient zodanig geregeld te worden dat de voortzetting van het bedrijf voor de erfopvolger(s) in redelijkheid mogelijk is.

468.
De registratie van motorvoertuigen moet worden gekoppeld aan de registratie van deel III gezamenlijk met een verzekering.

4.8. Export

469.
De overheid bevordert de export op alle manieren die niet strijden met internationale normen en afspraken.

470.
De inspanning van de overheid op het terrein van exportbevordering en buitenlandse economische betrekkingen dient doelmatiger georganiseerd te worden.

471.
De overheid bevordert dat de Nederlandse industrie even aantrekkelijke financieringsvoorwaarden kan aanbieden als de buitenlandse concurrentie.

472.
De diplomatieke vertegenwoordigingen dienen doelmatiger informaties over exportmogelijkheden te verzamelen en deze snel en gericht door te geven aan het particuliere bedrijfsleven in Nederland.

473.
Het bedrijfsleven moet de exportmogelijkheden die door de ontwikkelingssamenwerking worden geboden, volledig gebruiken.

474.
De overheid streeft naar harmonisatie van de wetgeving in de EG voor zover onze nationale economische belangen worden geschaad door nationale wetgeving van de afzonderlijke EG-lidstaten.

5. Thuis in de toekomst

Technologische ontwikkeling

Steeds meer beïnvloedt de ontwikkeling van wetenschap en technologie ons leven en werken. Zo sterk soms, dat velen het gevoel hebben gekregen dat zij door deze ontwikkeling overrompeld worden en daardoor een zeker verzet ontwikkelen.

Liberalen menen dat deze ontwikkeling de mens ten goede kan komen, de kwaliteit van de arbeid belangrijk kan verbeteren en nieuwe, onvoorziene mogelijkheden kan openen. Het welvaarts- en welzijnspeil in ons land en werelddeel kan daardoor toenemen. De basis voor de hulp aan arme landen kan worden versterkt. Maar het is dan wel nodig dat de overheid, namens de gemeenschap, de ontwikkeling in goede banen leidt.

De overheid moet daarbij de voorwaarden scheppen voor een maatschappelijk verantwoorde toepassing van nieuwe technieken bij de voortbrenging van nieuwe produkten en diensten en ook in administratie en bestuur. Als dit op de goede manier gebeurt, kan de voortgang van de ontwikkeling ook als vooruitgang worden beschouwd. Alleen dan is er alle reden om, ondanks de sombere vooruitzichten voor economie en werkgelegenheid, deze kant van het toekomstbeeld optimistisch te bekijken. Moderne methoden van informatieverwerking kunnen bij de voorlichting, ook door de overheid, en bij besluitvormingsprocessen worden toegepast en zo de besluitvorming ten goede komen. Het gevaar dreigt wel dat deskundigen een te grote, moeilijk te controleren invloed krijgen. Daarom moeten maatregelen worden ontworpen die het democratisch gehalte van de besluitvorming waarborgen.

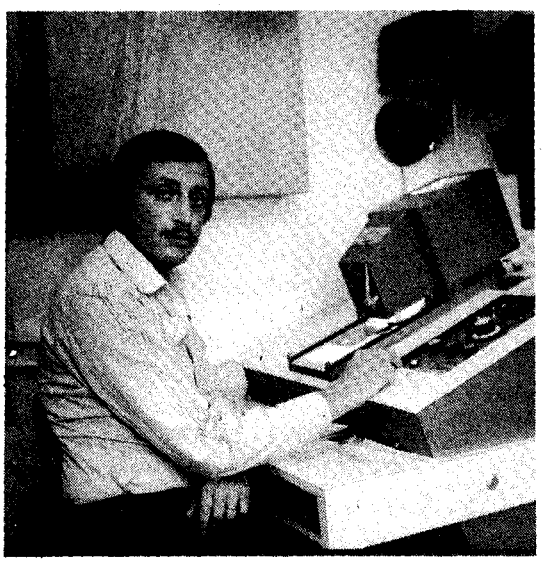

5.1. Technologische ontwikkeling

501.
De VVD wil op het Ministerie van Economische Zaken een bewindsman/vrouw voor Technologie en Informatie (bij voorkeur een minister) met als voornaamste taken:
- het bevorderen van toegepast wetenschappelijk onderzoek en de ontwikkeling van nieuwe taken van techniek met het doel tot industriële vernieuwing en tot verbetering van onze industriële basis te komen;
- het ontwikkelen van een beleid voor de informatieverzorging.

Hierbij wordt mede aandacht geschonken aan het onderzoek dat bij universiteiten en hogescholen op deze terreinen geschiedt. De minister van O en W blijft verantwoordelijk voor dit onderzoek.

502.
De overheid dient op korte termijn over te gaan tot het voeren van een actief beleid ten aanzien van het geven van voorlichting en het bewerkstelligen van bewustwording van burgers omtrent technologische ontwikkelingen.

503.
De besluitvormingsprocessen binnen het overheidsapparaat moeten nog kritischer worden beoordeeld op snelheid, doeltreffendheid en doorzichtigheid. Waar nodig wordt het toezicht op de beleidsvoorbereiding verbeterd. Waar nodig moeten voorbereiding en uitvoering strenger worden gescheiden.

504.
Afdoende wetgeving ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer bij persoonsregistratie moet zo spoedig mogelijk tot stand komen.

505.
De VVD streeft naar een stelsel van bevolkingsregistratie, waarbij samenvoeging van door verschillende overheden respectievelijk departementen beheerde gegevens wordt vermeden en waarbij de bescherming van de persoonlijke levenssfeer voorop staat. De kerkelijke gezindte wordt niet meer geregistreerd.

506.
Bij de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën, zoals de biotechnologie, moet voorkomen worden dat volksgezondheid en milieu gevaar lopen zonder dat de industriële vernieuwing op dit gebied door te strenge eisen onmogelijk wordt gemaakt.

507.
Ontwikkelingen ten behoeve van het hergebruik van grondstoffen dienen te worden gestimuleerd.

508.
De toepassing van micro-elektronica (chips) in Nederlandse produkten wordt bevorderd, met bijzondere aandacht voor de sociale aspecten, de energiebesparing en de bescherming van het milieu.

Informatiemaatschappij

In het onderwijs moet meer aandacht worden besteed aan de beginselen van het werken met computers, aan de mogelijkheden en gevolgen van automatisering en het leren omgaan met informatie. Het is belangrijk dat de jeugd wordt voorbereid op de toekomstige informatie maatschappij. De ontwikkelingen op het gebied van de datacommunicatie en de computertechnologie maken het gewenst de bestaande wetgeving aan te passen. Deze wetgeving is immers ten dele gebaseerd op schaarste aan communicatiemogelijkheden, welke in de toekomst niet meer behoeft te bestaan.

5.2. Informatiemaatschappij

509.
Om leerlingen en studenten beter voor te bereiden op de toekomstige informatiemaatschappij moet de ontwikkeling van nieuwe onderwijsprogramma's en de aanpassing van bestaande gestimuleerd worden. Het vak informatica dient bij het voortgezet onderwijs te worden ingevoerd. Hierbij dient tevens aandacht te worden besteed aan de invloed van de automatisering op de samenleving en aan het omgaan met informatie.

510.
Aan de verspreiding van buitenlandse televisieprogramma's (ook die programma's die in de Nederlandse taal zijn gebracht en op Nederland zijn gericht) met behulp van kabels en satellieten mogen geen belemmeringen in de weg worden gelegd; de Omroepwet en de Telegraaf- en Telefoonwet dienen aan de nieuwe technische mogelijkheden te worden aangepast.

511.
Als de praktijkproef slaagt worden Viditel en Teletekst ingevoerd.

512.
Een algemene aanvaarding van het gebruik van de communicatie-media van de PTT voor particulier en zakelijk gebruik in het kader van de Viewdata-ontwikkelingen mag niet leiden tot een verdergaand monopolie van de PTT of enige andere instelling.

513.
De mogelijkheid om particuliere apparatuur op PTT-lijnen aan te sluiten moet worden vergroot. Er dient een onderzoek ingesteld te worden naar de doelmatigheid van het PTT-monopolie bij post, telefoon, telegraaf en telex.

514.
Er komt een centraal „informatica instituut", dat zich bezighoudt met de methoden van informatieverzorging en dat betrokken wordt bij overheidsprojekten op dit gebied.

Wetenschapsbeleid

De snelle veranderingen van wetenschap en techniek hebben een ingrijpende invloed op alle sectoren van de samenleving. De overheid dient te bevorderen dat de resultaten van wetenschappelijk onderzoek ter beschikking komen van de samenleving. Voor universiteiten en hogescholen is wetenschappelijk onderzoek een bestaansvoorwaarde; ontkoppeling van onderwijs en onderzoek moet worden voorkomen. Wel dient de overheid zorg te dragen voor een goede samenwerking tussen universiteiten en hogescholen enerzijds en industriële researchcentra anderzijds, zodat een goede afstemming kan worden verkregen en de informatie-overdracht goed verloopt.

5.3. Wetenschapsbeleid

515.
Het overheidsbeleid dient zich te richten op de kwaliteit, doelmatigheid en samenhang van het wetenschappelijk onderzoek.

516.
Vormen van toetsing van en toezicht op wetenschappelijk onderzoek moeten verder ontwikkeld worden, waarbij in beginsel wordt uitgegaan van de vrijheid van onderzoek.

517.
Het universitair onderzoek moet in hoofdzaak lange termijn en fundamenteel onderzoek blijven.

518.
Voor de industriële research moeten goede voorwaarden worden geschapen. Goed overleg met de universiteiten en hogescholen met betrekking tot research-werk wordt bevorderd.

519.
Door onderzoek verkregen informatie dient beter gecoördineerd verspreid te worden.

520.
Het instellen van bedrijvenparken is een mogelijkheid om de informatie-overdracht effectiever te laten verlopen tussen onderwijs- en bedrijfsinstellingen.

521.
Onnodig gebruik van dieren voor allerhande proeven moet worden bestreden.

Energiebeleid

De voornaamste doelstellingen van een liberaal energiebeleid zijn: het veiligstellen van de energievoorziening in de toekomst en het verminderen van de afhankelijkheid van ons land van olieleveranciers. In de komende kabinetsperiode dient daarom het beleid te zijn gericht op energiebesparing, de bevordering van de verscheidenheid van energiebronnen op middellange en lange termijn, en het zoveel mogelijk bewaren van het aardgasveld te Slochteren als strategische reserve.
Bij het energiebeleid wordt grote aandacht geschonken aan het milieu en de veiligheid. Dit geldt zowel bij de exploitatie van aardgasvelden als bij het gebruik van kolen voor de elektriciteitsproduktie. Wat het gebruik van kernenergie betreft dient een zorgvuldige beslissing te worden genomen, waarbij aan alle relevante aspecten aandacht wordt besteed en het belang van een ongestoorde energievoorziening tegen redelijke kosten zwaar weegt.
Het zoeken naar veilige mogelijkheden voor ondergrondse en bovengrondse opslag van radio-actieve stoffen dient voortgang te vinden, terwijl veel aandacht moet worden besteed aan een afdoende bescherming tegen terreur en sabotage, alsook aan de veiligheid van de centrale, het vervoer en de tijdelijke opslag van radio-actief materiaal.

5.4. Energiebeleid

522.
Er moet een kaderwet komen voor energiebesparing.

523.
De besparing van energie moet met kracht worden voortgezet door woningisolatie, zuiniger motoren en andere verbrandingsinstallaties, vermindering van energieverliezen, het benutten van afvalwarmte en zuiniger gebruik. Middelen hierbij zijn voorlichting, heffingen, subsidies, demonstratieprojekten en voorschriften m.b.t. de isolatie van nieuwbouwwoningen en gebouwen.

524.
Het is niet wenselijk het tariefstelsel voor het energiegebruik van de particuliere verbruiker zo te wijzigen, dat wie meer verbruikt een hogere prijs moet betalen per verbruikte eenheid.

525.
Er moet naar gestreefd worden de olie-invoer voor binnenlandse consumptie niet boven het peil van 1980 te laten stijgen. Zo nodig zal aardgas voor een langere periode voor elektriciteitsproduktie en industriële doeleinden beschikbaar moeten worden gesteld.

526.
De kleinere aardgasvelden zullen met voorrang moeten worden geëxploiteerd. De natuur moet daarbij zoveel mogelijk worden ontzien. Door langjarige contracten vóór de aankoop van aardgas in het buitenland moet geprobeerd worden de gasvoorziening voor langere tijd zeker te stellen. Het ontstaan van politieke afhankelijkheid dient daarbij zoveel mogelijk te worden vermeden.

527.
De mogelijkheden tot levering van energie aan het openbare net en aan derden door bedrijven en huishoudens, die zelf energie opwekken, dienen te worden verruimd, zo nodig door speciale wetgeving.

528.

Een uitgebreid programma op het gebied van energie-onderzoek en de daaruit voortkomende proefprojekten is gewenst. Veel aandacht moet daarbij worden besteed aan de prioriteitsstelling en aan een goede coördinatie tussen de diverse activiteiten. Voor ons land ligt het voor de hand de aandacht in het bijzonder te richten op het ontwikkelen van milieuvriendelijke, nieuwe kolentechnieken met inbegrip van kolenvergassing en op het ontwikkelen van technologieën die tot een zuiniger energieverbruik leiden. Daarnaast dienen veelbelovende projekten op het gebied van energieopslag en alternatieve energie, waaronder wind- en zonne-energie en afvalverbranding te worden gestimuleerd.

529.

In de eerstkomende jaren nieuw te bouwen centrales zullen in principe voor het op milieuhygiënisch verantwoorde wijze verstoken van kolen geschikt dienen te zijn; waar mogelijk dienen bestaande centrales geschikt te worden gemaakt voor het verstoken van kolen. De aanvoer van deze kolen moet veilig worden gesteld. De nodige infrastructurele voorzieningen zullen moeten worden aangebracht.

530.

Na zorgvuldige afweging van alle relevante feiten, waartoe onder meer behoren het resultaat van de maatschappelijke discussie, de situatie met betrekking tot de continuïteit van de energievoorziening en de consequenties van eventuele alternatieven, wordt in de komende kabinetsperiode een beslissing genomen over de uitbreiding van het aantal kerncentrales.
Onderzoek naar verantwoorde verwerkings- en opslagmethoden voor het afval van kerncentrales en proefnemingen op dat gebied dienen te worden gestimuleerd.

531.

Overleg tussen de EG-staten over het aantal te bouwen kerncentrales, vestigingsplaatsen en veiligheidsaspecten is dringend gewenst.

532.

Het is de taak van de overheid een juiste en evenwichtige voorlichting over de kernenergie te bevorderen, zodat onnodige ongerustheid wordt weggenomen.

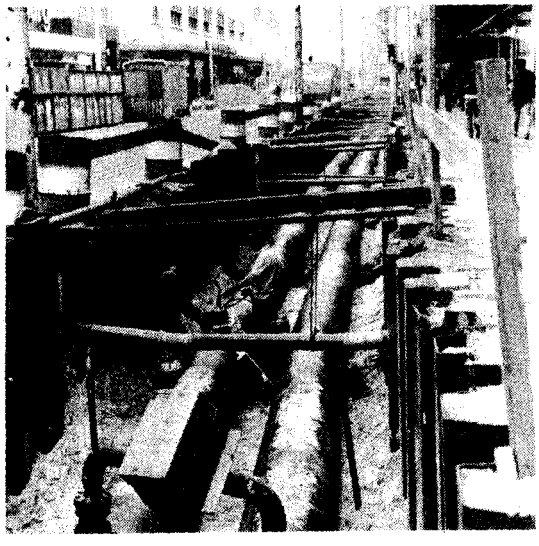

6. Mens en werk in regio en sector

Zelfstandig ondernemerschap

De door liberalen voorgestane sociale markteconomie, gebaseerd op vrije, gedecentraliseerde ondernemingsgewijze produktie, brengt met zich mee dat wij vinden dat investeringsbeslissingen in beginsel door de betrokken onderneming moeten worden genomen. Vraag en antwoord bepalen - binnen door de overheid gestelde randvoorwaarden - de mate en de richting van de investeringen. Wij verwerpen een ontwikkeling waarbij deze beslissingen in toenemende mate door de overheid, de vakbeweging of beiden, zouden moeten worden gestuurd. Wij wijzen de gedachte af om daartoe op bedrijfstak- of sectorniveau commissies in het leven te roepen. De economie en de mensen zijn het beste gediend met ondernemingsgewijze beslissingen, waarin de vindingrijkheid van de ondernemers volledig tot haar recht kan komen. Daarentegen hoort sectorbeleid wel voorwaardenscheppend en dus aanvullend te zijn.

6.1. Zelfstandig ondernemerschap

601.
De regering voert een sociaal-economisch beleid dat gericht is op de versterking van de concurrentiepositie van de particuliere ondernemingen.

602.
De overheid dient een beleid te voeren dat het ondernemingen mogelijk maakt hun vermogenspositie te versterken.

603.
Investeringen worden met globale maatregelen bevorderd.

604.
Aanvullende steun dient zo veel mogelijk aan bedrijfstakken in plaats van afzonderlijke bedrijven gegeven te worden. Daarbij moet zorgvuldig worden nagegaan of deze bedrijfstakken en bedrijven voldoende toekomstmogelijkheden hebben.

605.
Ingrijpen door de regering in afzonderlijke markten en steun aan individuele bedrijven moeten uitzondering blijven, omdat hierdoor de evenwichten eerder worden verstoord dan hersteld.

606.
Jongeren, ook met een hogere beroeps- en/of universitaire opleiding, dienen aantrekkelijke voorwaarden te kunnen verkrijgen voor keuze van zelfstandig ondernemerschap, respectievelijk vrije beroepsuitoefening.

Regionaal beleid

Door de eenzijdige gerichtheid op bepaalde vormen van produktie is in sommige delen van het land door het verloren gaan van die activiteit structurele werkloosheid ontstaan met een bijzonder hardnekkig karakter. De oorspronkelijke onevenwichtigheid in de aard van het werk en de werkgelegenheid wreekt zich dan. Door bijsturing van de nationale ontwikkeling in bedrijvigheid en het aantrekken van nieuwe industriële activiteiten, moeten de regionale onevenwichtigheden worden verminderd. Die ontwikkeling wordt wel eens belemmerd door de speciale omstandigheden van de betrokken streek. Daarom moeten meerjarenplannen voor de regio's worden ontwikkeld, die erop gericht zijn de knelpunten in de streek-ontwikkeling op te heffen.

Die plannen moeten op gezette tijden opnieuw worden bekeken en beoordeeld, niet alleen om na te gaan of er sprake is van voldoende voortgang en of er wel resultaten worden geboekt, maar ook om belemmeringen in de structuur van de streek vast te stellen en die zo mogelijk op te heffen.

6.2. Regionaal beleid

607.
In het regionale beleid dient meer aandacht te worden gegeven aan versterking van de sociaal-economische structuur van in dit opzicht zwakke landstreken (Noorden, Twente, Limburg) en stedelijke probleemgebieden.

608.
Het regionaal beleid dient onlosmakelijk in het nationaal beleid gepast te worden.

609.
Het inhalen van achterstanden behoort de voornaamste doelstelling van het regionaal beleid te zijn.

610.
Er wordt een ruimtelijk beleid gevoerd waarbij met hulp van betere infrastructuur en hoger voorzieningenpeil de ontsluiting van de regio's wordt bevorderd.

611.
Bij de stimuleringsregelingen van afzonderlijke streken dient zowel de landbouw, de industrie, als de dienstverlening te worden betrokken.

612.
Regionale meerjarenplannen moeten op gezette tijden opnieuw bekeken en getoetst worden.

613.
De samenwerking van de regio's met aangrenzende gebieden in de ons omringende buurlanden wordt, mede met het oog op het door de EG te voeren regionaal beleid, bevorderd.

614.
Stimulering van het toerisme kan voor sommige probleemgebieden een belangrijke prikkel voor de economische ontwikkeling zijn.

615.
De doelstelling en de uitvoering van de spreiding van de rijksdiensten worden gehandhaafd met name om de zwakke landstreken te ondersteunen, zoals het Noorden, Zuid-Limburg en ook Twente.

616.
Het relatienotabeleid met zijn negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid en voor de mentale benadering van natuur en landschap op het platteland, moet drastisch worden gewijzigd.

Consumentenbeleid

Een van de kenmerken van de sociale markteconomie is dat een actief consumentenbeleid een van de grenzen vormt waarbinnen het stelsel van vrije ondernemingsgewijze produktie werkt.

Bij alle belangrijke of ingrijpende beslissingen van de overheid waarbij het consumentenbelang betrokken kan zijn, dient de overheid dat belang als volwaardige factor mee te wegen naast sociaal-economische, milieutechnische en dergelijke belangen. Zo moet het consumentenbeleid een onverbrekelijk onderdeel vormen van het gehele overheidsbeleid. Een coördinerend bewindsman moet erop toezien dat deze belangen op alle betrokken departementen metterdaad worden meegewogen. Daarnaast moet de overheid de positie van de consument versterken door de nodige voorwaarden te scheppen, zowel in de marktsector als in de collectieve sector.

Met betrekking tot het voorschrijven van waarschuwingen in reclame-uitingen dient de overheid zich terughoudend op te stellen.

6.3. Consumentenbeleid

617.
Het stimuleren van consumentenvoorlichting en scholing niet alleen aan volwassenen maar ook op scholen en via de massamedia onder meer door:
a. het leren opzetten van een gezinsbudget;
b. het toegankelijk maken en leren hanteren van bestaande informatie;
c. het bewustmaken van de maatschappelijke gevolgen van de consumptie.

618.
De overheid moet zorgen dat goederen en diensten, die schade kunnen berokkenen aan de consument, verbeterd of verboden worden.

619.
Bescherming van de consument door wettelijke maatregelen.

620.
Invoering van de verplichting de samenstelling, de hoeveelheden, de eventuele houdbaarheid en veiligheidsaspecten op de verpakking te vermelden. De informatieve etikettering dient zoveel mogelijk uniform te zijn.

621.
Invoering van een eenvoudige kantongerechtsprocedure voor de behandeling van consumentenklachten.

622.
Bevordering van de inspraakmogelijkheden van de consument, met name bij collectieve voorzieningen.

Midden- en kleinbedrijf

Het midden- en kleinbedrijf is niet alleen belangrijk maar zelfs onmisbaar voor onze samenleving. Dat komt door zijn dienstverlenende en distributie-functie ten behoeve van alle burgers, zijn grote aandeel in de nationale produktie en als bron voor werkgelegenheid.

Om al die redenen dient het midden- en kleinbedrijf in stand te blijven en zich verder te kunnen aanpassen en ontwikkelen. Het ondernemerschap in deze sector moet worden aangemoedigd.

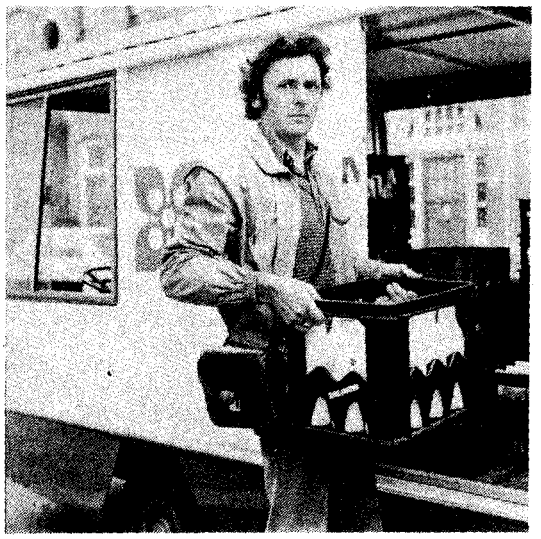

6.4. Midden- en Kleinbedrijf

623.
De overheid moet een actief stimuleringsbeleid voeren ten behoeve van de ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Dat beleid mag er niet toe leiden dat aan bedrijven bestaans- en ontplooiingsmogelijkheden worden ontnomen.

624.
Financiële maatregelen ten behoeve van het bedrijfsleven moeten beter toegankelijk gemaakt worden voor middelgrote en kleine ondernemingen. Voor deze ondernemingen zullen eenvoudiger procedures en minder administratieve verplichtingen moeten gelden en zal de termijn van behandeling van aanvragen verkort dienen te worden.

625.
Er is een staatssecretaris, die tot taak heeft ervoor te zorgen dat het beleid ten aanzien van het midden- en kleinbedrijf geïntegreerd is in het algemeen regeringsbeleid.

626.
Het onderwijs voor zelfstandigen en hun medewerkers dient op de praktijkbehoefte te worden afgestemd. Het dient in goed overleg tussen de departementen van Economische Zaken en van Onderwijs en te zamen met de betrokken bedrijfstak-organisaties te worden geregeld.

627.
De vestigingskeuze voor bedrijven is in bebouwde kommen in beginsel vrij. Er is alleen ruimte voor een soepel vestigingsbeleid. Vestiging van winkels in de wei wordt beperkt.

628.
Belanghebbenden dienen tijdig bij stads- of dorpsvernieuwings- en verkeersplannen betrokken te worden.

629.
De bereikbaarheid van stedelijke winkelcentra moet worden bevorderd.

630.
Het prijsbeleid dient globaal te worden gevoerd. Minimumprijzen en verticale prijsbinding dienen bij hoge uitzondering te worden toegestaan.

631.
Beunhazerij moet worden bestreden. De concurrentie van organisaties zonder winstoogmerk, waaronder begrepen overheidsinstanties, met commerciële bedrijven (para-commercialisme) wordt tegengegaan.

632.
De Winkelsluitingswet moet ruimere mogelijkheden tot openstelling bieden en ruimte laten voor plaatselijke gebruiken.

633.
Branchegewijze inlichtingen- en klachtenbureaus verdienen de voorkeur boven overheidsregelingen.

Land- en tuinbouw

De zelfstandige land- en tuinbouw is voor ons land van groot belang. Zij voorziet in betaalbaar voedsel van goede kwaliteit en zorgt voor een bijdrage aan de betalingsbalans van rond 10 miljard gulden per jaar. Een modern en goed toegerust produktie-apparaat is daarom onmisbaar. De oveheid dient daar blijvend aan bij te dragen door onderwijs, onderzoek en voorlichting op hoog niveau.

De specifieke problemen van het marktinkomen in land- en tuinbouw vereisen een doelgericht nationaal en Europees overheidsbeleid. Een dergelijk overheidsbeleid dient met name gericht te zijn op het voortbestaan van zoveel mogelijk goed lopende, zelfstandige bedrijven, waarop degenen die er werken, onder sociaal aanvaardbare omstandigheden een redelijk besteedbaar inkomen moeten kunnen verwerven.

Het Europese markt- en prijsbeleid dient een stabiele marktprijsontwikkeling te bevorderen met instandhouding van economische en strategische voorraden, ook voor de wereldvoedselvoorziening. Nederland dient zich ook bij de komende uitbreiding van de EG krachtig in te zetten om de beginselen van het EG-landbouwbeleid in stand te houden. Wijzigingen dienen daarom - met behoud van de inkomensdoelstellingen voor de producenten - een voor alle lidstaten gelijk karakter te hebben. Nationaal dient een compenserende lastenverlichting te worden gegeven indien de inkomensdoelstelling niet wordt gehaald.

In de tuinbouw dient de energiebesparing zoveel mogelijk te worden bevorderd. Bij produktiebeperking moet de nadruk op globale maatregelen worden gelegd, gebaseerd op gepremieerde vrijwilligheid. Gedwongen beperking van de produktie is voor de structuur van met name de zuivelsector en de keine bedrijven nadelig. Zij is bovendien verwerpelijk uit een oogpunt van zelfstandig ondernemerschap. Naast de bestaande medeverantwoordelijkheidsheffing is een beperkte heffing slechts aanvaardbaar, indien de op vrijwilligheid gebaseerde maatregelen tot produktiebeperking onvoldoende uitwerking hebben.
De agrarische ondernemer moet de ruimte houden om zijn bedrijf aan moderne inzichten aan te passen.
Niet alle bedrijven zullen in stand kunnen blijven. Doeltreffende regelingen voor bedrijfsbeëindiging zijn noodzakelijk voor hen die daarvan gebruik willen maken. Bij het ruimtelijk beleid zal in de agrarische produktiegebieden het belang van land- en tuinbouw zwaar moeten wegen. Verbetering van de produktieomstandigheden, arbeidsverlichting en het behoud van werkgelegenheid en een gezonde plattelandssamenleving dienen daar de hoogste voorrang te hebben. Uiteraard moet ook in deze gebieden aandacht worden besteed aan de landschappelijke belangen. In het bijzonder in minder specifiek agrarische gebieden is een zorgvuldige afweging van de verschillende belangen noodzakelijk. Onevenredige beperkingen in bedrijfsuitoefening dienen volledig te worden vergoed. Het beheersovereenkomstenbeleid zal alleen op basis van

6.5. Land- en tuinbouw

634.
Het beleid dient erop gericht te blijven dat de inkomens van de producenten in de land- en tuinbouw in de eerste plaats komen uit de prijs van de produkten.

635.
Het beleid moet gericht zijn op het voortbestaan van een levensvatbare zelfstandige land- en tuinbouw, die een grondslag biedt voor een met andere sectoren vergelijkbare inkomensvorming. Een rendabele bedrijfsvoering is daarbij noodzakelijk. Bovendien dient er voldoende financiële ruimte te zijn om het produktieapparaat te moderniseren.

636.
De structuur van land- en tuinbouwbedrijven moet blijvend worden versterkt. Het overheidsbeleid moet gericht zijn op een bedrijfseconomisch gezonde landbouw.

637.
Vorming en instandhouding van een eigen bedrijfsvermogen is noodzakelijk in verband met het voortbestaan van het agrarisch bedrijf. Een uitbreiding van reserveringsmogelijkheid is zeer noodzakelijk. Dit is met name van belang voor jonge toekomstige ondernemers en hun overnameproblematiek.

638.
In het kader van het ruimtelijk beleid dienen de belangen van de landbouw en die van natuur en landschap zorgvuldig te worden afgewogen. De coördinatie tussen de betrokken departementen dient te worden verbeterd. Onevenredige beperking in de bedrijfsvoering vanwege de belangen van natuur en landschap wordt volledig vergoed. Het beheersovereenkomstenbeleid dient op basis van vrijwilligheid gevoerd te worden.

639.
Vrijwillige produktiebeperking, bedrijfsbeëindiging, omschakeling en, zo nodig, medeverantwoordelijkheid voor het ruimen van overschotten verdienen de voorkeur boven contigentering.

640.
Nederland dient zich krachtig in te zetten om de beginselen van het EG-landbouwbeleid in stand te houden. Dit beleid dient minder gericht te zijn op subsidiëring van een onrendabele bedrijfsvoering en meer op stimulering van een verantwoord ondernemerschap.

641.
Het Europese landbouwbeleid dient erop gericht te zijn dat op lange termijn vraag en aanbod van land- en tuinbouwprodukten in evenwicht komen.

642.
Gestreefd dient te worden naar een snellere belastingharmonisatie binnen de EG.

vrijwilligheid mogen worden gevoerd. Aan de onzekerheid voor vele betrokken boerengezinnen dient snel een einde te komen.

Met name voor jonge toekomstige land- en tuinbouwondernemers dient de overheid de mogelijkheden van vermogensvorming in het bedrijf te bevorderen en behulpzaam te zijn bij de bijzondere problemen die zij ondervinden bij de bedrijfsovername.

Voor de instandhouding van de pacht als bedrijfsvorm dienen de pachtprijzen zoveel als redelijkerwijze mogelijk is periodiek te worden aangepast aan de ontwikkeling van de kosten die de eigendom met zich brengt.

Visserij

De Nederlandse zeevisserij ondervindt aanzienlijke problemen door de overbevissing van bepaalde vissoorten en het beleid dat de Europese Gemeenschap daartegen moet ontwikkelen. Maatregelen tegen overbevissing zijn niet alleen onmisbaar om de visstand en het milieu te beschermen, maar zijn op termijn ook in het belang van het zeevisserijbedrijf. Ofschoon het Europees beleid op dit punt nog onvolkomenheden vertoont, verdient een goed Europees beleid de voorkeur boven maatregelen van de lidstaten zelf, omdat zulke maatregelen zich zullen beperkten tot de viswateren van de afzonderlijke landen.

De Nederlandse overheid zal haar inspanning moeten richten op een zo rechtvaardig mogelijk functionerend Europees visserijbeleid.
Verder zal zij haar aandacht moeten richten op de instandhouding van de door vangstbeperking en vangstverbod getroffen sectoren van het zeevisserijbedrijf - als van oudsher voor ons land kenmerkende tak van bedrijvigheid - uitgeoefend door zelfstandige ondernemers. Ook zij kunnen in perioden van tegenslag aanspraak maken op sociale begeleiding.

643.
Bij het EG-landbouwbeleid wordt ernaar gestreefd maatregelen te treffen ter verbetering van het welzijn van dieren.

644.
Versterking van de concurrentiekracht van de agrarische handel en industrie is onmisbaar voor de levenskracht van de land- en tuinbouw.

645.
Voor de instandhouding van de pacht als bedrijfsvorm is een periodieke reële aanpassing van de pachtprijzen noodzakelijk.

6.6. Visserij

646.
Bij beschermende maatregelen zal aan de visserij voor menselijke consumptie voorrang worden gegeven boven die voor de vismeelindustrie.

647.
De zogenaamde bijvangstregeling dient strikter te worden geformuleerd en gecontroleerd.

648.
Bij het nemen van maatregelen gericht op vangstbeperking, spelen naast de biologische overwegingen ook de belangen van producenten en consumenten een rol.

649.
Vangstbeperkende maatregelen en een veilplicht zijn alleen aanvaardbaar in EG-verband met de garantie dat in alle lidstaten dezelfde toepassing, controle en sancties zullen gelden.

650.
In het nationale beleid vragen bepaalde blijvende visserijproblemen in bepaalde sectoren en landsdelen blijvend de aandacht van de overheid. De garnalenvisserij dient hierbij met name te worden genoemd.

651.
De rechtszekerheid van de vissers in de kust- en binnenwateren dient te worden vergroot. De belangen van de beroepsbinnenvisserij enerzijds en de sportvissers anderzijds verdienen voortdurende en zorgvuldige zorg.

652.
Het stropen dient krachtiger te worden bestreden.

653.
Gestreefd dient te worden naar een totaal verbod op de commerciële walvis- en zeehondenvangst.

7. De mens en zijn omgeving

Ruimtelijke ordening

Nederland is een dichtbevolkt land in een dichtbevolkt deel van Europa. Het herbergt naast die talrijke bevolking de belangrijkste zeehaven die toegang geeft tot dat dichtbevolkte gebied en het verdere achterland. Het heeft op dezelfde plaats waar waterwegen en havengebonden industrieën gevestigd zijn, zeer vruchtbare grond. Onmisbaar is dus een beleid, dat de ruimte voor deze met elkaar strijdige belangen ordent, en ook nog rekening houdt met de behoefte van de bewoners aan recreatie en de eisen die het milieu en de leefomgeving stellen. Toch mag deze dwingende noodzaak van soms verstrekkende ordening niet leiden tot een ruimtelijk beleid dat vrijwel alles wenst te regelen en zijn beperkingen niet kent.

Een ruimtelijk beleid in liberale zin wordt geleid door de gedachte dat ook in de toekomst nog zoveel mogelijk keuzemogelijkheden moeten blijven bestaan voor degenen die dan geroepen zijn naar de dan geldende verhoudingen, opvattingen en behoeften, de ruimte te verdelen. Een liberaal beleid is terughoudend als beslissingen een bijna onomkeerbare en eenzijdige bestemming ten gevolge hebben. De vrijheid van de mensen die na ons komen is gediend met een zo wendbaar mogelijk beleid. Daartegen moet telkens het noodzakelijke proces van verdeling van de ruimte voor verschillende bestemmingen worden afgewogen. Daarbij worden, zo enigszins mogelijk, ook voor de korte termijn de keuzemogelijkheden van de burger binnen de te verwezenlijken bestemming opengehouden.

De ligging van ons land brengt bovendien de noodzaak van een grensoverschrijdend ruimtelijk beleid met zich mee. Dit moet leiden tot een Europees ruimtelijk beleid en Nederland moet daarbij initiatieven tot overleg nemen.

Naast de belangen van de burger van nu en straks, die met het ruimtelijk beleid gediend moeten worden, moet natuurlijk ook de rechtszekerheid in acht worden genomen. Het belang van de burgers, zoals zij dit zelf zien en beoordelen, komt naar voren in hoorzittingen en inspraakprocedures. De overheid die er is voor de burgers, begeeft zich in een serieus gesprek met de burgers als de standpunten botsen en neemt haar besluit na afweging van die belangen. Maar inspraak kan nooit in de plaats treden van rechtsbescherming. De beroepsmogelijkheden - ook het beroep op de Kroon - worden gehandhaafd. Die procedure kan en moet worden verkort. Vereist het gemeenschapsbelang aantasting van particuliere belangen, dan moet de schade door de gemeenschap worden vergoed.

De wettelijke verplichting tot het vaststellen van bestemmingsplannen (buitengebied) moet worden nagekomen, omdat het onvoldoende produceren van bestemmingsplannen de woningbouw doet stagneren. Een ruime mogelijkheid tot woningbouw is van belang voor de bewoonbaarheid van de kleine kernen, waarin ook de belangen van natuurbehoud en land- en tuinbouw tot hun recht moet komen. Het verstedelijkingsbeleid mag niet ontaarden in het eenzijdig aan banden leggen van de

7.1. Ruimtelijke ordening

701.
De inspraak in de ruimtelijke ordening wordt nader wettelijk geregeld.

702.
Bezwaar- en beroepsprocedures moeten aan kortere, strikte termijnen worden gebonden om tot spoedige eindbeslissingen te komen.

703.
Gemeenten moeten genoeg bestemmingsplannen maken en uitvoeren om de woningbouw te stimuleren. Provinciale streekplannen moeten de gemeenten ruimte laten voor het voeren van een eigen woningbouwbeleid.

704.
De woningbouw wordt zoveel mogelijk daar gerealiseerd, waar de behoefte zich doet voelen. Dit kan inhouden het stedebouwkundig verdichten van steden. Suburbanisatie wordt als minder gewenst verschijnsel zoveel mogelijk vermeden door het aantrekkelijker maken van stedelijke gebieden.

705.
De regeling van de planschade moet worden verbeterd.

706.
De leefbaarheid van de kleine kernen dient te worden gehandhaafd en uitgebreid.

707.
Rechtstreeks overleg aan weerszijden van de landsgrenzen en overleg in de organen van de EG moeten worden bevorderd om goed Europees ruimtelijk-ordeningsbeleid tot stand te brengen.

708.
De Waddenzee blijft open. Na de provinciale indeling van het Waddengebied dient zo spoedig mogelijk de gemeentelijke indeling te volgen. Een Waddenwet moet thans worden afgewezen.

709.
De noodzaak om door middel van drooglegging te komen tot de polder „Markerwaard" dient te worden heroverwogen. De aspecten natuur, milieu, visserij, waterberging en waterrecreatie dienen hierbij zwaarwegende afwegingsfactoren te zijn.

uitbreiding van kleine kernen op grond van zuivere kwantitatieve maatstaven. Kwaliteit dient voorop te staan. Bij de ontwikkeling van nieuwe kernen moeten wij zo veel mogelijk aansluiten bij de bestaande infra-structuur.

De ruimtelijke ordening is ook een middel tot een gericht spreidings- en stimuleringsbeleid in economisch zwakke gebieden.

Grondpolitiek

Grond is de eerste bestaansvoorwaarde voor leven, wonen, werken, verkeer en recreëren. Grond dient daarom gespreid te zijn in handen van de burgers. Concentratie van grondbezit, hetzij bij de overheid hetzij bij grote bedrijven, acht de VVD verwerpelijk. Dat zou immers een bedreiging van de vrijheid van de burgers vormen. De grondpolitiek mag de overheid geen instrument in handen geven waarmee zij een centraal bedrijfsontwikkelingsbeleid voor land- en tuinbouw kan voeren, of zich een monopolistische positie op het gebied van de woninbouw kan verwerven. De prijs van de grond moet - evenals voor de andere produktiemiddelen het geval is - in beginsel door vraag en aanbod worden bepaald. Indien in bepaalde gebieden een te hoge grondprijs ontstaat is een wettelijke bijsturing alleen dan aanvaardbaar, indien niet verwacht mag worden dat door de werking van het martkmechanisme binnen een redelijke tijd weer een neerwaartse ombuiging zal optreden. En wat overheidsingrijpen in de grondprijzen betreft, vinden wij de zogenaamde misbruikwetgeving die ook voor andere prijzen geldt, juist.

Gemeenten behoren van hun voorkeursrecht tot koop van grond alleen gebruik te maken als bestaande bestemmingen daardoor op korte termijn kunnen worden verwezenlijkt. In geval van onteigening dienen de rechthebbenden volledig schadeloos gesteld te worden.

Volkshuisvesting

De individuele vrijheid, die een van de pijlers is van liberale politiek, vraagt uitbreiding van het woningbouwprogramma, en in het bijzonder van het eigen woningbezit voor minder draagkrachtige mensen. Binnen het volkshuisvestingsbeleid krijgt deze uitbreiding de hoogste voorrang.

Het bouwen van huizen wordt steeds minder betaalbaar. Dat komt niet alleen doordat bij de bouw nog zo veel handwerk voorkomt maar ook door de vergaande overheidsbemoeienis met alle mogelijke bijzonderheden. Wij moeten enerzijds streven naar meer kostenbewust ontwerpen en een betere organisatie van de bouw, zonder in saaiheid te vervallen. Anderzijds moeten wij kappen in het oerwoud van overheidsvoorschriften. Verder zal het uitvoeringspeil van nieuw te bouwen woningen - vooral in

7.2. Grondpolitiek

710.
De overheid mag bij verkoop of uitgifte in erfpacht van grond geen voorwaarden stellen die de vrije beschikking onbillijke wijze aantasten.

711.
Erfpacht mag niet worden afgedwongen behoudens in bijzondere gevallen. Grondeigendom geniet de voorkeur.

712.
Onteigening kan slechts geschieden tegen volledige schadeloosstelling op basis van de verkeerswaarde.

713.
In de wetgeving over de grondpolitiek moeten de belangen van land- en tuinbouw op passende wijze tot uitdrukking worden gebracht. Een centraal geleid bedrijfsontwikkelingsbeleid dient vermeden te worden.

714.
De prijs van de grond moet in beginsel worden bepaald door vraag en aanbod. Overheidsbijsturing om te komen tot lagere grondprijzen is alleen onder uitzonderlijke omstandigheden aanvaardbaar.

7.3. Volkshuisvesting

715.
Opvoering van de woningbouw om het huidige woningtekort in te halen.

716.
Meer vrijheid voor nieuwe bouwmethoden en eigen initiatief van de mensen, zowel in de nieuwbouw als in de bestaande bouw.

717.
De bouwkosten moeten worden beperkt door te kappen in het oerwoud van overheidsvoorschriften en door een verantwoorde vereenvoudiging van het uitvoeringspeil.

718.
In beginsel vrije woonplaatskeuze voor de woningzoekenden. Alleen gemeenten waar het

stedelijke gebieden met grote woningnood - moeten worden teruggebracht. Wel dient de kwaliteit op peil te blijven: wij moeten niet de krotten van de toekomst bouwen.

Uit de erkenning van de individuele vrijheid als liberaal beginsel volgt de erkenning van vrijheid van woonplaatskeuze. Inbreuk op die vrijheid is alleen toelaatbaar als er een ernstig woningtekort bestaat, dat niet op korte termijn kan worden opgeheven.

Het eigen woningbezit is de hoeksteen van een liberaal volkshuisvestingsbeleid. Het vergroot de mogelijkheid om eigen verantwoordelijkheid te dragen; een andere pijler van liberale politiek. Omdat niet alle burgers een eigen woning willen of een eigen woning kunnen betalen, zullen zowel dure als goedkope huurwoningen gebouwd moeten worden. Door huurprijsverschillen moet de doorstroming worden bevorderd. Voor de opheffing van de bijzondere schaarste aan woonruimte voor alleenstaanden of samenwonenden, moeten bijzondere programma's worden ontwikkeld. Naast de bouw van nieuwe woningen moet de splitsing of verbouwing van bestaande woningen worden aangemoedigd. Daarbij is wijziging van de huurwetgeving noodzakelijk.

Het kabinet-Van Agt-Wiegel heeft een goed sociaal huurrecht voorgesteld, maar door wijziging in de Tweede Kamer vertoont het onevenwichtigheden, die de bereidheid tot verhuren hebben doen afnemen.
De nood van de woningzoekenden, in het bijzonder van kamers en woningdelen, is daardoor toegenomen.

Door het naoorlogse huurbeleid is de verhouding tussen woonkwaliteit en huur scheefgegroeid. Dat is onrechtvaardig en belemmert de doorstroming. Met het huidige stelsel worden de onrechtvaardigheden alleen maar groter. Gekoppeld aan het bestaande woningwaarderingsstelsel - de zogenaamde puntentelling - dient er daarom een harmonisatieplan te komen. De jaarlijkse huurverhogingen moeten in overeenstemming zijn met de mate van inflatie en de stijging van de bouwkosten.

Het draagkrachtbeginsel eist, dat iedereen die de huur voor een passende woning niet kan betalen, recht heeft op huursubsidie. Daartegenover eist het profijtbeginsel, dat bij hogere woningkwaliteit de huurder ook zelf meer in de woonkosten bijdraagt.

woningtekort niet op korte termijn kan worden opgeheven, hebben recht voorrangsregels vast te stellen.

719.
Elke discriminatie tussen alleenstaanden, gehuwden en mensen in andere samenlevingsvormen moet worden afgewezen. Er moet een beter en meer doelgericht huisvestingsprogramma komen voor één- en tweepersoonshuishoudens, voor bejaarden en voor gehandicapten.

720.
De landelijke overheid ziet erop toe dat culturele minderheden, zij die in bijzondere levensomstandigheden verkeren, in-actieven en zij die niet speciaal aan één plaats economisch zijn gebonden, gelijk behandeld worden bij het verkrijgen van woonruimte.

721.
Wijziging van de huurwetgeving, gericht op het bieden van zekerheid en bescherming aan zowel de huurder als verhuurder, alsmede een redelijke fiscale vrijstelling van huurinkomsten zullen ertoe bijdragen om kamerverhuur wederom aantrekkelijk te maken. Dit dient te worden gestimuleerd. Kwalijke huurpraktijken moeten bestreden worden. Knelpunten in de huidige huurwetging dienen te worden opgeheven.

722.
Het moet pensioenfondsen, verzekeringsmaatschappijen en andere soortgelijke beleggers weer aantrekkelijk worden gemaakt om jaarlijks 10.000 - 15.000 huurwoningen te bouwen.

723.
De jaarlijkse huurverhoging moet in verband staan met de ontwikkeling van de bouwkosten. De huur van bestaande woningen wordt meer in overeenstemming gebracht met de kwaliteit. De mogelijkheden van het woningwaarderingsstelsel worden hiertoe uitgebreid. Daarnaast worden maatregelen getroffen die zijn gericht op een bij voorkeur vrijwillige doorstroming. Een huurbelasting is dan niet nodig.

724.
Iedereen die de huur gezien zijn inkomen niet kan betalen, heeft een wettelijk recht op individuele huursubsidie. Gestreefd moet worden over te gaan van een systeem van objectsubsidie op een systeem van subjectsubsidie (individuele subsidie).

725.
Het eigen woningbezit wordt krachtig bevorderd.

726.
Aanpassing van subsidies om de eigen woning weer betaalbaar té maken voor de lagere en middelbare inkomensgroepen.

727.
De aftrek van de hypotheekrente op het eigen huis wordt in beginsel gehandhaafd.

728.
Huurders van woningwetwoningen wordt een wettelijk recht gegeven hun woning te kopen, tenzij de plaatselijke

Stadsvernieuwing

Stadsvernieuwing is meer dan het verbeteren van de volkshuisvesting. Stadsvernieuwing is - of zou moeten zijn - de wedergeboorte van een stad in al haar schakeringen. Het beleid is tot nog toe te veel op de korte termijn gericht geweest. Het is kostbaar en weinig doeltreffend. Er dient een nationale stadsvernieuwingsimpuls te komen.

Stadsvernieuwing is ook nodig omdat in de aan vernieuwing toe zijnde stadswijken naast Nederlanders ook velen wonen die behoren tot etnische en culturele minderheden met een afwijkend leefpatroon en eigen gewoontenen gebruiken. In de wijken wordt een hoge wissel getrokken op de verdraagzaamheid. Door een betere woonomgeving te bevorderen draagt de samenleving bij aan het verdraagzaam naast elkaar laten bestaan van Nederlanders en minderheidsgroepen.
Bevordering van het eigen woningbezit - ook en vooral in de oudere buurten - kan een belangrijke bijdrage leveren tot de stadsvernieuwing. Wij moeten mogelijkheden scheppen voor mensen met lagere inkomens om zich in de steden een eigen woning te verwerven en die met steun van de overheid te verbeteren. Oude woonhuizen die te mooi of te merkwaardig zijn om te slopen, moeten behouden en hersteld worden. Wij moeten nagaan of zulke woonhuismonumenten ook in de sfeer van de sociale woningbouw in te passen zijn.

Verbetering van de gemeentelijke regels heeft voorrang boven een aparte wet op de stadsvernieuwing.
Een dergelijke wet moet de voorwaarden scheppen voor de gewenste verscheidenheid.

Milieubeleid

De vrijheid van de mens geeft hem ook recht op een leefomgeving van goede kwaliteit. Het milieubeleid moet daarom gericht zijn op het waarborgen van de kwaliteit, door de gevolgen van het menselijk handelen zoveel mogelijk in te passen in het stelsel van natuurlijke kringlopen.

woningsituatie hierdoor aantoonbaar wordt verstoord.

729.
Aan huurders van particuliere woningen wordt een wettelijk voorkeursrecht tot koop gegeven.

730.
Aan de omzetting van huur- in koopwoningen of andersom worden geen belemmeringen in de weg gelegd.

7.4. Stads- en dorpsvernieuwing

731.
De overheid erkent de bijzondere functie van de grote stad in de samenleving en de voor de stad daarmee samenhangende problemen.

732.
Stads- en dorpsvernieuwing dient hoge prioriteit te worden gegeven, ook in financieel opzicht, waarbij in belangrijke mate steun moet worden verleend aan particulier initiatief. Een wezenlijke bijdrage aan de stads- en dorpsvernieuwing dient te worden geleverd door het bevorderen van het eigen woningbezit, ook in de vernieuwingsgebieden.

733.
De steun aan het midden- en kleinbedrijf in de stads- en dorpsvernieuwing moet worden verbeterd.

734.
Het stads- en dorpsvernieuwingsbeleid moet vergaand gedecentraliseerd worden.

735.
De regels voor de stads- en dorpsvernieuwing moeten overzichtelijker gemaakt worden. De overheid mag zich niet met kleinigheden bemoeien.

736.
Het aandeel van de overheidsuitgaven voor stads- en dorpsvernieuwing in de Rijksbegroting zal ten minste op het peil van 1980 gehandhaafd worden.

737.
Bij verkoop van een met subsidie gerestaureerd monumentenpand moet het subsidiebedrag, verrekend met de waardestijging of -daling van het geld, weer gedeeltelijk aan de overheid terug worden betaald. Het terugbetalingspercentage is mede afhankelijk van de duur van de bewoning na restauratie.

7.5. Milieubeleid

738.
Om het milieu zo goed mogelijk te beschermen is een goede samenwerking op nationaal en internationaal niveau tussen overheid, producent en consument nodig.

Alle mensen samen en afzonderlijk zijn verantwoordelijk voor het tot stand brengen en het in stand houden van een goede leefomgeving. Beperking van de individuele vrijheid is dan ook alleen aanvaardbaar als die beperking het beoogde doel - bescherming van het leefklimaat - dient. De noodzakelijke bewustwording van de individuele burger voor zijn aandeel in de vervuiling - en dus het voorkomen daarvan - dient door doeltreffende voorlichting te worden vergroot.

De regels die op de bescherming van onze leefomgeving zijn gericht, ontwikkelen zich in een zo hoog tempo, dat voorkomen moet worden dat een onsamenhangend en ondoorzichtig geheel van regels ontstaat. De huidige milieuwetgeving dient van een beleid voor aparte onderdelen van milieuzorg te worden hervormd tot een samenhangend geheel van wetten. Die wetgeving paart praktijkgerichtheid, uitvoerbaarheid en controleerbaarheid aan betaalbaarheid.

Een dergelijk op de praktijk gericht, uitvoerbaar en controleerbaar stelsel moet berusten op een duidelijke normstelling. De financiële en economische gevolgen van die normstelling zullen, ook voor de langere termijn, zichtbaar gemaakt moeten worden voor bedrijfsleven en overheid, opdat bij de bepaling van de norm naast milieutechnische eisen ook rekening gehouden kan worden met de gevolgen voor de internationale concurrentieverhoudingen en voor de werkgelegenheid. Dit laatste geldt eveneens met betrekking tot het heffingenbeleid.

Er moet telkens gestreefd worden naar evenwicht tussen economische noodzakelijkheid, ecologische mogelijkheid en welzijnswenselijkheid. Soms zal het ene belang de doorslag geven dan weer het andere zonder dat ooit een werkelijk statisch evenwicht wordt bereikt. In haar totaliteit mag de leefomgeving niet verder worden aangetast. Integendeel, bij voortduring moet worden gestreefd naar werken, wonen en vrijetijdsbesteding in een verbeterde leefomgeving. De mens heeft in beginsel recht van vrije vestiging; ten behoeve van het milieu kan de gemeenschap daaraan echter beperkende voorwaarden stellen.

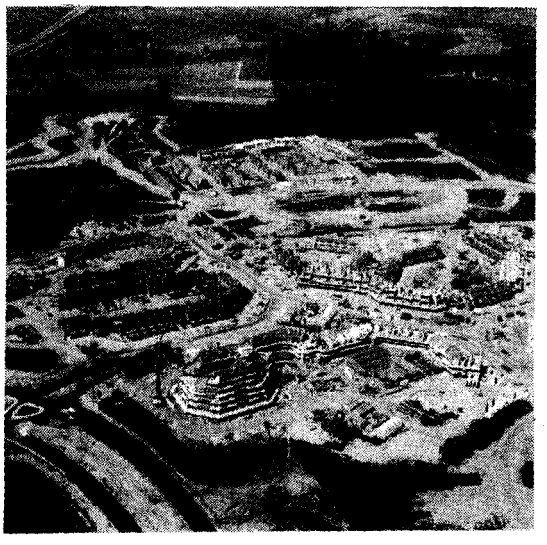

739.
De voorlichting over milieubeheer moet via de media en de scholen worden verbreed. Een mentaliteitsombuiging ten aanzien van ons natuurlijk milieu moet het doel zijn.

740.
Als er nieuwe eisen aan een bedrijf gesteld worden, dient de overheid zorg te dragen voor een regeling dat een dergelijk bedrijf niet in dusdanige financiële moeilijkheden komt dat tot sluiting moet worden overgegaan.

741.
Heffingen kunnen slechts bij de wet worden ingesteld.

742.
De Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne moet zo spoedig moglijk worden uitgebouwd tot een Milieukaderwet.
Er komt een wettelijke koppeling van milieuwetgeving aan het verlenen van bouwvergunningen. De milieukaderwet geeft beleidsruimte aan gemeenten en provincies (decentralisatie).

743.
Bezwaar- en beroepsprocedures moeten aan kortere, strikte termijnen worden gebonden om tot spoedige eindbeslissingen te komen.

744.
Het ontstaan van vervuiling dient zoveel mogelijk aan de bron te worden tegengegaan; de bestrijding van de vervuiling geschiedt eveneens (zo dicht mogelijk) bij de bron ervan.

745.
Strikte voorwaarden moeten worden gesteld bij het verlenen van vergunningen voor het lozen en storten van milieuschadelijk afval. Controle van deze voorwaarden moet worden ingesteld c.q. verscherpt.

746.
Oplossingen moeten worden bedacht en uitgevoerd voor moeilijk verwerkbaar giftig afval.

747.
Recycling van afval en het zuiniger gebruik van grondstoffen moeten gestimuleerd worden.

748.
Het milieubeleid dient gericht te zijn op het bevorderen van nieuwe schone en geluidsarme technieken die mede vanuit een oogpunt van energiebesparing verantwoord zijn.

749.
Het milieu moet ook op Europees niveau worden gevoerd in verband met het bestrijden van de grensoverschrijdende vervuiling en de zware milieubelasting indien aan weerszijden van de grens industriegebieden liggen.

750.
De aandacht voor schone rivieren, met name die welke van groot belang zijn voor de drinkwatervoorziening en/of andere gebruiksdoeleinden (zoals de Rijn, Schelde en Maas) mag niet verslappen.

751.
Het storten van afval in zeeën en oceanen moet worden teruggedrongen.

Natuurbescherming

Voor het milieu en de recreatie zijn natuurgebieden in ons dichtbevolkte land zeer waardevol. Vanouds is het particulier initiatief actief geweest als het ging om het behoud van natuurgebieden. De overheid heeft naast het beheer van de staatsbossen en het nemen van planologische maatregelen tot taak het particulier initiatief op het gebied van natuurbehoud en natuurbescherming te stimuleren.

Wij staan een realistisch natuurbeschermingsbeleid voor, dat moet aansluiten bij de bereidheid tot medewerking van de bevolking en, zo mogelijk, bij de aanwezigheid van financiële middelen. Het planologisch beleid is scherp gericht op het behoud van de meest waardevolle gebieden.

Wanneer ten gevolge van planologisch ingrijpen planschade ontstaat, of door instelling van nationale parken nadelen voor landbouwers en andere belanghebbenden, dient een rechtvaardige schadeloosstelling te worden gegeven.

7.6. Natuurbescherming

752.
Het natuurbeschermingsbeleid wordt gericht op het behoud van de echt waardevolle gebieden.

753.
Natuurgebieden worden goed en doelmatig beheerd. De organisatie van het natuurbehoud wordt hier meer op gericht. Bij verwervingsplannen dienen financieel haalbare beheersplannen te zijn toegevoegd.

754.
Het Waddengebied verdient bescherming. Daartoe vindt voortdurend overleg plaats met de betrokken burgers, gemeenten en provincies in het Waddengebied.

755.
De overheid bevordert een betere samenwerking tussen het beleid op het gebied van de natuur- en landschapsbescherming en dat van de landbouw en de recreatie.

756.
Een realistisch natuurbeleid stoelt op de bereidheid tot medewerking van de plattelandsbevolking.

757.
Met kracht dient gestreefd te worden naar de aanleg van bossen met een meervoudige functie.

758.
Natuurgebieden moeten zoveel mogelijk opengesteld worden voor verantwoord recreatief gebruik.

759.
De dierenbescherming verdient sterke aandacht.

Verkeer en vervoer

De keuzevrijheid bij wonen, werken en ontspannen brengt met zich mee dat burgers ook vrij zijn in de keuze van hun vervoermiddel. Het openbaar vervoer moet een aantrekkelijk alternatief voor de auto zijn. Particulier en openbaar vervoer moeten elkaar aanvullen. Het taxivervoer kan in de steden een goede aanvulling zijn op ander openbaar vervoer of gebruik van de eigen auto. Het openbaar vervoer moet vooral gestimuleerd worden waar een overmaat van auto's leidt tot verstoppingen en aantasting van het leefmilieu.

De bouw van goede en veilige wegen blijft van belang voor de verkeersveiligheid en de verbetering van de woonomgeving en ook voor de ontwikkeling van achtergebleven landstreken. De aandacht moet vooral gericht zijn op opheffing van knelpunten en op de verbetering van bestaande verbindingen. De aanleg van nieuwe wegvakken blijft in beperkte mate noodzakelijk, bij voorkeur langs milieuvriendelijke routes. Voor het veilig

7.7. Verkeer en vervoer

760.
Het openbaar vervoer en het parkeren in de steden zijn onderdeel van één samenhangend beleid. Het gebruik van het openbaar vervoer moet worden bevorderd door verbetering van de kwaliteit van de diensten. Een vlotte afwikkeling van het wegverkeer dient te worden nagestreeft; het toepassen van groene golven en nieuwe regelsystemen kan hieraan bijdragen.

761.
Het aanbrengen van verkeersbeheersingssystemen kan het aanleggen van nieuwe wegen overbodig maken en komt de verkeersveiligheid op de wegen ten goede. Dit moet krachtig bevorderd worden.

762.
De aandacht voor het opheffen van knelpunten en voor het onderhoud van onze wegen mag niet verslappen. Het rijkswegenfonds moet worden omgezet in een algemeen verkeersinfrastructuurfonds. Dit bevordert een betere

stellen van wegaanleg en onderhoud is een apart fonds, gevoed door doelheffingen, noodzakelijk.

Een slagvaardig verkeersbeleid is noodzaak. Daarom dienen verkeersknelpunten te worden weggewerkt. De aanwezigheid van een modern wegennet zonder knelpunten is van doorslaggevend belang voor het behoud en de bevordering van onze nationale en internationale positie als transportnatie, vooral in het beroepsgoederenvervoer over de weg. De vervoersbedrijven krijgen meer ontplooiingsmogelijkheden bij versoepeling van het vergunningenstelsel.

Een eigen zee- en binnenvaartvloot met voldoende capaciteit is nodig voor concurrerende dienstverlening. Schiphol dient als nationale luchthaven zo goed mogelijk te worden gebruikt. Daarnaast horen regionale luchthavens, in het bijzonder Zestienhoven, een zelfstandige taak te vervullen.

De PTT moet zich concentreren op de bestaande hoofdtaken (de post, de telecommunicatie en de gelddiensten), die elk afzonderlijk kostendekkend moeten werken. Is in de ene sector tariefsverhoging onvermijdelijk, dan dient tevens te worden nagegaan of tarieven in de andere sectoren kunnen worden verlaagd.
Nevenactiviteiten wijst de VVD af: wat door de vrije burger op bevredigende wijze kan worden verricht, behoeft de overheid niet over te nemen. Een postbank dient dan ook afgewezen te worden.

onderlinge afstemming van het gebruik van weg-, rail-, water- en luchtverbindingen.

763.
Er dient een afgewogen beleid te worden gevoerd ten aanzien van de keuzen van vervoerwijzen: er dient een integraal beleid te worden gevoerd waarbij met name in stedelijke gebieden het gebruik van de fiets, de taxi en het openbaar vervoer wordt gestimuleerd en waarbij in landelijke gebieden ook de auto een belangrijke rol kan vervullen.
Op wegen in verblijfsgebieden dient de doorstroming ondergeschikt te zijn aan de leefbaarheid in dat gebied.

764.
Een goed uitgerust transportsysteem ten behoeve van het beroepsgoederenvervoer moet hoge voorrang hebben. De vrije keuze van vervoers- en verladingsmogelijkheid dient onverkort te worden gehandhaafd.

765.
De zorg voor de zeevaart, de binnenvaart en de luchtvaart mag niet verminderen.

766.
De PTT dient zich te richten op het vervullen van zijn hoofdtaken: de post, de telecommunicatie en de gelddiensten. De PTT dient zich te onthouden van andere commerciële activiteiten, die in het algemeen door het particuliere bedrijfsleven verricht worden, zoals assurantiebemiddeling.

767.
Een goed verkeersveiligheidsbeleid is onmisbaar. Goede voorzieningen voor voetgangers en fietsers zijn mede in het belang van de verkeersveiligheid.

768.
De Westerschelde dient een vaste oeververbinding te krijgen.

769.
De rijksoverheid draagt verantwoordelijkheid voor het doen onderhouden van goede verbindingen tussen de (Wadden)eilanden en het vasteland.

770.
De aandacht voor het spoorwegnet mag niet verslappen. Daartoe is een overzicht van knelpunten en van dringend gewenste verbeteringen nodig. Noodzakelijke verbeteringen aan het spoorwegnet moeten voortvarend worden uitgevoerd.

771.
De maximumsnelheid op autosnelwegen wordt verhoogd tot 120 km. De verkeersregels en snelheidslimieten dienen in EG-verband te worden gestandaardiseerd.

8. Ontplooiing en welzijn

Onderwijs

Liberalen hebben in onderwijs altijd het middel bij uitstek gezien om mensen de kans te geven zich naar eigen aard en inzicht te ontplooien. Door goed onderwijs kan het best worden bereikt dat iedereen op latere leeftijd zelf zijn of haar richting kiest en die plaats in de samenleving, die het beste bij hem of haar past. Een liberaal onderwijsbeleid streeft naar haar gelijkwaardige mogelijkheden, maar gaat uit van de eigen aard en aanleg van iedere leerling.

De oorspronkelijke kernvakken (taal, rekenen, aardrijkskunde en geschiedenis), die tot vergroting van kennis moeten leiden, dienen onverminderd van hoge kwaliteit te zijn en zo mogelijk worden verdiept. De nadruk mag echter niet eenzijdig worden gelegd op kennisverwerving. Het onderwijs zal zich ook moeten toeleggen op het verbeteren van de uitdrukkingsvaardigheid. Ook op kunstzinnige vorming. Deze vakken richten zich niet uitsluitend op de ontwikkeling.

In de praktijk is bewezen, dat achterstanden in de beheersing van de taal tot de grootste maatschappelijke ongelijkheid leiden. Daarom moet zo vroeg mogelijk begonnen worden met het opheffen van die achterstanden. Radio en televisie kunnen meer ingeschakeld worden om het mogelijk te maken dat iedere Nederlander goed Nederlands leert spreken en met een uitgebreide woordenschat. Gedurende het hele leerproces, ook bij de opleiding van volwassenen, moet veel aandacht besteed worden aan het goed leren spreken en schrijven van onze taal, om zo ook op latere leeftijd nog bestaande achterstanden op te heffen.

Naast het aanleren van kennis en vaardigheden moet het onderwijs de mens leren zo met informatie om te gaan, dat hij in staat is zich een eigen oordeel te vormen over het maatschappelijk gebeuren. Het vak maatschappijleer moet er op gericht zijn dat de leerlingen zelfstandig een eigen mening kunnen vormen.

Het onderwijs moet zich richten op de creativiteit van het kind, maar ook op het verwerven van kennis en inzicht in wat onze cultuur op deze gebieden aan waardevols tot ons heeft gebracht en op het doorgeven daarvan aan volgende generaties.

Voorts is het van groot belang dat in dit verband ook aandacht wordt besteed aan andere cultuurpatronen, met name van hen die deel uitmaken van onze cultureel zo geschakeerde samenleving. Op die manier kan een positieve bijdrage worden geleverd aan het bevorderen van verdraagzaamheid en het voorkomen van discriminatie van culturele en etnische minderheden.

Wij zijn ons ervan bewust dat de financiële mogelijkheden, ook voor het onderwijs, in de komende tijd zeer beperkt zullen zijn. Voor het verwezenlijken van het gewenste beleid zal daarom des te meer aandacht gegeven moeten worden aan een zo doeltreffend mogelijke besteding van de beschikbare gelden. Daarom dienen ook de onderwijsexperimenten kritisch te worden beschouwd.

8.1. Onderwijs

8001.
Achterstanden moeten vroegtijdig herkend en aangepakt worden opdat ieder kind een zo eerlijk mogelijke kans krijgt. Medewerking van de ouders moet hierbij worden nagestreefd. Aan individuele verschillen in bekwaamheid en werklust dient steeds recht te worden gedaan. Voor het opheffen van achterstanden ten gevolge van het sociale milieu waaruit het kind komt, moet extra aandacht worden gegeven aan het taalonderwijs, daar verschillen in woordgebruik en achterstand in woordenschat tot verdere achterstanden aanleiding geeft. Daarnaast dienen ook de bijzonder begaafden extra aandacht te krijgen.

8002.
Extra aandacht moet gegeven worden aan anderstalige leerlingen, waarbij het onderwijs in de Nederlandse taal hoge prioriteit heeft. De aandacht voor het Nederlandstalige kind mag daarbij niet verslappen. Ook dienen achterstanden in het onderwijsprogramma te worden voorkomen.

8003.
Aan de kwaliteit van de opleiding van leerkrachten moet veel aandacht worden besteed. Bij- en nascholingscursussen dienen een geïntegreerd deel te zijn van de opleiding van onderwijsgevenden.

8004.
In de opleiding van onderwijsgevenden en onderwijsbegeleiders moet het roldoorbrekend onderwijs deel uitmaken van het leerplan.

8005.
De rol van de onderwijsverzorgingsinstellingen mag niet zwaarder worden dan strikt noodzakelijk. Kennis van het onderwijs moet in de eerste plaats in de school zelf aanwezig zijn.

8006.
Het vak maatschappijleer moet inzicht verschaffen in het functioneren van ons staatsbestel en van de organisaties op sociaal, cultureel en politieke gebied. Het vak moet worden opgenomen in het examenpakket en moet aan normen worden gebonden, die de kwaliteit waarborgen en die recht doen aan de veelzijdigheid van onze samenleving.

8007.
De onderwijsvoorzieningen dienen zo goed mogelijk over het land gespreid te zijn. De kleine school dient, mits onderwijskundig verantwoord en binnen de financiële mogelijkheden uitvoerbaar, gehandhaafd te worden.

8008.
Jonge mensen moeten in staat worden gesteld toe te groeien naar een samenleving waarin steeds meer informatie beschikbaar komt die op talloze manieren kan worden doorgegeven en ontvangen. De rol van de onderwijstechnologie verdient bijzondere aandacht.

8009.
Het recht van de ouders invloed uit te oefenen op hetgeen in de school gebeurt, moet wettelijk worden vastgelegd.

Basisonderwijs

Aan het basisonderwijs kennen wij binnen de gegeven financiële ruimte hoge voorrang toe, omdat al op zeer jonge leeftijd het ene kind betere startmogelijkheden heeft dan het andere als gevolg van de gezinsomstandigheden waarin het is geboren. Om ieder kind een zo goed mogelijke beginkans te bieden is het van belang dat het zo jong mogelijk naar school gaat, waar achterstanden zo snel mogelijk kunnen worden opgespoord.

8010.
De vrijheid van richting, inrichting en oprichting wordt gegarandeerd evenals de vrijheid van de ouders voor hun kinderen ook buiten de eigen wijk een openbare school te kiezen.

8011.
Het opstellen van een prognose met behulp van gegevens uit het bevolkingsregister, om hiermee de behoefte aan bijzonder onderwijs of aan openbaar onderwijs aan te tonen, dient te worden afgewezen. Ouders moeten de door hen gewenste schoolkeuze persoonlijk en schriftelijk bepalen.

8012.
Het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs dient bevorderd te worden; daarbij dient ook de inspectie betrokken te worden.

Basisonderwijs

8013.
Kinderen dienen de kans te krijgen zo vroeg mogelijk naar school te gaan. Een uniforme leeftijd waarop kinderen naar school moeten gaan is, gelet op de verschillen tussen het ene en het andere kind, niet gewenst.

8014.
Tempo en leermethoden in de nieuwe basisschool dienen aangepast te worden aan de mogelijkheden van de individuele leerlingen, zowel ten behoeve van de kansarme leerlingen als van de meer begaafde.

8015.
Voor kinderen met ernstige geestelijke en/of lichamelijke handicaps moeten, naast de nieuwe basisschool, verschillende vormen van buitengewoon onderwijs blijven bestaan. Een wettelijke regeling voor dit onderwijs is gewenst.

8016.
Aan het verwerven van kennis moet onverminderd grote aandacht worden besteed, naast de ontwikkeling van de creativiteit en het aanleren van sociale vaardigheden. Er moet een minimum pakket aan kennis en vaardigheden worden vastgesteld waaraan iedere leerling aan het eind van de basisschool moet hebben voldaan. Speciale aandacht dient het onderwijs in de Nederlandse taal en het rekenen te verkrijgen.

8017.
Aan de opstelling van het schoolwerkplan moeten alle geledingen binnen de school, met inbegrip van de ouders, een duidelijke bijdrage kunnen leveren. De verantwoordelijkheid voor dit plan moet evenwel blijven liggen bij het bevoegd gezag.

8018.
Het onderwijsstimuleringsbeleid, gericht op hulp aan probleemkinderen, moet binnen het kader van de financiële mogelijkheden worden versterkt en uitgebreid tot het voortgezet onderwijs.

Voortgezet onderwijs

Basisonderwijs en voortgezet onderwijs moeten op elkaar aansluiten om te zorgen dat de overgang vloeiend verloopt. Ook in het voortgezet onderwijs staat de ontwikkeling van de individuele leerling voorop. Ook hier is verscheidenheid in tempo en aanpak dringend gewenst. Onderzoek naar de mogelijkheid die wens te verwezenlijken en het daartoe bekwamen van de leerkrachten krijgen voorrang.

Daarnaast moet ook de inhoud van het voortgezet onderwijs worden verbeterd. Verbetering van inhoud en aanpak dienen stap voor stap tot stand te worden gebracht. Bovendien moeten de veranderingen in het onderwijs in overleg met de onderwijsgevenden tot stand komen en moet hun opleiding zo zijn ingericht, dat zij de ontwikkeling beter kunnen begeleiden. Aan de genoemde doelstellingen is de structuur van het onderwijs ondergeschikt.

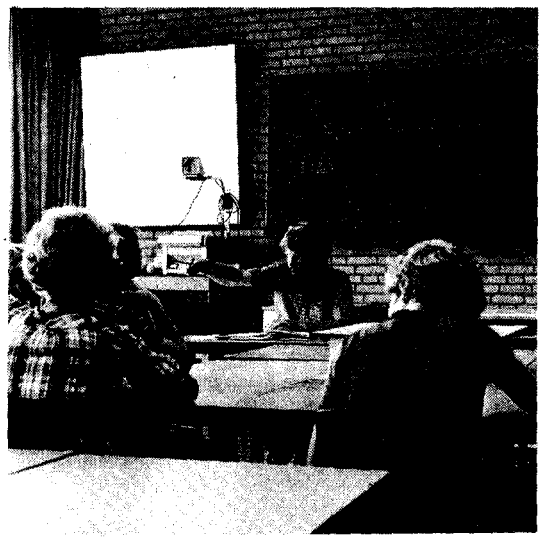

8019.
De deugdelijkheidseisen waaraan het onderwijs moet voldoen, behoren duidelijker te worden geformuleerd. De overheid moet landelijk het niveau bewaken; de inspectie dient hierop toe te zien.

Voortgezet onderwijs

8020.
De leerlingen dienen onderricht te krijgen in een zo breed mogelijk samengesteld vakkenpakket. Toevoeging van bijvoorbeeld negen vakken inclusief vier talen ter bevordering van de doorstromingsmogelijkheden. Vaste basispakketten zijn gewenst. Beperking van het aantal vakkenpakketten tot bijvoorbeeld vier(-stromen) werkt het klasseverband in de hand.

8021.
De school moet de leerlingen helpen met belangstelling en plezier te leren werken. Aan dit aspect zal bij de opleiding van de leerkrachten veel aandacht geschonken moeten worden.

8022.
Meer aandacht moet worden geschonken aan het Nederlands en de beheersing van de vreemde talen.

8023.
De veelvormigheid van het onderwijs wordt gehandhaafd. Daarbij moeten nieuwe typen naast bestaande onderwijssoorten met inbegrip van het gymnasium, een eerlijke kans krijgen hun bestaansrecht in de praktijk aan te tonen.

8024.
De inhoud van met name het HAVO- en MAVO-onderwijs moet zodanig worden gewijzigd dat het - met behoud van de aansluitingsmogelijkheden MAVO-HAVO en HAVO-VWO - betere aansluiting geeft op het daarvoor aangewezen beroepsonderwijs.

8025.
De uitval van lessen moet zoveel mogelijk worden tegengegaan.

8026.
De brugklassen en het lager beroepsonderwijs moeten beter op elkaar worden afgestemd.

8027.
Het beroepsonderwijs moet worden versterkt en waar nodig geheroriënteerd, opdat meer rekening wordt gehouden met de aansluiting op de praktijkbehoeften.

8028.
De experimenten van het Kort Middelbaar Beroeps Onderwijs moeten zorgvuldig worden geëvalueerd.

8029.
De partiële leerplicht moet worden afgeschaft, omdat hij niet in een echte behoefte voorzien en moet worden vervangen door een wettelijk geregeld leerrecht.

Wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs

Het grote probleem voor het universitair en hoger beroepsonderwijs is hoe de beperkte financiële middelen, bij handhaving van de goede kwaliteit van onderwijs en onderzoek, gebruikt kunnen worden om iedereen die daarvoor de bekwaamheid en de belangstelling heeft toch zoveel mogelijk toegang te verlenen tot het door hem of haar gewenste onderwijs. Hoezeer liberalen de vrijheid om onderwijs te volgen overeenkomstig eigen aard en aanleg hoog willen houden, wij ontkomen er ook voor de komende jaren niet aan, de toelating te beperken.

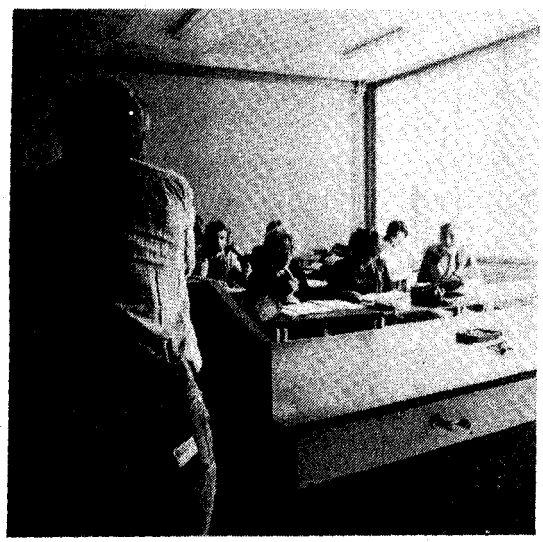

8030.
Onderwijs volgens het systeem van het leerlingwezen moet worden bevorderd.

8031.
Elke vorm van voortgezet onderwijs wordt afgesloten door een examen, dat de kandidaat recht geeft op een door het rijk gewaarborgd diploma indien het examen met goed gevolg wordt afgesloten.

Wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs

8032.
Wij streven naar een samenhangend stelsel van verschillende onderwijsvoorzieningen dat beter aansluit bij de individuele en maatschappelijke behoeften.

8033.
Er dient één Wet op het hoger onderwijs te komen met een onderscheid in universitair en niet-universitair onderwijs. Hiertoe dient het huidige hoger beroepsonderwijs zo snel mogelijk uit de Wet op het voortgezet onderwijs te worden gelicht.

8034.
Er moet duidelijkheid komen over de inrichting van het wetenschappelijk onderwijs, opdat de universiteiten hun aandacht weer aan onderwijs en onderzoek kunnen schenken.

8035.
Er moet een rechtvaardiger en soepeler stelsel van aanmeldings- en toelatingsprocedures voor het gehele hoger onderwijs komen. Een beperking in de toelating dient te geschieden volgens vaste en objectieve normen.

8036.
De rechtposities van de studenten bij het hoger beroepsonderwijs en bij het wetenschappelijk onderwijs dienen gelijkwaardig te zijn.

8037.
Er komt een stelsel van studiefinanciering dat onafhankelijk is van het inkomen van de ouders.

8038.
Betere mogelijkheden voor deeltijdstudie om onder meer te kunnen voldoen aan de behoefte maatschappelijke ervaring aan te vullen met gerichte studie, waarbij zoveel mogelijk gebruik dient te worden gemaakt van bestaande onderwijsinstellingen.

8039.
Over het universitair onderzoek moet verantwoording worden afgelegd. De resultaten moeten openbaar zijn, voor zover die openbaarheid niet schadelijk is voor de aanwending van dat resultaat ten behoeve van de Nederlandse samenleving.

Volwasseneneducatie

8040.
Er zullen zoveel mogelijk faciliteiten geschapen moeten worden voor beroepsgerichte her- en bijscholing. Daarnaast moeten er mogelijkheden zijn om het maatschappelijk functioneren te stimuleren.

8041.
Bij spoedige oprichting van de Open Universiteit dient de minimumleeftijd voor toelating op 18 jaar te worden gesteld.

8042.
De maatschappelijke en onderwijskundige noodzaak van wederkerend onderwijs vereist een samenhangend geheel van hoger vervolgonderwijs.

8043.
Veel aandacht moet worden besteed aan de deskundigheidsbevordering voor allen die in de volwasseneneducatie werkzaam zijn.

Welzijn

Welzijn is een strikt persoonlijke ervaring. Niemand kan of mag uitmaken of en hoe iemand anders zich welbevindt. Ook de overheid kan en mag dat niet. Wel kan en moet de overheid algemene voorwaarden scheppen die het persoonlijk welzijn van de mensen kunnen bevorderen. Naar liberale overtuiging moet de overheid bij het scheppen van die voorwaarden bevorderen dat de mens zich zo goed mogelijk in vrijheid naar eigen aard en inzicht kan ontplooien.

De overheid dient ook daarbij bijzondere zorg te hebben voor de zwakken in de samenleving. Zij hebben in de allereerste plaats hulp nodig, omdat zij meestal niet in staat zijn zelf hun welzijn te bevorderen. Naar liberale overtuiging moet die hulp erop gericht zijn dat het zwakke wordt versterkt in die zin dat de betrokkenen in staat worden gesteld uiteindelijk wel op eigen kracht het eigen welzijn te bevorderen, waardoor die hulp overbodig wordt.

De hulp is gericht op het totstandkomen van welzijnsvoorzieningen voor minderheidsgroepen die in een achterstandssituatie verkeren. De rijksoverheid treedt hierbij op voorzover lagere overheden de belangen van die groepen niet in voldoende mate behartigen.

Liberalen hechten veel waarde aan de rol van het particulier initiatief, georganiseerd of spontaan tot stand komend. Di is nodig voor de verwezenlijking van het welzijnswerk, zowel in de beleidsvoorbereiding als in de uitvoering. Liberalen hechten zeer grote waarde aan het vrijwilligerswerk. Dit moet verder worden bevorderd. De taak van beroepskrachten moet zoveel mogelijk op het ondersteuningswerk zijn gericht. De eigen identiteit van

8.2. Welzijn

8044.
Iedere burger mag zelf uitmaken wat hij of zij als welzijn beschouwt. De overheid dient die keuze mogelijk te maken. De overheid treft maatregelen voor mensen die niet of moeilijk voor zichzelf kunnen opkomen.

8045.
De door de overheid gesubsidieerde welzijnsinstellingen dienen de zelfredzaamheid van mensen te bevorderen.

8046.
Planning van welzijnsvoorzieningen is nodig. Eerst moet bekend zijn welke overheid een bepaalde taak op zich neemt. Alle belanghebbenden moeten bij de planning betrokken kunnen worden. Er moet een wet komen die
a. de planning van welzijnsvoorzieningen en de financiën regelt;
b. de inspraak van de bevolking vastlegt;
c. aangeeft dat het beleid zo dicht mogelijk bij de burgers wordt vastgesteld;
d. doorzichtig en eenvoudige procedures mogelijk maakt.

8047.
Bijzondere waarde wordt toegekend aan de rol van het particulier initiatief en het vrijwilligerswerk.

8048.
Het vrijwilligerswerk moet mede worden mogelijk gemaakt door regelingen tot vergoeding van onkosten die verband houden met de vervulling van de vrijwilligersfunctie.

8049.
Welzijnsinstellingen die door de overheid worden gesubsidieerd behoren een krachtens wet gedemocratiseerde structuur te hebben.

het particulier initiatief moet worden geëerbiedigd. Dit heeft aanspraak op overheidssubsidie mits het beleid van de desbetreffende instelling controleerbaar blijft en de eigen identiteit geen belemmering vormt voor goede kwaliteit en democratisering. De wet geeft voorschriften inzake de vorm van de democratisering. Democratiseringsregels worden per werksoort nader uitgewerkt, zodat rekening kan worden gehouden met specifieke omstandigheden.

Het is in overeenstemming met de liberale decentralisatiegedachte dat de lagere overheden zelf beslissen over de vraag of zij voor de uitvoering van het welzijnswerk een beroep doen op het particulier initiatief dan wel zelf de uitvoering organiseren. Daarom mag de rijksoverheid geen dwingende richtlijn geven, maar moet zij de keuze overlaten aan Provinciale Staten respectievelijk de gemeenteraad. De VVD bepleit als liberale partij echter uitvoering door particulier initiatief ook op provinciaal en gemeentelijk niveau. Gewaakt moet worden tegen het ontstaan van monopolieposities of andere onevenwichtigheden ten gunste van bepaalde groeperingen.

Over de spreiding van de onderscheiden bevoegdheden over de verschillende overheden moet een discussie komen die mede is gericht op de overdracht van beleidstaken door het rijk aan gemeenten. Daarna wordt met inachtneming van de uitkomst van de discussie een planningsstructuur in de wet verankerd. De overheid die met welzijnsplanning is belast, zorgt ervoor dat burgers en belanghebbende organisaties bij die planning zijn betrokken.

Die burgers die in staat zijn aan welzijnsvoorzieningen mee te betalen behoren een redelijk deel van de kosten bij te dragen.

8050.
De burger betaalt in beginsel zelf mee wanneer hij of zij gebruik maakt van de diensten van een welzijnsinstelling.

Minderheden

Het aantal culturele en etnische minderheden in ons land wordt geleidelijk aan groter. De tweede generatie daarvan krijgt daarbij te kampen met sterke identiteitsproblemen en zal het gevoel krijgen te worden gemangeld tussen twee cultuurpatronen. Dit kan leiden tot grote spanningen in de maatschappij. Om deze zoveel mogelijk te voorkomen, dient de overheid een beleid te voeren dat ruimte biedt aan behoud en ontwikkeling van een eigen cultuur en een eigen identiteitsbeleving van de verschillende groeperingen, een en ander binnen de normen en mogelijkheden van de Nederlandse samenleving.

Een geleidelijke opneming in onze samenleving moet mogelijk gemaakt worden via een aangepast onderwijsbeleid, gericht op onder andere het wegwerken van taalachterstand, mogelijkheden tot het uitoefenen van de eigen godsdienst, aangepaste vormen van dienst- en hulpverlening en eigen voorzieningen. Onze samenleving zal zich open moeten stellen voor de zeden en gebruiken

8.3. Minderheden

8051.
Verwerping van discriminatie en erkenning van minderheden als volwaardige burgers met gelijke rechten en plichten in onze geschakeerde samenleving.

8052.
De overheid dient een beleid te voeren dat recht doet aan de eigen identiteit van verschillende culturele en etnische minderheden in ons land, een en ander binnen de normen van mogelijkheden van onze samenleving.

8053.
Geleidelijke opneming in onze samenleving door aangepast onderwijs.

8054.
Bevordering van de ontvankelijkheid van onze samenleving voor zeden en gebruiken van buitenlanders en omgekeerd.

van buitenlanders; voldoende voorlichting aan Nederlanders over de culturele en godsdienstige achtergronden van de hier verblijvende buitenlanders is daartoe geboden.

Een zelfde voorlichting betreffende Nederland aan de buitenlanders is echter evenzeer geboden. Het beleid dient uit te gaan van wederzijdse verdraagzaamheid en gelijkwaardigheid onder verwerping van discriminatie: deze groepen zijn in onze rijkgeschakeerde samenleving volwaardige burgers met gelijke rechten - doch ook gelijke plichten - en dienen dan ook op alle terreinen als zodanig te worden beschouwd en behandeld.

Emancipatie

Emancipatie betekent: het zelfstandig dragen van verantwoordelijkheden voor het persoonlijk en maatschappelijk leven. In een liberale, geëmancipeerde samenleving hebben burgers gelijke rechten om hun leven zelfstandig en in vrijheid vorm te geven. Een liberaal emancipatiebeleid kenmerkt zich door verdraagzaamheid. Alleen het algemeen belang dient daaraan grenzen te stellen. Deze grenzen zullen voor vrouwen en mannen gelijk zijn.
Emancipatiebeleid zal integraal deel uit moeten maken van het gehele regeringsbeleid. De mogelijkheden van vrouwen om zelfstandig te zijn en een aan de man gelijkwaardige inbreng te hebben in het maatschappelijk leven zijn nog altijd veel te gering. Maatregelen moeten worden getroffen om de financiële zelfstandigheid en maatschappelijke activiteit van vrouwen te bevorderen, zodat de keuzevrijheid van vrouwen en mannen wordt vergroot.

8.4. Emancipatie

8055.
Ook in de komende regeringsperiode dient de emancipatie een integraal onderdeel te zijn van het regeringsbeleid; een bewindsman of -vrouw wordt belast met de coördinatie van dat emancipatiebeleid.

8056.
De ongelijkheden tussen man en vrouw in de wet moeten worden opgeheven, met name in het personen- en familierecht en in de fiscale en sociaal-economische wetgeving. De naleving van deze wetten moet beter gecontroleerd worden.

8057.
Aan het individualiseren van het belastingstelsel en het stelsel van sociale verzekeringen moet verder worden gewerkt opdat de positie van man en vrouw op beide terreinen gelijk wordt.

8058.
In het onderwijs mag geen onderscheid worden gemaakt tussen meisjes en jongens in lesprogramma en leermiddelen.

8059.
In studie- en beroepsvoorlichting moet het onderscheid tussen mannen- en vrouwenberoepen worden weggelaten.

8060.
Het volgen van opleidingen door meisjes om te kunnen voorzien in eigen onderhoud, dient te worden gestimuleerd, evenals het volgen van tweede-kansonderwijs.

8061.
Er moeten voldoende kinderopvangmogelijkheden binnen en buiten de scholen komen.

8062.
Op het terrein van het arbeidsmarktbeleid moeten maatregelen worden genomen die gericht zijn op een zo groot mogelijke keuzevrijheid van mannen en vrouwen en op gelijke mogelijkheden van vrouwen en mannen tot deelneming aan het arbeidsproces; opheffing van het verbod van nachtarbeid en betere arbeidsbemiddeling voor vrouwen.

Jeugd en jongeren

Liberalen streven naar een samenleving van mondige burgers, die zelf de verantwoordelijkheid willen en kunnen nemen om mede te bepalen hoe zij de samenleving willen inrichten. Daarom moeten jongeren door het onderwijs worden opgeleid tot maatschappelijk weerbare burgers. Daartoe is kennis nodig, leren omgaan met informatie en het leren zelfstandig zonder vooroordeel te oordelen. Naarmate jongeren ouder worden, hebben zij recht op meer vrijheid en zelfstandigheid, dienen zij ook meer verantwoordelijkheid te dragen.

De werkloosheid onder de jongeren is een van de ernstigste gevolgen van de huidige economische situatie. Langdurige werkloosheid kan diepe en blijvende sporen achterlaten, omdat er een gevoel van overbodigheid ontstaat wanneer de samenleving haar jongeren niet in het arbeidsproces opneemt. Daarom zijn naast de meer algemene maatregelen ter bestrijding van werkloosheid extra maatregelen nodig om de werkloosheid onder de jongeren tegen te gaan. Er moet een betere aansluiting tot stand komen tussen opleiding en praktijk. Het voltooien van een bepaalde opleiding geeft overigens geen aanspraak op een betrekking die op de opleiding aansluit. Geheel ander werk dient ook als passend werk te worden aangemerkt.

Gehandicapten

Liberalen zien burgers met een handicap in de eerste plaats als gelijkwaardige medeburgers die volwaardig moeten kunnen deelnemen aan onze samenleving. Lichamelijke of andere drempels die aan het volwaardig deelnemen in de weg liggen, moeten worden geslecht.

8063.
De overheid geeft het voorbeeld om de eenzijdige arbeidsverdeling tussen vrouwen en mannen te doorbreken. Een aan een termijn gebonden positieve discriminatie ten opzichte van de vrouw wordt gerechtvaardigd bij een keuze tussen vrouwen en mannen bij gelijke kwaliteit.

8064.
Maatregelen moeten worden genomen om een betere loopbaanbegeleiding voor vrouwen bij de overheid mogelijk te maken. Wat betreft het bedrijfsleven wordt een begeleidingsbeleid, zoals thans wordt gevoerd bij enkele grote bedrijven, bevorderd.

8065.
Het beleid op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking dient mede gericht te zijn op verbetering van de positie van de vrouw in de Derde Wereld.

8.5. Jeugd en jongeren

8066.
Jongeren moeten worden opgeleid tot mondige, maatschappelijk weerbare burgers, die — eenmaal volwassen geworden — zelf medebeslissen hoe de maatschappij wordt ingericht.

8067.
De aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt moet worden verbeterd.

8068.
De partiële leerplicht wordt afgeschaft en vervangen door een partieel leerrecht.

8069.
De onderwijsmogelijkheden voor werkloze jongeren worden verbeterd.

8070.
De huisvestingsmogelijkheden voor jongeren moeten worden verruimd o.a. door het stimuleren van de kamerverhuur.

8.6. Gehandicapten

8071.
De betrokkenheid van gehandicapten bij het totstandkomen van beleidsmaatregelen die op hun situatie gericht zijn, moet worden bevorderd.

De tijd dat er over en voor, maar zonder de gehandicapten werd gesproken, moet definitief voorbij zijn. De positie van de Gehandicaptenraad als gespreksdeelnemer over zaken die de gehandicapten betreffen, moet worden versterkt.

8072.
In de gezondheidszorg moet een structuur komen die gericht is op vroegtijdige onderkenning van geestelijke en lichamelijke handicaps. Hieraan gekoppeld moet worden een stelsel van gezinsbegeleiding, thuisbehandeling (home-training) en dagbehandeling, gericht op verantwoorde ontwikkeling èn op begeleiding in de gezinssituatie.

8073.
De wet moet regelen dat alle nieuwe openbare en andere voor het publiek toegankelijke gebouwen toegankelijk worden voor gehandicapten. De bestaande gebouwen worden geleidelijk aangepast en toegankelijk gemaakt.

8074.
Bij de woningbouw dienen de mogelijkheden voor zelfstandig wonen voor gehandicapten te worden uitgebreid. Deze woningen dienen gespreid in de woonwijken opgenomen te worden.

8075.
Het buitengewoon onderwijs wordt zoveel mogelijk geïntegreerd in het gewone.

8076.
De Wet Plaatsing Mindervalide Arbeidskrachten moet worden gemoderniseerd door middel van de zogenaamde 5 procent-regeling.

8077.
De Wet Sociale Werkvoorziening moet beter worden toegepast. De WSW mag en kan geen opvang worden voor anderen dan gehandicapten.

8078.
De mogelijkheden voor het volgen van een beroepsopleiding door gehandicapten moet worden uitgebreid.

8079.
Er wordt naar gestreefd dat gehandicapten zoveel mogelijk gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer. Onderzoek naar alternatieve vervoersmogelijkheden voor gehandicapten wordt bevorderd; bijv. een poolingsysteem voor gehandicaptenbusjes. Gehandicapten moeten in beginsel voor deze vormen van vervoer een eigen bijdrage betalen.

Bejaarden

Ook bejaarden zijn gelijkwaardige medeburgers en moeten daarom zo veel mogelijk zelfstandig vorm en inhoud aan hun leven kunnen geven. Daarom vinden wij dat bevorderd moet worden, dat bejaarden zo lang mogelijk zelfstandig kunnen wonen. Daarvoor is wel nodig dat een samenhangend begeleidingsstelsel in het leven wordt geroepen door samenhangend bejaardenwerk: bejaardenhulp, vrijwilligerswerk, gezinsverzorging, wijkverpleging en zo voort.

8.7. Bejaarden

8080.
Bejaarden worden in de gelegenheid gesteld zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen.

8081.
Bij noodzakelijke opneming in een verpleegtehuis van een der echtgenoten moet ook de andere echtgenoot in dat huis een goede plaats kunnen krijgen, als zelfstandig wonen niet meer mogelijk is. Verpleegtehuizen moeten voor dit doel worden uitgebreid met een verzorgingsafdeling.

Elke bejaarde heeft er recht op, zonder vrees voor zijn of haar bestaan te leven. Elke bejaarde heeft recht op vrijheid, eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en erkenning van gelijkwaardigheid.

8082.
De betrokkenheid van bejaarden bij het totstandkomen van beleidsmaatregelen, die op hun situatie zijn gericht, moet worden bevorderd.

8083.
Bewonerscommissies in bejaardenoorden moeten inspraak krijgen in zaken die het bejaardenoord betreffen.

8084.
De toepassing van de 7 procent-norm moet soepel plaatsvinden. Bij de planning van bejaardenoorden en verpleeghuizen moet meer rekening worden gehouden met de onevenwichtige spreiding van behoeften.

8085.
Gestreefd moet worden naar verbetering van de verzorging van geestelijk gestoorde ouderen.

Volksgezondheid

Gezondheid is voor de mens een kostbaar bezit. Vrijwel altijd kan men zelf veel doen om de kansen op een goede gezondheid te vergroten. Het is een kwestie van eigen verantwoordelijkheid of men van deze vrijheid gebruik wil maken of niet. Voor de overheid ligt hier een belangrijke stimulerende en voorlichtende taak, naast die van allen die in de gezondheidszorg werkzaam zijn, gericht op het vergroten van het eigen verantwoordelijkheidsbesef. Deze gezondheidsvoorlichting wordt geïntegreerd in het welzijnsbeleid.

Verder heeft de overheid tot taak in nauwe samenwerking met hen die in de gezondheidszorg werkzaam zijn, het hoge peil van onze volksgezondheid te handhaven en de beschikbare gezondheidsvoorzieningen toegankelijk te houden voor ieder die dat nodig heeft. Een van de voornaamste doelstellingen hierbij moet ook zijn de gezondheidszorg betaalbaar te houden. De in de afgelopen jaren ingezette pogingen tot kostenbeheersing zullen met kracht moeten worden voortgezet. In het algemeen zullen zowel degenen die van de voorzieningen gebruik moeten maken als degenen die in de gezondheidszorg werkzaam zijn, veel meer kostenbewust gemaakt moeten worden. De organisatie moet met behulp van moderne methoden zo doeltreffend mogelijk worden; kostbare voorzieningen worden per regio georganiseerd.

Nationalisatie van de gezondheidszorg, ook sluipende, moet worden verhinderd en een zo persoonlijk mogelijke verhouding tussen patiënt en arts versterkt. Inschakeling van vrijwilligers voor de vermenselijking van de gezondheidszorg moet worden vergroot. De rechten van de patiënt dienen te worden erkend en versterkt. Hieronder vallen het recht op voorlichting en inzage van gegevens in het eigen medisch dossier, en het recht een behandeling te weigeren.

Naar liberale overtuiging heeft iedereen het recht over eigen lichaam en geest te beschikken. Een wettelijke

8.8. Volksgezondheid

8086.
Versterking van de verantwoordelijkheid voor de eigen gezondheid door betere gezondheidsvoorlichting en -opvoeding in zo breed mogelijke zin.

8087.
Strikte kostenbeheersing met behoud van kwaliteit opdat de gezondheidsvoorzieningen ook in de toekomst betaalbaar blijven en voldoende middelen voor de noodzakelijke medische vooruitgang beschikbaar blijven.

8088.
Handhaving van het particulier karakter van het bestuur en de organisatie van de volksgezondheidsvoorzieningen. Krachtige bestrijding van ontwikkelingen die de nationalisatie van de gezondheidszorg dichterbij brengen. Gelijkwaardige bejegening van vrije praktijken, gezondheidscentra en groepspraktijken.

8089.
Versterking van de eerstelijns gezondheidszorg.

8090.
Bevordering van poliklinische en dagbehandeling.

8091.
Versterking van de persoonlijke verhouding tussen patiënt en arts en van de inschakeling van vrijwilligers in de gezondheidszorg.

8092.
Versterking van de rechten van de patiënt onder meer door onvoorwaardelijke handhaving van de vrije artsenkeuze en betere informatie over zijn situatie. Recht op inzage van het eigen medisch dossier en op het verkrijgen van afschriften daaruit binnen door de wet te stellen grenzen. Bescherming van persoonlijke gegevens in groepspraktijken, ziekenhuizen en gezondheidscentra. Meer inspraak in ziekenhuisbehandeling, en erkenning van het recht zelf te beslissen over eigen lichaam en geest. Al deze rechten

regeling van het abortusvraagstuk mag niet langer worden uitgesteld. Het is onaanvaardbaar nog langer de situatie te laten voortbestaan waarin met zorgvuldigheid toegepaste zwangerschapsafbreking door een ruime meerderheid toelaatbaar wordt geacht en in de praktijk op ruime schaal wordt toegepast, terwijl de ingreep nog steeds strafrechtelijk verboden is. Bij een regeling staat het vrije beslissingsrecht van de vrouw centraal.

Een zorgvuldige studie naar mogelijkheden op het gebied van euthanasie is nodig om op dit gebied verantwoorde beslissingen over de eventuele toelaatbaarheid van bepaalde vormen van euthanasie voor te bereiden. Daarbij zullen de onvervangbaarheid van het individuele leven en de waardigheid van de mens zorgvuldig in de afweging betrokken moeten worden.

Het drugbeleid moet gericht zijn op het voorkomen van druggebruik en op nazorg voor degenen die een behandeling hebben ondergaan. Dit beleid moet worden versterkt. Systematische verstrekking van vervangende middelen bevestigt het verslavingspatroon en dient niet plaats te vinden.

dienen in een wettelijke regeling te worden vastgelegd.

8093.
Verbetering van het klachtenrecht en van de informatie daarover onder meer door meer openbaarheid m.b.t. de beslissingen van het medisch tuchtcollege. Herziening van tuchtrechtspraak als zodanig (zie 342). De intercollegiale toetsing wordt bevorderd.

8094.
Bevolkingsonderzoeken dienen meer op speciale risicogroepen te worden gericht.

8095.
De verbetering van de verzekering tegen tandbederf dient gebaseerd te zijn op het uitgangspunt dat de tandarts alle patiënten gelijkwaardig kan behandelen. Aangezien tandbederf beheersbaar is, dient tevens in de verzekering de verantwoordelijkheid voor de gevolgen tot uitdrukking te komen.

8096.
Het bestaande overschot aan ziekenhuisbedden moet worden weggewerkt.

8097.
Binnen de bestaande financiële mogelijkheden wordt een plaats ingeruimd voor het bouwen en verbouwen van psychiatrische ziekenhuizen.

8098.
Psychiatrische afdelingen in algemene ziekenhuizen ten behoeve van korte-termijn behandeling moeten worden bevorderd.

8099.
Verbetering van de opvangmogelijkheden voor alcohol- en drugsverslaafden.

8100.
Spoedige totstandkoming van een abortusregeling, waarin het recht van de vrouw om zelf te beslissen centraal staat.

8101.
Er dient gestreefd te worden naar verbetering van stervensbegeleiding.

8102.
Verruiming van de mogelijkheden om tot verantwoorde euthanasie te komen op basis van zorgvuldige studies.

8103.
Onbevooroordeeld onderzoek naar alternatieve geneeswijzen.

8104.
Meer aandacht en ruimte voor niet-rokers en hun wensen voor schone lucht.

Sport en ontspanning

De vrije tijd zal toenemen. De behoefte aan en de belangstelling voor sport daarom waarschijnlijk ook. Wij vinden actieve sportbeoefening als vrije-tijdsbesteding van wezenlijk belang omdat die een uitstekende mogelijkheid tot individuele ontplooiing biedt en de gezondheid ten goede komt. De overheid richt haar beleid vooral op het scheppen van voorwaarden die de sportbeoefening ten goede komen zoals de aanleg van sportvelden, -banen en -hallen en de aanstelling van het bijbehorende personeel. In dit voorwaarden scheppend beleid wordt ook de topsportbeoefening ingebed. Hetzelfde geldt voor voorzieningen die sportbeoefening door gehandicapten en bejaarden mogelijk maken.
De recreatie is eveneens een belangrijke vorm van vrijetijdsbesteding waarbij de individuele mens zich naar eigen keuze kan ontplooien en ontspannen. Daarvoor is een ruime schakering van voorzieningen vereist. De overheid stimuleert - al dan niet particuliere - initiatieven voor nieuwe voorzieningen. Concurrentievervalsing door instellingen die door de overheid worden gesubsidieerd, moet worden tegengegaan, mede omdat het geven van ruimte aan particulier initiatief voorwaarde is voor de vereiste ruime schakering. Een bijzondere taak heeft de overheid bij het tot stand laten komen van speciale voorzieningen voor bijzondere groepen zoals bejaarden en gehandicapten.

8.9. Sport en ontspanning

8105.
Sportbeoefening wordt door de overheid in samenwerking met de sportorganisaties bevorderd als vorm van vrijetijdsbesteding en in het belang van de volksgezondheid.

8106.
De overheid draagt zorg voor goede lichamelijke oefening op scholen.

8107.
Bijzondere groepen krijgen in het beleid bijzondere aandacht.

8108.
De overheid stimuleert het totstandkomen van een grote verscheidenheid aan recreatieve voorzieningen op basis van gebleken behoefte en gelet op het particulier initiatief, zoals voorzieningen in de wijk, als uitloop van stedelijke gebieden en dag- en verblijfsvoorzieningen. Als het gebruik van recreatiemogelijkheden bijzondere voorzieningen vergt, dient van de recreant daarvoor een passende bijdrage te worden gevraagd.

8109.
Nog meer aandacht moet worden besteed aan de voorlichting in binnen- en buitenland over de recreatieve en toeristische mogelijkheden van ons land.

Pers, radio en televisie

Het grondrecht van vrijheid van meningsuiting beperkt zich naar liberale opvatting niet tot de vrijheid een mening te koesteren en te verspreiden, maar het omvat ook de vrijheid inlichtingen, denkbeelden en uitingen van kunst en cultuur vrij door te geven en te ontvangen, ongeacht de landsgrenzen.
De liberale opvattingen over vrijheid en verantwoordelijkheid brengen mee, dat mensen in vrijheid moeten kunnen beslissen van welke informatie zij willen kennisnemen. Inmenging van overheidswege is hierbij uit den boze. Zowel als het gaat om het tegenhouden of belemmeren van nieuwe communicatievormen en betere technische mogelijkheden als wanneer bepaalde vormen van nieuwsvoorziening, die in onvoldoende mate waardering ondervinden, kunstmatig met subsidies in het leven worden gehouden.

8.10. Pers, radio en televisie

8110.
Nieuwe mogelijkheden op het gebied van de communicatie worden door de overheid gestimuleerd en zo goed mogelijk ten nutte gemaakt.

8111.
De media worden meer dan voorheen gebruikt voor onderwijskundige doeleinden.

8112.
De VVD blijft voorstander van financiering van de omroep op commerciële basis. Het stichten van plaatselijke en regionale radiostations op deze basis wordt toegestaan.

8113.
De ontvangst van buitenlandse uitzendingen via satellieten, kabelverbindingen of anderszins dient niet te worden belemmerd.

8114.
De zendtijdverdeling tussen de omroeporganisaties wordt herzien en meer in overeenstemming gebracht met hun ledentallen.

8115.
Er dient een begin te worden gemaakt met dagtelevisie,

Cultuur

De overheid mag niet alleen aan uitingen van kunst en cultuur geen belemmeringen in de weg leggen, zij heeft ook tot taak voorwaarden te scheppen waardoor de burgers uiting kunnen geven aan, en kennis kunnen nemen van, wat onze cultuur aan verworvenheden en nieuwe uitingsmogelijkheden in al haar geschakeerdheid te bieden heeft. De actieve en passieve keuzevrijheid is van wezenlijke betekenis. Pas dan kan elke mens bepalen hoe hij of zij als kunstenaar of als kunstgenieter het beste kan ontplooien. De overheid moet daarom veel aandacht schenken aan voorlichting. Het onderwijs dient hierbij een bijzondere rol te spelen. De VVD vindt meer aandacht voor de cultuur in het onderwijs dringend nodig.

In onze Nederlandse samenleving groeit nu een tweede generatie op van mensen, die hier tot etnische en culturele minderheden behoren. Deze mensen groeien op in een omgeving die sociaal cultureel verschilt van de Nederlandse. Mede door het onderwijs moet over en weer kennis en inzicht worden verschaft in de culturen van deze minderheden en de Nederlandse, opdat de wederzijdse verdraagzaamheid groeit die nodig is voor een cultureel en etnisch geschakeerde en toch harmonische samenleving.

mede in het belang van zieken, gehandicapten, bejaarden en niet-actieven.

8116.
De STER wordt gehandhaafd omdat zonder reclame-inkomsten de omroepbijdragen te hoog zouden worden.

8117.
Voor zover steun aan de pers noodzakelijk is, moeten deze een algemeen karakter dragen.

8.11. Cultuur

8118.
De overheid voert een zorgvuldig beleid ten opzichte van kunstenaars. Subsidiëring van kunstenaars moet zo veel mogelijk geschieden via objectieve normen van kwaliteit en kunstwaardering. Vanuit deze gedachte dient de Beeldende Kunstenaars Regeling nader te worden bezien. Scheppende kunstenaars dienen een positie te krijgen die gelijkwaardig is aan die van uitvoerende kunstenaars.

8119.
Veel waarde hecht de VVD aan de kunstbeoefening door amateurs. Instandhouding en verbreiding van de Nederlandse cultuur wordt hierdoor bevorderd.

8120.
De Nederlandse taal en cultuur worden zoveel mogelijk in het buitenland uitgedragen met name in landen met Nederlands als officiële taal.

8121.
De positie van de Nederlandse schrijver verdient meer aandacht. Mede ter bevordering van het juiste taalgebruik moet het lezen van boeken worden bevorderd.

8122.
Auteursrechten dienen beter te worden beschermd.

8123.
Het onderwijs moet meer aandacht aan cultuur besteden.

8124.
Onvervangbare cultuurschatten dienen voor Nederland bewaard te blijven. Behoud van monumenten verdient onverminderd aandacht. Het stuwmeer Monumentenzorg (aanvragen voor subsidies) wordt, indien mogelijk, zoveel mogelijk weggewerkt.

8125.
Een Museumwet wordt ingediend.

8126.
Ten aanzien van het toneel en het orkestenbestel richt de rijksoverheid haar subsidiëringsbeleid vooral op een beperkt aantal gezelschappen die landelijk dan wel in de bredere regio in een duidelijke behoefte bij het publiek blijken te voorzien. Daarnaast krijgen bijzondere nieuwe vormen van toneel extra aandacht.

8127.
Voor het bijwonen van een cultureel evenement dient in beginsel een eigen bijdrage in de kosten te worden betaald.

9. Nederland en de wereld

Buitenlands beleid

Het liberale beginsel van buitenlandse politiek is het streven naar een internationale rechtsorde waarin de rechten van de mens worden geëerbiedigd. Daardoor kan vrede in vrijheid worden bereikt. Om dat doel te benaderen gelden voor de komende kabinetsperiode een aantal hoofddoelstellingen. De regering behartigt en verdedigt de belangen en waarden van onze samenleving. Als bondgenoot van andere vrije, democratische staten bevordert ons land de internationale vrede en vrijheid. Door wapenbeheersingsoverleg moet de regering onevenwichtige militaire machtsverhoudingen voorkomen. Ons land strijdt voor de rechten van de mens. Ons land streeft naar een evenwichtiger welvaartsverdeling in de wereld. Als deelneemster aan de wereldpolitiek moet onze regering de rol en betekenis van ons land trachten te versterken en een bijdrage van goede kwaliteit aan de internationale besluitvorming leveren. Ons land streeft naar de eenwording van Europa en verbetering van de Europese samenwerking op grondslag van gelijkwaardigheid tussen de lidstaten.

Bij het verwezenlijken van deze doelstellingen moet het buitenlandse beleid voldoen aan drie maatstaven.
Ten eerste betrouwbaarheid: andere landen moeten erop kunnen rekenen dat ons land zijn verplichtingen nakomt en zijn standpunt niet zonder gegronde reden wijzigt. Ten tweede doeltreffendheid: het middel moet kunnen leiden tot het beoogde doel. Ten derde: geloofwaardigheid: op dezelfde problemen moeten zoveel mogelijk ook dezelfde middelen worden toegepast; er mag niet met twee maten worden gemeten.

9.1. Buitenlands beleid

901.
De doelstellingen van ons buitenlands beleid zijn:
- behartiging van de Nederlandse belangen en verdediging van de waarden van de Nederlandse cultuur en samenleving;
- bevordering van internationale vrede en vrijheid in bondgenootschappelijk verband;
- strijd voor de rechten van de mens;
- het streven naar een evenwichtiger welvaartsverdeling in de wereld;
- het leveren van positieve bijdragen aan de internationale besluitvorming;
- de eenwording van Europa.

902.
De maatstaven waaraan ons buitenlands beleid dient te voldoen zijn:
- betrouwbaarheid: ons land komt zijn verplichtingen na en wijzigt standpunten niet zonder gegronde reden;
- doeltreffendheid: het middel moet kunnen leiden tot het beoogde doel;
- geloofwaardigheid: op dezelfde problemen worden zoveel mogelijk dezelfde middelen toegepast.

Vrijheid en vrede

Voor de meest wezenlijke liberale grondbeginselen: vrijheidsbeleving en menselijke ontplooiing, zijn het behoud van vrede en veiligheid onmisbare voorwaarden. De bewapening moet op basis van wederkerigheid worden teruggedrongen en moet leiden tot evenwichtige verhoudingen op een lager peil van bewapening. Daartoe dienen tussen Oost en West verantwoorde afspraken te worden gemaakt en overeenkomsten te worden gesloten over wapenbeheersing en wapenbeperking.

Gezien in het licht van de huidige krachtsverhoudingen zal dit streven slechts kans van slagen hebben wanneer het Westen bereid is een geloofwaardige defensie-inspanning te leveren. De Nederlandse defensie-inspanning ontleent haar betekenis aan het bondgenootschappelijk verband waarin zij wordt geleverd, ter verdediging van de centrale sector van West-Europa en zijn aanvoerlijnen.

Ten einde het bovenstaande te verwezenlijken dient de krachtsverhouding tussen Oost en West niet verder ten nadelen van het Westen te verschuiven.

9.2. Vrijheid en vrede

903.
In het beleid voor vrede en veiligheid zal de hoogste voorrang moeten worden gegeven aan het bevorderen van wederzijdse wapenbeheersing en wapenbeperking en aan het verminderen van de afhankelijkheid van kernbewapening.

904.
Voor het behoud van vrede en veiligheid dienen de akkoorden van Helsinki te worden nageleefd; daarnaast is het noodzakelijk dat de krachtsverhoudingen tussen Oost en West niet verder ten nadele van het Westen verschuiven.

905.
Het Nederlands lidmaatschap van de NAVO is het fundament van ons veiligheidsbeleid. Dit lidmaatschap eist van ons land de bereidheid zijn aandeel in de verdediging van het Westen te nemen.

Samen aan 't werk

Voorts dient Nederland zijn bondgenootschappelijk aandeel in de verdediging van het Westen te nemen.

906.
De Europese NAVO-landen dienen in materiële zin bij te dragen aan de voor de veiligheid van Europa onmisbare aanwezigheid van de Amerikaanse strijdkrachten.

907.
De NAVO-bondgenoten zullen hoge prioriteit moeten geven aan vereenvoudiging van procedures en standaardisatie van materieel.

908.
Binnen de NAVO moet Nederland streven naar een stelsel van betekenisvolle politieke consultaties op een tijdstip waarop het beleid nog niet is vastgelegd.

909.
De toetreding van Spanje tot de NAVO moet door Nederland bevorderd worden.

910.
Het zal waarschijnlijk nodig zijn toe te laten dat ter zee ook buiten het verdragsgebied wordt geopereerd (contingency planning).

911.
De nadruk van onze defensie-inspanning zal moeten liggen op een moderne conventionele bijdrage, mede van belang om de afhankelijkheid van kernbewapens te verminderen.

912.
Bij de bestaande zeer ongelijke krachtsverhoudingen tussen de conventionele strijdkrachten van Oost- en West-Europa is de VVD van oordeel dat voor het behoud van een geloofwaardige defensie nog steeds grote betekenis moet worden toegekend aan een tegenwicht tegen de verschillende Oosteuropese nucleaire wapensystemen. De toenemende kernbewapening voor de middellange afstand in de USSR, in de vorm van SS-20-raketten, noopt naar het oordeel van de VVD de Nederlandse regering ertoe in december 1981 haar goedkeuring te verlenen aan de plaatsing op Nederlands grondgebied van een overeen te komen aantal kruisraketten, tenzij het wapenbeheersingsoverleg met de Sovjet-Unie voor die datum heeft geleid tot een voldoende vermindering van de Sovjet-kernbewapening voor de middellange afstand.

913.
De VVD streeft naar verantwoorde afspraken tussen Oost en West in het kader van de SALT en MBFR - onderhandelingen en pleit voor zo spoedig mogelijke onderhandelingen met het Warschaupact over de beperking van kernwapens voor de korte en middellange afstand in de USSR en overig Oost-Europa en in West-Europa.

914.
Eenzijdige vermindering van de Nederlandse defensie-inspanning of eenzijdige ontwapening dient met kracht te worden afgewezen.

Europa

De toekomst van de vrije Westerse politieke orde wordt bedreigd door onderlinge verdeeldheid. Daarom moet het zwaartepunt van ons buitenlands beleid liggen in de Europese Gemeenschap. De liberalen staat een Europese Unie van vrije burgers voor ogen, waarin aan nationale, regionale en plaatselijke beslissingsterreinen een nieuwe, Europese dimensie en daardoor ook een grotere betekenis wordt verleend.

Wij moeten streven naar versterking van de Europese instellingen en verbreding van hun werkterreinen. Het Europese monetaire stelsel moet gesteund worden met als uiteindelijk doel een economische en monetaire unie.

Vergroting van de bevoegdheden van het Europese Parlement is een noodzakelijke voorwaarde voor de verdere overdracht van nationale zeggenschap en de voortzetting van de Europese eenwording. Het budgetrecht van het Europese Parlement moet worden uitgebreid, evenals zijn wetgevende bevoegdheid. Het Europese Parlement dient in alle lidstaten te worden gekozen volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Het Parlement moet de afstand tussen de Europese instellingen en de individuele Europeanen verkleinen.

De Europese Commissie moet weer als initiatiefnemer in de EG optreden. De commissarissen moeten verantwoording van het gevoerde beleid afleggen in het Europese Parlement. In de Europese Raad moet meer dan tot nu toe het beginsel van de meerderheidsbeslissingen worden gevolgd. Elke ontwikkeling naar een extra machtspositie van de grote landen van Europa moet worden tegengegaan.

Ons land moet actieve steun geven aan de uitbreiding van de Europese Gemeenschap met Portugal en Spanje. Nederland dient een vooraanstaande rol in de Europese politieke samenwerking te blijven spelen. Deze politieke samenwerking moet gelijktijdig en gelijkgericht verlopen met de politieke raadplegingen en de beleidscoördinatie van de NAVO-bondgenoten: het Europa dat ons voor ogen staat werkt nauw samen met de Verenigde Staten.

Liberalen uit alle landen van de Europese Gemeenschap werken al met elkaar samen in een federatie van liberale partijen - Europese Liberaal-Democraten (ELD). Zij onderschrijven de door de ELD uitgezette politieke hoofdlijnen en werken actief aan de verwezenlijking daarvan mee.

9.3. Europa

915.
Ter bevordering van de Europese samenwerking streeft de VVD naar versterking van de Europese instellingen en de verbreding van hun werkterrein. In het bijzonder dienen de bevoegdheden van het Europese Parlement te worden vergroot en dient de Europese Commissie krachtiger en initiatiefrijker op te treden dan in de verstreken vier jaar.

916.
Ook in de Europese politieke samenwerking dient Nederland een actieve rol te spelen.

917.
Het Europese Parlement dient in alle lid-staten te worden verkozen volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

918.
Nederland streeft naar een zodanige verbetering van de huidige praktijk van besluitvorming binnen de Europese Gemeenschap dat de regels van het verdrag worden nageleefd.

919.
De Europese Gemeenschap dient te worden uitgebreid met Portugal en Spanje.

920.
De aanwezigheid van Nederlanders in alle rangen van de apparaten van de Europese Commissie en de andere organen van de Europese Gemeenschap moet worden bevorderd.

Midden-Oosten

Alle staten in het Midden-Oosten hebben recht op een bestaan binnen veilige en internationaal erkende grenzen. De Arabische staten dienen het bestaan van Israël te aanvaarden. Een uiteindelijke vredesregeling moet

9.4. Midden-Oosten

921.
Alle staten in het Midden-Oosten hebben recht op een bestaan binnen veilige en internationaal erkende grenzen; dus ook de Arabische Staten dienen het bestaan van Israël te aanvaarden.

tegemoet komen aan de verlangens van het Palestijnse volk naar zelfbestuur, waarbij de veiligheid van Israël niet mag worden aangetast. Erkenning van de PLO kan pas plaatsvinden als zij werkelijk afziet van terreurdaden en haar doel, Israël te vernietigen, heeft opgegeven. Indien nodig, behoort West-Europa deel te nemen aan internationale garanties voor een algemene vredesregeling. Het beleid van de Europese Gemeenschap dient aan te sluiten bij dat van de Verenigde Staten.

922.
Een uiteindelijke vredesregeling moet tegemoetkomen aan de verlangens van het Palestijnse volk naar zelfbestand, waarbij de veiligheid van Israël niet mag worden aangetast. Erkenning van de PLO kan pas plaatsvinden als zij werkelijk afziet van terreurdaden en haar doel, Israël te vernietigen, heeft opgegeven.

923.
Ons land bevordert met betrekking tot het Midden-Oosten een gemeenschappelijk beleid van de Europese Gemeenschap dat tot stand komt na diepgaand overleg met de Verenigde Staten.

Zuid-Afrika

Misschien meer dan op enig ander land rust op Nederland de plicht te bevorderen dat de ontwikkelingen in Zuidelijk Afrika in vreedzame banen worden geleid. Isolering van Zuid-Afrika, door middel van economische sancties of anderszins, is in dit opzicht contra-produktief. Integendeel zal een serieuze dialoog met Zuid-Afrika op gang moeten worden gebracht, waarvan tot dusverre nog maar nauwelijks sprake is geweest.

Uitgangspunt voor deze dialoog zal aan onze kant moeten zijn dat, onder principiële afwijzing van het apartheidsbeleid, de Zuid-Afrikaanse regering wordt aangemoedigd hervormingen uit te voeren, gericht op de verwezenlijking van volwaardig staatsburgerschap en volkomen gelijkwaardigheid voor alle bewoners van Zuid-Afrika. Een dialoog veronderstelt echter ook de bereidheid, aandachtig te luisteren naar wat door de gespekspartner naar voren wordt gebracht.

Het is van groot belang dat Nederland ook andere Westelijke mogendheden betrekt in deze dialoog, welke - ten einde effect te kunnen hebben - op een basis van wederzijds vertrouwen moet worden gevoerd. Essentieel is daarvoor dat Zuid-Afrika de verzekering krijgt dat het Westen niet, uit eigenbelang, met twee maten meet.

9.5. Zuid-Afrika

924.
Het Zuidafrikaanse apartheidsbeleid dient te worden veroordeeld. Nederland houdt de dialoog met Zuid-Afrika open ten einde de meest mogelijke invloed te kunnen uitoefenen op de beëindiging van het apartheidssysteem. Eenzijdige economische maatregelen zijn niet doeltreffend en dienen niet te worden ingesteld.

Internationale rechtsorde

Ons land moet in de internationale samenwerkingsorganen en daarbuiten krachtig blijven bijdragen aan de ontwikkeling van een internationale rechtsorde. De Verenigde Naties zijn in hun taak tekort geschoten. Hun geloofwaardigheid heeft door de onverdraagzaamheid van een aantal landen sterk geleden.

De noodhulpverlening bij internationale rampen schiet tekort door onvoldoende medewerking van bepaalde regimes. Daarom moet het internationale humanitaire recht worden uitgebreid en versterkt.

9.6. Internationale rechtsorde

925.
Grondregels van de internationale rechtsorde zoals de onschendbaarheid van diplomatieke vertegenwoordigers, dienen door gezamenlijk optreden met andere landen te worden gehandhaafd.

926.
Uitspraken van het Internationale Hof van Justitie en van het Europese Hof moeten door alle in het geding zijnde landen worden opgevolgd.

927.
Nederland bevordert de onpartijdigheid, het gezag en de doelmatigheid van de Verenigde Naties en steunt waar mogelijk de vredesoperaties van deze organisatie.

928.
Nederland coördineert zijn optreden in de Verenigde Naties zoveel mogelijk met de andere lidstaten van de Europese Gemeenschap en de NAVO en met andere landen die een gelijkgestemde regering hebben.

929.
Nederland zet zich in voor een daadwerkelijke bestrijding van het internationale terrorisme.

930.
Met voortvarendheid moet gewerkt worden aan de juridische vormgeving van het internationale noodhulprecht.

Rechten van de mens

Alle mensen hebben recht op vrije geestelijke en maatschappelijke ontplooiing, zonder discriminatie. Schendingen van de rechten van de mens kunnen nooit worden gerechtvaardigd met een beroep op het peil van economische ontwikkeling. Wel past bij de beoordeling van politieke systemen in landen die aan het begin van hun ontwikkeling staan enige bescheidenheid. Werkelijke samenwerking met andere landen is alleen mogelijk wanneer daar het vooruitzicht bestaat op eerbiediging van de rechten van de mens. De slotovereenkomst van Helsinki en de vervolgconferenties zijn voor het verdedigen van de rechten van de mens van wezenlijk belang.

Liberalen veroordelen de Zuidafrikaanse apartheidspolitiek. In Zuid-Afrika moeten op korte termijn langs vreedzame weg ingrijpende hervormingen tot stand komen. Ons land moet maatregelen nemen en ondersteunen die de beëindiging van het apartheidsstelsel ten doel hebben. Nederlandse ondernemingen die een vestiging in Zuid-Afrika hebben, moeten de in Europees verband overeengekomen gedragsregels in acht nemen. Economische dwangmaatregelen zijn alleen aanvaardbaar als duidelijk is dat zij de beëindiging van het apartheidsstelsel bespoedigen en de economie in de omliggende landen niet ontwrichten. Ons land moet de mogelijkheden tot het aangaan van de dialoog met Zuid-Afrika openhouden. Ons land moet aandringen op de onafhankelijkheidsverlening aan Namibië onder toezicht van de Verenigde Naties. Liberalen streven naar een democratisch en stabiel Namibië. Daarom moet ons land steun geven aan de gematigde middenpartijen daar, die de afhankelijkheid van Zuid-Afrika afwijzen zonder de ondemocratische SWAPO te volgen.

9.7. Rechten van de Mens

931.
Nederland bevordert eerbiediging van de klassieke en sociale rechten van de mens. Wij laten ons daarbij niet verleiden tot selectieve verontwaardiging. Wij keuren elke schending van deze rechten gelijkelijk af. Hierbij verdient gezamenlijk optreden met andere landen, in het bijzonder die in de Europese Gemeenschap en de Raad van Europa, de voorkeur.

932.
Uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens moeten worden nagekomen.

933.
Nederland bepleit de aanstelling van een Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens. Nederland neemt ruimhartig deel aan de programma's van de Verenigde Naties ter leniging van de noden van vluchtelingen. Derde-Wereldlanden, bereid tot het opvangen en hervestigen van vluchtelingen, dienen krachtig te worden gesteund, financieel zowel als anderszins.

934.
Alle pogingen het internationale verkeer van pers en omroep aan banden te leggen worden vastbesloten van de hand gewezen.

Ontwikkelingssamenwerking

Op grond van hun betrokkenheid met de mensen in de Derde Wereld en hun verantwoordelijkheidsbesef achten liberalen ontwikkelingssamenwerking ter bestrijding van armoede, honger, onderdrukking en ellende een belang van de hoogste orde. Van het begin af moet deze samenwerking zijn gericht op de ontwikkeling van de zelfstandige kracht van de betrokken landen en de mensen die daar wonen. Om de levenskansen van de mensen in de ontwikkelingslanden en hun levenspeil te verhogen, moet het ontwikkelingsbeleid worden afgestemd op de verscheidenheid van omstandigheden en eigen mogelijkheden van de mensen.

Ontwikkelingssamenwerking zal in de toekomst, ondanks de huidige inspanning, steeds noodzakelijker zijn nu de verwachting is dat de kloof tussen rijke en arme landen alleen nog maar zal toenemen en naar schatting 90 % van de groei van de wereldbevolking zich in de arme landen zal voordoen.

Nederland dient zijn ontwikkelingshulp zowel groepsgewijs (multilateraal) als rechtstreeks (bilateraal) te geven. Overheid, bedrijfsleven en particuliere organisaties moeten elkaar aanvullen. Daarnaast zal Nederland een samenhangende Europese ontwikkelingspolitiek moeten bevorderen en er actief aan moeten meewerken dat de verschillende organen van de Verenigde Naties zo functioneren dat een zo doeltreffend mogelijke verdeling ontstaat, afgestemd op het ontwikkelingsvermogen van de donorlanden en de ontwikkelingsbehoeften van de ontwikkelingslanden. De ontwikkelingshulp zal de grootste resultaten opleveren als de ontwikkelde landen zich richten op projecten waarbij zij hun bijzondere bekwaamheden kunnen aanwenden en zich richten op samenwerking met die ontwikkelingslanden die deze speciale bekwaamheden nodig hebben. Het gaat daarbij ook om de natuurlijke hulpbronnen van de betrokken ontwikkelingslanden zo goed mogelijk ten nutte te maken. Ons land moet zich daarom vooral richten op de verbetering van omstandigheden voor leven en werken in de steden en op het platteland en bovendien op de verbetering van wegen, havens, watervoorziening en dergelijke, met behoud van ecologisch verantwoorde omstandigheden.

Ontwikkelingsprojecten moeten zoveel mogelijk vergezeld gaan van onderwijs, gezondheidszorg, gezinsplanning, voorlichting en begeleiding. Om de trek naar de steden tegen te gaan en de werkloosheid te bestrijden, worden vooral de kleinschalige landbouw, nijverheid en handel bevorderd.

Bij de keuze van landen waarop ons land zijn ontwikkelingsbeleid richt, worden die landen betrokken die onze hulp het meest nodig hebben en landen wier politiek blijk geeft van de bereidheid tot ontwikkeling van eigen kracht tot verdere ontwikkeling.

Bij plotseling optredende noodsituaties en rampen zal Nederland passende bijdragen leveren in de vorm van

9.8. Ontwikkelingssamenwerking

935.
Nederland dient ook bij een economisch teruglopende ontwikkeling de huidige inspanning, uitgedrukt in een percentage van het nationaal inkomen, te handhaven.

936.
Ontwikkelingssamenwerking is een essentieel onderdeel van het buitenlands beleid.

937.
Het ontwikkelingsbeleid wordt afgestemd op de verscheidenheid van omstandigheden en eigen mogelijkheden van de mensen en dient zowel langs multilaterale als langs bilaterale kanalen te verlopen.

938.
Bij de uitvoering van economische projekten dient behalve met het economisch nut ook met het sociale effect rekening gehouden te worden. De uitvoering van die projekten dient samen te gaan met onderwijs, gezondheidszorg, gezinsplanning, voorlichting en begeleiding.

939.
Het ontwikkelingsbeleid moet zich in de eerste plaats richten op de meest hulpbehoevende landen, wier politiek blijk geeft van de vaste wil tot eigen ontplooiing te komen en die zich inspannen voor de verbetering van de levensomstandighden van de zwaksten.

940.
Nederland bevordert een samenhangende Europese ontwikkelingspolitiek.

941.
Op de juiste besteding van de toegewezen ontwikkelingsgelden dient afdoende toegezien te worden.

942.
Aan het behoud en de opvoering van de wereldvoedselvoorziening moet hoge voorrang worden gegeven.

943.
Ontwikkelingssamenwerking dient niet plaats te vinden met landen waar ernstige en voortdurende schending van mensenrechten plaatsvindt, tenzij onze steun rechtstreeks en controleerbaar de ontplooiingsmogelijkheden van de bevolking vergroot.

944.
Voor het welslagen van het ontwikkelingsbeleid is het noodzakelijk de vrouw in de Derde Wereld daarbij te betrekken.

945.
Het particulier initiatief in de ontwikkelingslanden dient zoveel mogelijk te worden bevorderd.

voedselhulp, technische en materiële bijstand, in beginsel in de vorm van schenkingen.

Voor het welslagen van het ontwikkelingsbeleid zal de vrouw in de Derde Wereld direct betrokken dienen te worden bij ontwikkelingsprojecten.

Ondanks de teruglopende economische ontwikkeling in ons land zelf moet ten minste de huidige inspanning gehandhaafd worden: het Nederlandse ontwikkelingsbeleid mag geen barometer zijn van de economische ontwikkeling in Nederland zelf.

Defensie

Onze strijdkrachten moeten zo goed beoefend en inzetbaar zijn, dat zij in een conflictsituatie opgewassen zijn tegen elk vijandelijk optreden en een zo groot mogelijke kans op overleving hebben. Hun veiligheid dient door tijdige aanschaf van modern materieel en goed onderhoud van het bestaande, zoveel mogelijk gegarandeerd te worden. Naast de militaire bijdragen in het kader van onze NAVO-verplichtingen, zal extra aandacht gegeven dienen te worden aan de verdediging van het Nederlandse grondgebied en de beveiliging van onze aanvoerlijnen.

De civiele verdediging moet als onmisbare aanvulling van de militaire defensie voldoende zorg krijgen en dient een duidelijke functie in ons veiligheidsbeleid te krijgen.

Hoewel erkend moet worden dat er grote bezwaren kleven aan de werkelijke vervulling van de militaire dienst door slechts een deel van de mannelijke jeugd, blijven wij de dienstplicht de juiste maatschappelijke basis voor de krijgsmacht vinden. De achterstand die deze van gemeenschapswege opgelegde individuele vrijheidsbeperking voor de betrokkenen doet ontstaan, moet zoveel mogelijk worden gecompenseerd. Dit lijkt uit liberaal oogpunt meer aanvaardbaar dan ter wille van de gelijkheid de individuele vrijheid van de anderen nu ook maar te gaan beperken zonder dat dit - zoals bij de militaire dienstplicht het geval is - gerechtvaardigd wordt door het bewaken van de vrijheid van de gemeenschap als geheel. Niettemin verdienen alternatieve dienstplichtstelsels nadere studie. Variabele diensttijd met dienstvervulling naar keuze sluit aan bij de gedachte aan individuele verantwoordelijkheid. Financiële gevolgen en het behoud van de operationele waarde van de krijgsmacht moeten bij de afweging worden betrokken.

Rechtszekerheid en bevrediging in de werkomstandigheden dienen in het personeelsbeleid hoge voorrang te hebben.

9.9. Defensie

946.
De Koninklijke Land- en Luchtmacht dienen over de nodige middelen te beschikken om tijdig in het hun toegewezen operatiegebied hun taak te kunnen vervullen.

947.
De Koninklijke Marine dient zo te zijn uitgerust dat zij de verbindingen ter zee die voor de Westerse wereld onmisbaar zijn, in Atlantisch verband veilig kan stellen.

948.
De verdediging van het Nederlandse grondgebied verdient extra aandacht. Hiervoor zullen voldoende financiële middelen ter beschikking gesteld moeten worden.

949.
De civiele verdediging dient een duidelijke functie in ons veiligheidsbeleid te krijgen.

950.
De dienstplicht moet als maatschappelijke basis voor de krijgsmacht behouden blijven.

951.
Beroepsmilitairen dienen zich loyaal ten opzichte van de gestelde taken op te stellen. Indien zij dat niet willen of kunnen, dienen zij hieruit de consequenties te trekken.

952.
Andere dienstplichtstelsels dan het huidige verdienen nadere studie; de integratie van de vrouw in de krijgsmacht wordt voortgezet.

953.
Er dient gezocht te worden naar mogelijkheden om door dienstplichtigen tijdens de dienstplicht opgelopen maatschappelijke achterstand te compenseren.

10. Samen aan 't werk

De VVD biedt hierbij het verkiezingsprogram aan van en voor Nederlandse liberalen. VVD'ers voelen zich verantwoordelijk voor zichzelf en hun gezinnen, hun landgenoten en hun medeburgers over de grenzen. Zij zijn van mening dat de burgers in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor zichzelf. Die verantwoordelijkheid moet voortdurend worden aangemoedigd. De overheid schept voorwaarden waaronder de vrijheid en verantwoordelijkheid van de burgers tot hun recht komen. De overheid ondersteunt de zwakken in de samenleving met als einddoel het zwakke te versterken zodat het ook in vrijheid eigen verantwoordelijkheid kan dragen. De overheid bevordert de verdraagzaamheid die vooral nodig is in een samenleving, waarin mensen van verschillende cultuur- en leefpatronen dicht bij elkaar wonen. De overheid draagt zorg voor een samenleving waarin sociale rechtvaardigheid bestaat. De overheid gaat uit van de gelijkwaardigheid van alle mensen en eerbiedigt hun vrijheid. Voor deze opvatting, uitgewerkt en omlijnd in het program, zal de VVD in de verkiezingsstrijd een zo groot mogelijke aanhang proberen te krijgen.

De VVD weet dat zij dit programma niet alleen kan uitvoeren. Samenwerking is nodig. Daartoe is de VVD bereid. Zij sluit van de samenwerking geen enkele democratische partij bij voorbaat uit. Het is niet zinvol uit te weiden over het hoe en waarom van partijpolitieke uitsluitingen in het verleden. Deze hebben in die tijd, naar de toen bestaande inzichten, hun zin en betekenis gehad. In een situatie waarin toenemende werkloosheid een bedreiging vormt voor het voortbestaan van de verzorgingsstaat, waarin inflatie — onder het kabinet-Van Agt-Wiegel beheerst gebleven — telkens weer dreigt, waarin de economie ernstig is verzwakt; in een land waarin ondanks de beperkte middelen nog veel valt te verbeteren, en in een wereld waarin vrijheid en vrede op vele plaatsen en op vele wijzen worden bedreigd, moeten wij alle tegenstellingen die niet wezenlijk zijn, laten vallen: depolarisatie is geboden.

De VVD is bereid medeverantwoordelijkheid te dragen voor een beleid dat wordt gekenmerkt door depolarisatie, democratisering, decentralisatie en doeltreffend bestuur. De VVD is bereid de programma's van andere partijen zonder vooroordeel te bestuderen en op grondslag daarvan na te gaan of samenwerking mogelijk is. Dat eist van de VVD, maar ook van de andere partijen, de bereidheid bij de kabinetsformatie zakelijk op grondslag van de programma's te zoeken naar punten van overeenstemming. De VVD is daartoe bereid. Dat betekent dat de VVD, zoals zij dat bij het dragen van regeringsverantwoordelijkheid altijd heeft getoond, bereid is haar eigen standpunt niet tot iets absoluuts te verheffen; dat zij bereid is naar compromissen te zoeken die recht doen wedervaren aan de standpunten van alle betrokkenen. Die bereidheid mag natuurlijk niet zover gaan dat de eigen uitgangspunten en doelstellingen niet meer zijn terug te vinden in het te voeren beleid. Bovendien zijn er zaken van zo wezenlijke betekenis voor het voortbestaan van onze vrijheid en democratie dat daarover geen vergaande concessies mogelijk zijn.

Reeds in 1972 en 1977 heeft de VVD geen enkele democratische partij formeel van samenwerking uitgesloten, al bleef de situatie voortbestaan dat praktisch geen samenwerking met de PvdA mogelijk was. Het is zeer goed mogelijk dat ook nu die samenwerking in de praktijk niet bereikbaar is, met name als het gaat om de aanpak van de sociaal-economische problemen en het defensiebeleid. Maar onder de moeilijke omstandigheden waaronder ons land geregeerd moet worden, gaat de VVD geen enkele verantwoordelijkheid uit de weg en maakt zij geen enkele weg tevoren onbegaanbaar.

Met dit programma en het daardoor geboden toekomstperspectief wil de VVD

Samen aan 't werk

Globale kwantificering VVD-verkiezingsprogramma 1981-1985

Aangepaste versie - na vaststelling van het verkiezingsprogramma door de 59e algemene vergadering.

Claims op groei nationaal inkomen 1985

(in mld. gld. '81)

- vermindering financieringstekort (tot het structurele niveau van 4 pct van het NI; mede ter gezondmaking van de betalingsbalans en verlaging rentepeil)	10
- vergroting financiële ruimte voor nieuwe investeringen in de marktsector (uitgaand van een AIQ-verlaging met 1 pct-punt p.j.)	8
- vergroting bouwproduktie met 20.000 woningen	3
- extra energiebesparings- en milieu-investeringen	1
- totaal nieuwe claims 1985	22

Arbeidsplaatsen 1985

Behoefte aan nieuwe banen in 1985

- voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt (uitgaand van een arbeidsaanbod in volledige banen van minimaal 40.000 p.j.)	160.000
- voor gedeeltelijk arbeidsgeschikten in WAO/AAW die (her) ingeschakeld worden in een deeltijdbaan (uitgaand van een vermindering van het volume van de arbeidsongeschiktheid met 10.000 personen p.j.)	40.000
- voor bestaande werklozen (uitgaand van een werkloosheid van 350.000 in 1981 en een aanvaardbare frictie-werkloosheid van 150.000)	200.000
- minimale behoefte aan nieuwe banen	400.000

Aantal nieuwe banen, dat middels het VVD-programma kan worden gerealiseerd in 1985

(bij 1 pct. reële groei)

- in de marktsector (door vernieuwings- en uitbreidingsinvesteringen - gericht op exportvergroting en importvervanging - met 8 mld. gld.)	60.000
- in de bouwsector (door de directe en indirecte effecten van vergroting van het bouwprogramma met 20.000 woningen)	30.000
- in de publieke sector	40.000
- in de energietechnologie- en milieusector (door extra investeringen met 1 mld. gld.)	p.m.*
- door aanpak van de knelpunten op de arbeidsmarkt (uitgaand van bezetting van 10.000 moeilijk vervulbare technische en vol-continu vacatures, plus de indirecte effecten daarvan)	20.000
- totaal aantal volledige arbeidsplaatsen	150.000
- door uitbreiding van het bestaande aantal deeltijdbanen met 10 pct. p.j. (uitgaand van een opsplitsing van 100.000 bestaande of nieuwe volledige banen in deeltijdbanen)	100.000
- door arbeidstijdverkorting per week (uitgaand van evenredige inkomensvermindering en vermijding van produktieverlies)	p.m.**
- door technologische innovatie en produktiviteitsverbetering	
- totaal aantal arbeidsplaatsen - hetzij in deeltijd hetzij in volle tijd	250.000

* aantal nieuwe banen (5 à 10.000) is niet precies aan te geven

** per saldo: een verlies van 200.000 banen (bij 0 pct. reële groei), een verlies van 100.000 banen (bij 0,5 pct. reële groei), en neutraal effect (bij 1 pct. groei)

Middelen 1985

Groeiscenario	I	II	III
			(in mld. gld. '81)
1. groei nationaal produkt	0,5 pct	1 pct	1,5pct
2. autonome en beleidsmatige ruilvoetdaling	0,5 pct	0,5 pct	0,5 pct
3. reële groei nationaal inkomen (1-2)	0 pct	0,5 pct	1 pct
4. toeneming reëel nationaal inkomen (1981-1985 cumulatief in mld. gld.)	0	6	12
Beleidsombuigingen			
5. vermindering volume arbeidsplaatsen publieke sector (door vermindering met 20.000 ten opzichte van ongewijzigd beleid)	1	1	1
6. efficiencyverbetering niet-personeelskosten publieke sector	0,5	0,5	0,5
7. intensivering profijtbeginsel in de collectieve dienstverlening	2	2	2
8. volumevermindering volksgezondheid (o.a. door beddennorm van 4 promille)	2	2	2
9. volumebeleid sociale zekerheid (jaarlijks 10.000 minder WAO/AAW-gevallen en lager ziekteverzuim van 0,5 pct-punt p.j.)	3	3	3

	I	II	III
			(in mld. gld. '81)
10. positieve bestedingseffecten arbeidsmarktbeleid (inverdieneffecten van 10.000 technische en vol-continu vacatures, plus de indirecte effecten daarvan)	0,5	0,5	0,5
11. bestrijding belastingfraude en zwartgeldcircuit (met 0,5 pct p.j.)	1,5	1,5	1,5
12. bestrijding oneigenlijk gebruik en misbruik sociale zekerheid (met 0,5 pct p.j.)	1,5	1,5	1,5
13. meeropbrengst exportaardgas (met name door Spierenburgonderhandelingen; gerekend vanaf 1982)	2	2	2
14. verhoging woonlasten (door versnelde huurharmonisatie en huurverhoging bij soberder bouwen)	1	1	1
15. koppeling op afstand van uitkeringen met 0,5 à 1 pct. p.j. (met ontzien van de minimum-inkomens waarvan meerdere personen moeten leven) en vermindering van bestaande voordelen in arbeidsvoorwaarden overheidspersoneel	3	3	3
16. totaal beleidsombuigingen (5 t/m 15)	18	18	18

Samen aan 't werk

(in mld. gld. '81)

Verdeling beschikbare middelen

	I	II	III
17. totale beschikbare middelen (4 + 16)	18	24	30
18. toename collectieve uitgaven bij ongewijzigd beleid (uitgaand van een werkloosheid van 700.000 manjaren in 1985 bij 0 pct reële groei, van 600.000 bij 0,5 pct. groei en van 500.000 bij 1 pct. groei; en uitgaand van jaarlijkse reële bruto loonontwikkeling van -2 pct)	19	17	15
19. afname collectieve uitgaven door nieuwe banen VVD-programma (uitgaand van een werkloosheidsvermindering van per saldo 100.000 manjaren in 1985)	2	2	2
20. nieuwe claims op groei nationaal inkomen	22	22	22
21. ruimte beschikbare middelen (17 + 19 - 18 - 20)	(21)	(13)	(5)

(in mld. gld. '81)

Inkomenseffecten

	I	II	III
22. incidentele loonontwikkeling van 1,5 pct p.j. (nodig voor een effectief arbeidsmarktbeleid)	8	8	8
23. noodzakelijke extra matiging (uitgaand van reële bruto loonontwikkeling van -2 pct) van looninkomens in bedrijven, overheidssalarissen en uitkeringen (22 - 21)	29	21	13
24. koopkrachtontwikkeling modaal looninkomen in bedrijven op jaarbasis (exclusief incidenteel)	-3 à 3,5 pct	-2,5 à 3 pct	-2 pct
25. idem (inclusief incidenteel)	-2,5 pct	-2 pct	-1 à 1,5 pct

Samen aan 't werk

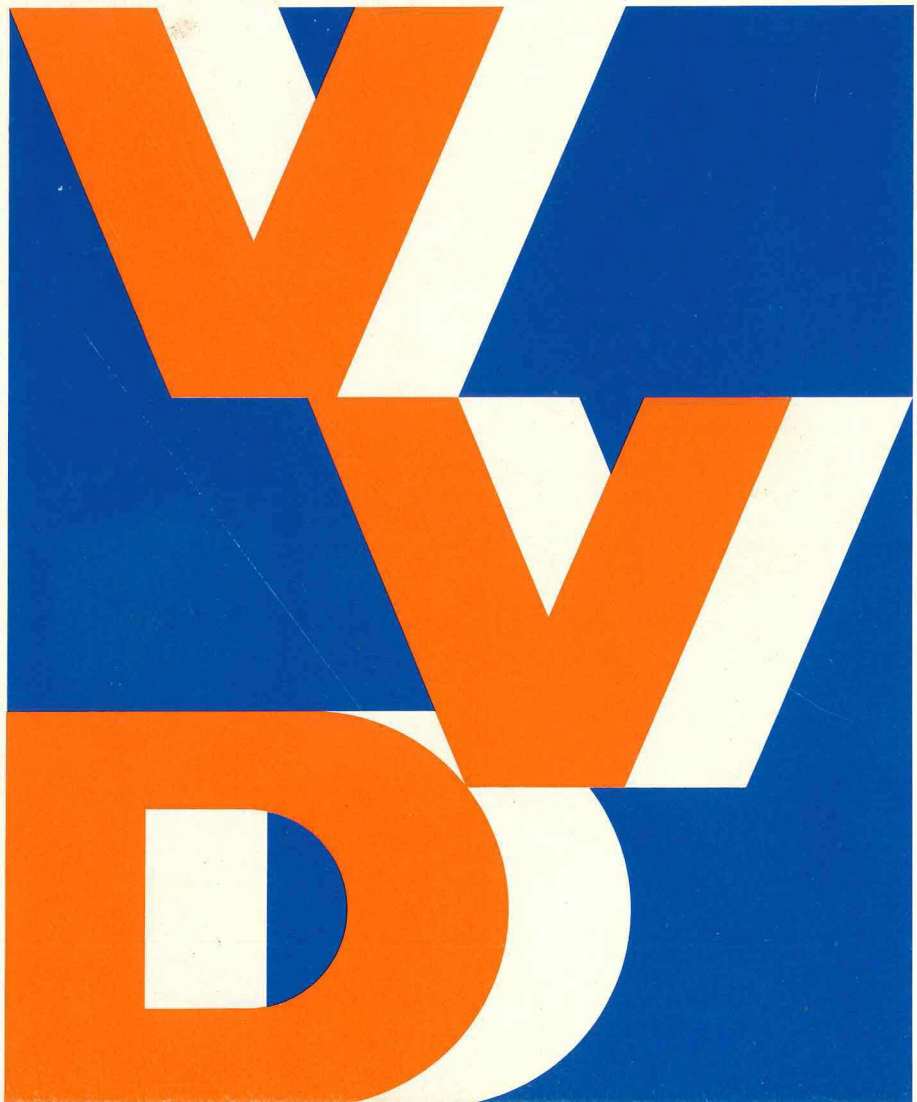

3